

Faktorer för framgång

En studie av grundskolebibliotek och hur de kan integreras i undervisningen

Elin Fröjmark och Sally Knutsson

Examensarbete (20 poäng) för magisterexamen i Biblioteks- och informationsvetenskap vid Lunds universitet.

Handledare: Birgitta Olander

BIVILs skriftserie 2005:9

ISSN 1401:2375

Title

Factors for success : a study of school libraries at compulsory schools and how to integrate them in the education

Abstract

This Master's thesis aims to identify success factors for the integration of school libraries in the education. The search for factors are concentrated to three areas: control documents for the school and school library, the Principal and organisation and the collaboration of librarians and teachers.

The method consists of three parts: a documentary study, a questionnaire survey and interviews. The documentary study aimed to reveal how concrete control documents for schools and school libraries are concerning pupils' information literacy and school libraries. The questionnaire survey gave a general view of the situation of school libraries in Skåne and to help identify two suitable objects for closer examination. Gunnesboskolan and Rönnowskolan were chosen, and the principals, the school librarians and teachers representing different subjects were interviewed.

Our results indicate that there are important factors in all three areas examined. Control documents that mention the role of the school library and the importance of the pupils' information literacy can help the integration of the school library. It is also essential that librarians and teachers cooperate closely and that the Principal realizes the importance of integrated school libraries and carries out his or hers positive view to the staff members. In addition to the three areas the pedagogical methods have proven to be of great importance. The central conclusion is that the Principal has the most significant function for the school library's integration. To various degrees, the Principal has great influence over all of the success factors we have identified.

INNEHÅLLSFÖRTECKNING

Inledning.....	3
Syfte och frågeställningar	4
Syfte	4
Frågeställningar	4
Metod och urval.....	4
Enkätundersökning	4
Textstudie	5
Intervjuundersökning.....	5
Avgränsningar	8
Begrepp	8
Skolbibliotekarie/skolbiblioteksansvarig	8
Informationssökning och -användning	9
Informationskompetens	9
Disposition	9
Bakgrund.....	11
Utveckling inom skolan	11
Målinriktning.....	11
Rektorers ansvar.....	11
Undersökande arbetssätt och problembaserat lärande	12
Satsningar på IT-användning i skolan	13
Informationssamhällets inverkan på synen på lärande	13
Skolbibliotekens situation	14
Skolbibliotekens funktion	14
Litteratur- och forskningsöversikt.....	17
Hur elever söker information	17
Undervisning i informationssökning	18
Skolbiblioteks integration i undervisningen	20
Skolbibliotekens och skolornas pedagogiska mål	22
Skolledares betydelse för skolbiblioteksverksamheten	24
Samarbete mellan lärare och bibliotekarier	26
Bibliotekariers och lärares yrkesroller och olika syn på lärande	26
Resultatredovisning	29
Enkätresultat.....	29
Rektorer	29
Biblioteksansvariga.....	31
Rektorer och biblioteksansvariga.....	33
Gunneshögskolan och Rönnowskolan.....	33
Resultat av textstudien	34
Kommunernas skolplaner.....	34
Skolornas lokala arbetsplaner.....	35
Handlingsplaner för elevers informationskompetens	36
Intervjuresultat.....	37
De lokala styrdokumentens relation till skolbiblioteken.....	37
Skolledarnas syn på biblioteksverksamheten	39
Samarbetet mellan bibliotekarie och lärare	43
Analys och diskussion	54
Styrdokumentens relation till skolbibliotek.....	54
Styrdokument på olika nivåer	54
Lokala styrdokumentens inverkan på skolbibliotekets integration.....	55
Skolledare, organisation och biblioteksverksamhet	56

Rektorers synsätt och agerande	56
Biblioteks och bibliotekariers roll i organisationen	58
Samarbetet mellan bibliotekarie och lärare	59
Olika syn på samarbete och roller	59
Pedagogikens påverkan	60
Skolbiblioteks betydelse för olika årskurser och ämnen	62
Bakomliggande orsaker till samarbete	63
Undersökningsområdenas inbördes relation	64
Slutsatser	67
Framgångsfaktorer	67
Lokala styrdokument	67
Skolledare och organisation	68
Pedagogik	68
Samarbete mellan bibliotekarie och lärare	68
Undersökningsområdenas inbördes relation	69
Inför framtiden	69
Litteratur	70
Bilaga 1	75
Enkät till skolbiblioteksansvariga	75
Enkät till skolledare	76
Bilaga 2	77
Intervjuplan - bibliotekarier	77
Intervjuplan - rektorer	79
Intervjuplan - lärare	80

Inledning

I en proposition från regeringen från år 2000 framgår att Sverige ska vara ett kunskapssamhälle tillgängligt för alla (*Ett kunskapssamhälle för alla 2000*, s. 1) och vikten av informationskompetens hos Sveriges elever betonas ofta i skolbiblioteksdebatten. Informationskompetens har också omtalats som den fjärde basfärdigheten vid sidan om att kunna läsa, skriva och räkna. Både grundskola och gymnasium genomsyras idag av idén om ett undersökande arbetssätt och eleverna börjar arbeta med problembaserat lärande redan på lågstadiet. Mycket av undervisningen är uppbyggd kring att eleverna själva ska söka information istället för att bara använda sig av läroböcker.

För att eleverna ska kunna lära sig att söka och använda information måste de få chans att tillägna sig kunskap om informationssökning och -användning. Vi anser att elevernas informationskompetens måste utvecklas under hela grundskolan för att ge en grund både för fortsatta studier och det livslånga lärandet.

I skolmiljön är det främst skolbibliotekarierna som har kunskap om hur man söker och granskar information. Skolbiblioteket med sina strukturerade samlingar är dessutom en resurs i sig. Vi menar därför att skolbiblioteksverksamheten bör vara väl integrerad i undervisningen för att eleverna ska få bättre möjligheter att bli informationskompetenta. Flera undersökningar visar emellertid att verkligheten är en annan (exempelvis *Skolbiblioteken i Sverige*, 1999). Skolbiblioteken är ofta undermåliga och i vissa fall i det närmsta obefintliga. En tydlig koppling till ämnesundervisningen saknas i allmänhet och någon gemensam satsning på elevernas informationskompetens är många gånger svår att se på skolorna.

Det finns dock positiva undantag. En del skolors bibliotek fungerar tillfredsställande och är väl integrerade i undervisningen. Vad beror då detta på? Vad är det som gör att somliga skolbibliotek blir integrerade i undervisningen när så många andra inte blir det? I det här arbetet vill vi försöka identifiera faktorer som är avgörande för skolbiblioteks integration i undervisningen och fokusera på det som fungerar bra snarare än problemområden. Skolbibliotekens problem har pekats ut flera gånger förr och vi tror inte att det räcker att understryka det som inte fungerar för att biblioteken ska kunna integreras, utan att det också behövs exempel på vad som kan ge framgång. I forskningsöversikten *Informationssökning och lärande* konstateras att forskning inom undervisning i informationssökning och -användning tenderar att redogöra för och analysera problemen kring undervisningen, men att den sällan lägger fram lösningar på problemen (Limberg, Hultgren och Jarneving 2002, s. 147). Vi vill försöka bryta denna trend och vi hoppas att identifieringen av framgångsfaktorer för skolbibliotekens integration i undervisningen ska kunna inspirera till positiv skolbiblioteksutveckling och möjliggöra för fler skolbibliotek att bli en naturlig del av undervisningen.

Syfte och frågeställningar

Syfte

Vårt syfte är att identifiera faktorer som gör att somliga grundskolebibliotek är bättre integrerade i undervisningen än andra. Vi har valt att fokusera på den del av biblioteksverksamheten som har med informationssökning och -användning att göra. Vi förutsätter att viktiga framgångsfaktorer finns i skolornas lokala styrdokument, inom skolornas ledning och organisation samt i formerna för samarbete mellan skolbibliotekarier och lärare och vi har därför valt att koncentrera oss på dessa undersökningsområden.

Frågeställningar

- Hur konkreta är skolors lokala styrdokument vad gäller skolbibliotekens integration i undervisningen?
- I vilken utsträckning påverkar skolledares attityd och agerande respektive skolors organisation skolbibliotekens ställning i undervisningen?
- Vilka samverkansformer förekommer och prioriteras mellan skolbibliotekarie och lärare och hur uppfattar de båda yrkesgrupperna dessa?
- Hur ser undersökningsområdenas inbördes relation ut?

Metod och urval

I vårt arbete har det varit viktigt att både kunna få en bredare och mer generell uppfattning av hur allmäntillståndet för skolbibliotek ser ut och att kunna gå in på djupet på ett fåtal skolor med välintegrerade bibliotek. För att få en överblick över situationen på skolbibliotek har vi valt att använda oss av en kvantitativ metod genom att utföra en enkätundersökning. Vi ville kvantifiera svaren, vilket denna metod är speciellt lämplig för (Trost 2001, s. 21). För överblickens skull har vi även genomfört en kvalitativ textstudie av ett urval av de lokala styrdokument som berör skolorna i enkätundersökningen. Vi ville också få en djupare förståelse för och insyn i situationen på några skolor där biblioteksverksamheten enligt enkätsvaren fungerar bra. För detta ändamål har vi använt en kvalitativ metod i form av en intervjuundersökning. Vi ville som Trost uttrycker det ”förstå och hitta mönster”, vilket gör en kvalitativ metod passande (ibid. s. 21). Under intervjuerna har respondenternas personliga uppfattningar och reflektioner varit det centrala. För att kunna sätta in vår studie i ett större sammanhang har vi också tagit del av tidigare forskning och aktuell litteratur inom ämnet.

Enkätundersökning

Den kvantitativa delen av studien utgörs av korta enkäter. Dessa e-postades till samtliga 101 skolledare och samtliga 85 skolbiblioteksansvariga på alla 1-9-skolor i Skåne som har ett bemannat skolbibliotek som inte är ett integrerat folk- och skolbibliotek. Enkäterna som skickades till skolledarna och de biblioteksansvariga bestod av två

respektive fyra frågor (se bilaga 1). Till de personer som inte svarade på enkäten skickade vi en påminnelse. Slutligen konstaterade vi att 55% av skolledarna och 50,5% av de biblioteksansvariga svarat på enkäterna. Enkätundersökningen var alltså en totalundersökning med ett ungefärligt bortfall på 50%. Syftet med enkätundersökningen var inte att få en fullständig bild av skolbibliotekens situation, utan endast att få en överblick. Ett femtioprocentigt bortfall ser vi därför inte som ett problem. Genom enkätundersökningen ville vi få kännedom om vilka skolbiblioteksfunktioner Skånes skolledare och skolbiblioteksansvariga tycker är viktigast och hur de anser att dessa fungerar på deras respektive skolor. Vi ville också få en bild av hur integrerade de biblioteksansvariga anser att deras bibliotek är i ämnesundervisningen samt vilka lärare de samarbetar med.

Enkätsvaren fungerade som underlag när vi valde ut två skolor som vi ansåg var intressanta att undersöka närmre för att uppnå syftet med vårt arbete. Vi har fokuserat på enkät svar där skolledaren och den biblioteksansvarige från samma skola antingen tar upp undervisning i informationssökning som skolbibliotekets främsta funktion eller att biblioteket ska vara en integrerad del i undervisningen. Vi tyckte också att det var viktigt att både den biblioteksansvarige och rektorn menar att den funktion de valt utförs bra på skolans bibliotek. Vi är medvetna om att sådana svar inte på något sätt är garantier för att biblioteket verkligen fungerar på ett optimalt sätt, men de ger en fingervisning om de biblioteksansvarigas och skolledarnas inställning till hur biblioteksverksamheten fungerar. Detta underlättar i sin tur valet av till synes relevanta intervjuundersökningsobjekt. De två skolor som enligt enkätsvaren fungerar bäst utifrån våra kriterier är Gunnesboskolan i Lunds kommun och Rönnowskolan i Åhus i Kristianstads kommun.

Textstudie

För att få en överblick över hur mycket som i allmänhet står i skolors styrdokument vad gäller skolbibliotekens integration i undervisningen har vi läst ett urval av skolplaner från skånska kommuner samt ett urval av arbetsplaner från skånska skolor. Urvalet av kommuner och skolor gjordes utifrån enkätundersökningen. Vi har läst skolplanerna för alla kommuner där en eller flera skolor som vi skickat enkäter till ligger. Eftersom skolorna i enkätundersökningen är så många har vi läst ett urval av enskilda skolors arbetsplaner. Totalt har vi läst 19 skolplaner och 16 lokala arbetsplaner. Vi har särskilt studerat planerna för de skolor vi undersöker närmre. I både skolplaner och arbetsplaner har vi sökt efter ordet skolbibliotek och undersökt i vilka sammanhang ordet nämns. Vi har också letat efter ord som tyder på en medvetenhet om vikten av elevers informationskompetens.

Intervjuundersökning

Vårt mål med den kvalitativa intervjuundersökningen var att finna faktorer som bidrar till att integreringen av skolbiblioteken på Gunnesboskolan och Rönnowskolan fungerar väl. Vi har genomfört intervjuer med olika yrkesgrupper på skolorna för att få fram tankar och åsikter om bibliotekens integration i undervisningen och uppfattningar om vilka omständigheter som har betydelse för integrationen. På båda skolorna arbetar behöriga skolbibliotekarier och vi har intervjuat dessa skolbibliotekarier, skolledarna samt representanter från lärarkåren.

På både Gunnesboskolan och Rönnowskolan intervjuade vi en lärare från årskurs 1-3, en från årskurs 4-6 och minst en representant från varje teoretiskt ämnesområde i årskurs 7-9, det vill säga SO, NO, svenska och övriga språk. I somliga fall undervisar lärarna inom flera teoretiska ämnesområden och fick då i intervjuerna representera alla dessa. Att välja ut någon enstaka lärare från varje skola skulle inte ha gett några heltäckande svar och svaren skulle dessutom ha varit för ämnesanknutna. Vi har försökt intervju läraerna i grupp i så stor utsträckning som möjligt för att de skulle ges möjlighet att diskutera med varandra. Det har dock inte varit möjligt att genomföra gruppintervjuer i samtliga fall. Vi utförde en intervju där tre lärare intervjuades vid samma tillfälle, två intervjuer där två lärare intervjuades samtidigt och tre intervjuer då endast en lärare intervjuades per gång. Lärarna valde vi ut genom att ringa upp de aktuella skolornas lärarrum och be att få tala med lärare inom just de ämnen och från de stadier vi sökte. När vi frågade efter lärare presenterade vi oss endast med namn utan att säga i vilket ärende vi ringde för att vi inte skulle kopplas till lärare som är utmärkande positivt inställda till biblioteket. Ingen av lärarna tackade nej till att bli intervjuade om biblioteksverksamheten.

På Rönnowskolan finns det två rektorer, en för årskurs 1-3 och en för de högre årskurserna. Dock kunde inte rektorn för de lägre årskurserna uppbringa tid till att låta sig intervjuas och rektorn för årskurs 4-9 fick därför tala även för henne. När vi i fortsättningen hänvisar till rektorn på Rönnowskolan menar vi rektorn för årskurs 4-9. Sammanlagt har vi intervjuat fjorton personer i tio intervjuer.

Intervjuerna har i viss grad skilt sig åt beroende på vilken yrkesgrupp vi har talat med. Inom de respektive professionerna har dock frågorna varit lika, med undantag för följdfrågor som anpassats från intervju till intervju (intervjuplaner finns i bilaga 2). Samtliga intervjuer har varit strukturerade och kretsat kring tre gemensamma teman: begreppet informationskompetens, skolbibliotekets integration i undervisningen samt skolledarens och organisationens betydelse för skolbiblioteksverksamheten. Till lärare och bibliotekarier har vi även ställt frågor kring samarbetet dem emellan. I intervjuerna med bibliotekarierna har också de lokala styrdokumenterna för skolan och biblioteket diskuterats. Intervjuerna med bibliotekarierna har i snitt tagit 90 minuter och rektorsintervjuerna runt 30 minuter. Intervjuerna med lärarna har varierat mycket i tid beroende på hur många som har blivit intervjuade samtidigt. Samtliga intervjuer har genomförts på respondenternas respektive skola och har spelats in på diktafon och sedan transkriberats för att lättare kunna analyseras.

Gunnesboskolan

Gunnesboskolan har ungefär 520 elever fördelade på 24 klasser. Skolanläggningen består av två byggnadsområden. En av delarna rymmer förskola samt årskurserna 1-4 och den andra delen årskurserna 5-9. Byggnadsområdena kallas ofta Övre (1-4-avdelningen) och Nedre (5-9-avdelningen) Gunnesbo och ligger några hundra meter ifrån varandra med en bussgata mellan sig (*Gunnesboskolan.lund.se*). Övre Gunnesbo med sina lägre klasser är tio år äldre än Nedre Gunnesbo. På Övre Gunnesbo har det sedan skolan startades funnits ett litet bibliotek som fungerar som förvaringsrum för böcker. Nedre Gunnesbo invigdes 1994 och den nuvarande rektorn var med från början och utformade verksamheten. Gunnesboskolans huvudbibliotek placerades i centrum av Nedre Gunnesbo. Huvudbiblioteket har öppet alla skoldagar och bemannas av en heltidsanställd bibliotekarie och en IKT-lärare. IKT står för informations- och

kommunikationsteknik och IKT-läraren ansvarar för teknisk support och för att lära eleverna hantera informations- och kommunikationsteknik. IKT-läraren är heltidsanställd sedan IKT-avdelningen integrerades med biblioteksverksamheten för ungefär fem år sedan. Bibliotekarien har arbetat i biblioteket sedan invigningen 1994 och har en uttalad stabsfunktion. Biblioteksverksamheten tillhandahåller i stort sett alla informationskällor, även läroböcker. År 2000 vann biblioteket skolbiblioteksgruppens utmärkelse Årets Skolbibliotek och 2003 vann bibliotekarien Bonnier Carlsen/Bonnier utbildnings utmärkelse Årets Skolbibliotekarie (*Gunnesboskolan.lund.se*).

Gunnesboskolan har sedan tre år tillbaka en tydlig pedagogisk profil mot portfoliomethodik, en metod där det satsas på att eleverna i stor utsträckning ska ansvara för sitt eget kunskapsinhämtande. Portfoliomethodiken fokuserar på målinriktat arbete och att eleverna ska reflektera över och kritiskt värdera sin inläring (Lindström 2004, s. 10). Hela skolan från förskola till och med högstadiet arbetar med portfolio och all pedagogisk personal har deltagit i ett omfattande fortbildningsprogram (Davidsson 2004, s. 13).

På Gunnesboskolan intervjuade vi rektorn, bibliotekarien och fem lärare som vi benämner utifrån de ämnen eller årskurser de undervisar i: lågstadieläraren, mellanstadieläraren, svensk- och språkläraren, NO-läraren samt svensk- och SO-läraren. Lågstadieläraren, mellanstadieläraren, samt svensk- och språkläraren intervjuades var för sig medan NO-läraren och svensk- och SO-läraren intervjuades tillsammans.

Rönnowskolan

Rönnowskolan har 504 elever uppdelade på 18 klasser. Skolan är inrymd i två stora huvudbyggnader som båda innefattar förskola samt årskurserna 1-9. Rönnowskolan är betydligt äldre än Gunnesboskolan och rektorn har inte varit med från skolans start. Skolans arbete utgår inte från någon särskild uttalad pedagogisk metod. Man arbetar istället utifrån mål från Kristianstads kommuns skolplan och gör punktinsatser där eleverna har svårast att nå dessa mål (*Arbetsplan läsåret 2004/2005 Rönnowskolan 2004*).

Skolans bibliotek och expedition ligger tillsammans i en mindre träbyggnad på skolgården. Biblioteksverksamheten har en lång tradition bakom sig och har utvecklats kontinuerligt från mindre boksamlingar i klassrum till ett modernt skolbibliotek med många funktioner och en heltidsanställd bibliotekarie. Sedan många år har biblioteket bemannats av utbildade bibliotekarier och den nuvarande bibliotekarien är den fjärde. Biblioteket är öppet alla skoldagar. Bibliotekariens roll i organisationen är inte lika uttalad på Rönnowskolan som på Gunnesboskolan.

På Rönnowskolan intervjuade vi rektorn, bibliotekarien och fem lärare som vi benämner utifrån deras ämnen eller årskurser: lågstadieläraren, mellanstadieläraren, svensk- och SO-läraren, NO-läraren samt språkläraren. Lågstadieläraren, mellanstadieläraren samt svensk- och SO-läraren intervjuades tillsammans vid ett tillfälle och NO-läraren och språkläraren intervjuades tillsammans vid ett annat tillfälle.

Avgränsningar

Vi har valt att leta efter faktorer som kan påverka skolbibliotekens integration i undervisningen inom tre områden som vi tror påverkar integrationen mycket: skolornas lokala styrdokument, skolornas ledning och organisation samt samarbetet mellan lärare och bibliotekarier. Vi är medvetna om att det kan finnas viktiga framgångsfaktorer även inom andra områden, men vi har valt att begränsa undersökningen till dessa tre för att anpassa undersökningen till den tid vi har till vårt förfogande. Betydelsen av skolornas ledning tas ofta upp i debatten och ibland även skolornas organisation. Likaså diskuteras hur viktigt samarbetet mellan lärare och bibliotekarier är. Detta kommer att visas tydligt i litteratur- och forskningsöversikten. Anledningen till att vi också vill undersöka hur konkreta de lokala styrdokumenterna är i beskrivningen av skolbibliotekens uppdrag och funktion är att vi tror att det ger tyngd åt biblioteket och bibliotekarierna att bibliotekets funktion slås fast i skolans styrdokument.

Vi har avgränsat undersökningen till att endast gälla bibliotekens integration vad gäller informationssökning och -användning och kommer alltså inte att beröra bibliotekets läs- eller kulturfrämjande uppgifter. Denna avgränsning har vi gjort eftersom vi misstänker att biblioteken inte lägger tillräckligt med kraft på att utveckla elevernas informationskompetens utan istället främst koncentrerar sig på den läs- och kulturfrämjande funktionen. Vi anser dock att båda aspekterna är lika viktiga för skolbibliotek. Vi vill också förtydliga att vi med bibliotekets integration menar biblioteksverksamhetens integration och inte det fysiska biblioteksrummets. Vidare vill vi påpeka att vi inte anser att skolbibliotek ska integreras i undervisningen för biblioteksverksamhetens eller bibliotekariernas skull. Vi menar att det moderna elevaktiva lärandet förutsätter integration av biblioteksverksamheten i undervisningen och att denna integration i hög grad gynnar elevernas inläring.

Vi har valt att göra undersökningen i Skåne i första hand av praktiska skäl, då vi båda är bosatta där. Genom att avgränsa undersökningen till ett landskap har vi kunnat göra en totalundersökning. Viktigt för vårt arbete är att komma ihåg att undersökningen endast behandlar skolor i Skåne som infattar årskurserna 1-9. De skolor som har integrerade folk- och skolbibliotek har valts bort ur undersökningen på grund av de olika förutsättningar de har jämfört med bibliotek som bara är skolbibliotek. Somliga skolor har inte något skolbibliotek och dessa har av naturliga skäl också undantagits från undersökningen.

Begrepp

I det här avsnittet definierar vi tre begrepp som är viktiga för vårt arbete och klargör hur vi använder dem i texten.

Skolbibliotekarie/skolbiblioteksansvarig

När vi använder benämningen skolbiblioteksansvariga menar vi de personer som sköter skolbibliotek, oavsett om de är utbildade bibliotekarier, lärare som har några timmar avsatta för biblioteksarbete eller andra som arbetar i biblioteket utan bibliotekarieutbildning. Personer som är utbildade bibliotekarier har vi valt att kalla skolbibliotekarier eller bibliotekarier. Denna åtskillnad är genomgående för hela texten. När vi talar om en grupp människor som sköter skolbibliotek där några är utbildade och

andra inte kallar vi dem biblioteksansvariga och i de fall vi talar om enbart utbildade bibliotekarier som jobbar på skolbibliotek benämner vi dem skolbibliotekarier eller bibliotekarier.

Informationssökning och -användning

Biblioteks- och informationsvetenskapsforskarna Louise Limberg, Frances Hultgren och Bo Jarneving använder år 2002 begreppet informationssökning som en term för att beskriva sökandet efter och användandet av information oberoende av källa (Limberg, Hultgren & Jarneving 2002, s. 13). Två år senare definierar Limberg tillsammans med pedagogikforskaren Mikael Alexandersson informationsanvändning som:

/.../ en i huvudsak intellektuell aktivitet som kommer till uttryck genom en rad olika handlingar: att läsa, att reflektera över inhämtad muntlig och/eller skriftlig information, att jämföra olika källor, att analysera, granska och värdera, att göra synteser, att skapa mening ur information.

(Alexandersson & Limberg 2004, s. 23)

Vi tycker att dessa är användbara definitioner men väljer ofta att slå ihop dem och kalla samtliga aktiviteter som ingår i begreppen för informationssökning och -användning. Kanske är det ett klumpigare begrepp att använda men vi anser att det är tydligare när man talar om mer än bara sökandet efter information. När vi använder begreppet informationssökning fristående menar vi alltså bara sökandet efter information och när vi använder informationsanvändning fristående menar vi hanterandet och värderandet av information.

Informationskompetens

Begreppet informationskompetens är väldiskuterat och har sitt ursprung i USA (Bytoft-Nyaas 1998). En svensk definition som man ofta stöter på är ”förmågan att söka, kritiskt värdera och kreativt utnyttja information” (*Studenternas bibliotek* 1996). ALA (American Library Association) skriver:

Ultimately, information literate people are those who have learned how to learn. They know how to learn because they know how knowledge is organized, how to find information and how to use information in such a way that others can learn from them. They are people prepared for lifelong learning, because they can always find the information needed for any task or decision at hand.

(Presidential Committee on Information Literacy, 1989)

När vi nämner informationskompetens menar vi förmågan att söka och använda information. Vi håller till stor del med de ovanstående definitionerna men vill också understryka att det för oss är viktigt att informationskompetens är oberoende av media. Informationskompetens handlar inte om att vara bra på att använda datorer utan istället att kunna hitta, värdera och utnyttja information oavsett medium.

Disposition

Efter denna inledning följer en bakgrundsbeskrivning där vi tar upp några pedagogiska förändringar som skett i grundskolan de senaste åren och belyser skolbibliotekens situation och funktion på grundskolorna. Vi kommer sedan under rubriken Litteratur

och forskningsöversikt att ta upp relevant litteratur för vår undersökning och tidigare forskning kring vårt ämnesområde. På denna rubrik följer en resultatredovisning där vi i tur och ordning presenterar resultaten av enkätstudien, textstudien av de lokala styrdokumenterna och intervjurestadierna. I en analys och diskussion kommer sedan resultaten att sammankopplas med våra frågeställningar och tidigare forskning inom ämnet. Uppsatsen avslutas med att vi återknyter till syftet och presenterar våra slutsatser.

Bakgrund

I det här avsnittet beskriver vi några av de pedagogiska förändringar som skett i grundskolan de senaste åren samt redogör för skolbibliotekens situation och funktion på grundskolorna.

Utveckling inom skolan

Vi tar under denna rubrik upp den målinriktning som skett inom grundskolan sedan 70-talet och beskriver rektorns ansvar samt utvecklingen mot ett undersökande arbetssätt på grundskolorna i Sverige.

Målinriktning

Fram till 70-talet var den svenska skolan centraliserad. Detta började förändras under senare hälften av 70-talet och i och med läroplanen som kom 1980 (Lgr 80), med tydliga luckor som kommunerna själva skulle fylla, eskalerade skolornas decentraliseringsprocess. 1994 kom en ny läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet (Lpo 94) med ännu tydligare krav på kommunerna och de enskilda skolorna. Detta är dagens läroplan och den är mycket mera mål- och resultatstyrd än tidigare versioner. I läroplanen anges vilka mål som ska uppnås men inte med vilka metoder detta ska ske. Som komplement till läroplanen finns också kursplaner som anger vilka mål undervisningen inom olika ämnen har (Nilsson 2004, s. 21-22). På kommunnivå ska skolplaner skrivas som tar upp ”de åtgärder som kommunen avser vidta för att uppnå de riksgiltiga målen” (*Skollag* kap. 2, 8 §). Varje enskild skola ska sedan i en lokal arbetsplan precisera hur målen ska uppnås (Nilsson 2004, s. 22).

Rektorers ansvar

Rektorns ansvar är definierat i några av skolans nationella styrdokument. I skollagen står det att: ”[d]et åligger rektorn att särskilt verka för att utbildningen utvecklas” (*Skollag* kap 2, 2 §). I Lpo 94 står det att skolledaren har ett givet ansvar för att den enskilda skolans verksamhet utvecklas så att den svarar mot uppställda mål. Rektorn ansvarar också särskilt för att:

.../ skolans arbetsmiljö utformas så att eleverna får tillgång till handledning, läromedel av god kvalitet och annat stöd för att själva kunna söka och utveckla kunskaper, t.ex. bibliotek, datorer och andra hjälpmedel /.../ [och att] undervisningen i olika ämnesområden samordnas så att eleverna får möjlighet att uppfatta större kunskapsområden som en helhet.

(Lpo 94)

Kulturrådet menar att skollädaarna har en nyckelroll för skolbiblioteken, eftersom de är de ytterst ansvariga. I *Skolbiblioteken i Sverige* tar man upp att det behövs insatser för att öka skollädaarnas kunskaper om deras ansvar och betydelse för skolbibliotekens utveckling (*Skolbiblioteken i Sverige* 1999, s. 11).

Undersökande arbetssätt och problembaserat lärande

Under 90-talet har införandet av ett undersökande arbetssätt och problembaserat lärande slagit igenom inom grundskola, gymnasium och högskoleutbildning (Limberg, Hultgren & Jarneving 2002, s. 12). I Lpo 94 står det att det är viktigt med metoder för att tillgodogöra sig och använda ny kunskap. Det framhålls att det är ett viktigt uppdrag för skolan att ge eleverna möjlighet att utveckla sin förmåga att ta eget ansvar och att kunna orientera sig i verklighetens informationsflöde och snabba förändringstakt. Det understryks också att det är nödvändigt att ”eleverna utvecklar sin förmåga att kritiskt granska fakta och förhållanden och att inse konsekvenserna av olika alternativ” (Lpo 94).

Limberg, Hultgren och Jarneving påpekar att undersökande arbetssätt och problembaserat lärande förutsätter att elever kan söka och bearbeta information till kunskap från ett varierat urval av informationskällor (Limberg, Hultgren & Jarneving 2002, s. 13). Vidare menar de att införandet av lärande som bygger på många olika sorters källor, utan lärobokens tillrättalagda innehåll, bryter mot skolans tradition och medför stora omställningar för lärare och elever (ibid., s. 166). De nya undervisningsmetoderna hänger bland annat samman med samhällsförändringar som kan kopplas till informations- och kommunikationstekniken, menar Limberg, Hultgren och Jarneving (ibid., s. 13).

I kursplanerna för några av grundskolans ämnen omnämns kunskaper som ligger nära de Limberg, Hultgren och Jarneving efterfrågar. I beskrivningen av de samhällsvetenskapliga ämnena står det att eleverna ska:

.../ utveckla insikter i hur olika medier kan användas och hur de påverkar människan och samhället. Genom att orientera sig i olika informationsmiljöer och använda olika informationskällor får eleverna insyn i de möjligheter och problem som IT-samhället medför. Att söka, granska, välja, strukturera, kritiskt värdera, integrera och redovisa information på skilda sätt .../ är centralt i de samhällsorienterade ämnena.

(Kursplaner och betygskriterier, Skolverket)

I årskurs fem ska eleverna i de samhällsvetenskapliga ämnena: ”.../ ur ett samhällsperspektiv [kunna] söka information från olika källor, bearbeta, granska och värdera uppgifterna samt i olika uttrycksformer redovisa resultat och slutsatser”. Under de samhällsvetenskapliga ämnena nämns speciellt i historia att: ”.../ Bedömning och värdering av källors tillförlitlighet är ett viktigt inslag”. I ämnet samhällsvetenskap ska eleverna i årskurs nio ”.../ kunna använda olika kunskapskällor samt kunna sammanställa, bearbeta, granska och värdera uppgifter och åsikter från olika källor och opinionsbildare samt redovisa resultatet”. I ämnet svenska ska man enligt kursplanen sträva mot målet att eleverna: ”.../ utvecklar sin förmåga att utnyttja olika möjligheter för att hämta information, tillägnar sig kunskap om mediers språk och funktion samt utvecklar sin förmåga att tolka, kritiskt granska och värdera olika källor och budskap” (*Kursplaner och betygskriterier, Skolverket*).

Satsningar på IT-användning i skolan

Under 1990-talet genomfördes flera initiativ för att utveckla IT-användningen i den svenska skolan. Exempel på sådana är utvecklandet av Skoldatanätet, IT i skolan (ITiS) och KK-stiftelsens olika skolprojekt. 2001 tillsattes en arbetsgrupp inom Utbildningsdepartementet för att utarbeta en ny nationell strategi ”med syfte att ytterligare utveckla, bredda och fördjupa kunskandet om IT i svensk skola samt stödja den påbörjade processen att använda IT som ett verktyg för att bättre uppnå läroplanens mål” (*Nästa steg* 2002, s. 1).

Informationssamhällets inverkan på synen på lärande

Stig Roland Rask, ansvarig för etik och källkritik på KK-stiftelsen, var den första att nämna begreppet ”den fjärde basfärdigheten”. 2000 skrev han att 2000-talets informationssamhälle skulle komma att kräva kunskap i att söka, samla, sälla, sova, sortera, strukturera, systematisera och sammanställa information ”på ett sådant sätt att den utvecklas till kunskap”. För denna samling av ord (de åtta S:en) menar han att förmågan till värdering och kritisk analys spelar en mycket stor roll. Dessa förmågor tillsammans anser han vara så viktiga att de bör bli en fjärde basfärdighet vid sidan av att kunna läsa, skriva och räkna (Rask 2000, s. 12). ”Att ha lärt sig hur man lär sig är den kunskap som hjälper våra elever till anpassning i en föränderlig värld (sic!). En förmåga som gör dem rustade att möta den nya tidens förväntningar och som inte åldras i samma takt som mycket annat” (ibid., s. 15).

I stor utsträckning har diskussionerna om informationskompetens i skolan väckts av informationssamhällets och Internets framväxt. På Internet finns lättillgänglig, icke kvalitetssäkrad information och det finns en diskussion om hur eleverna ska lära sig att skydda sig mot eventuella faktafel. Rask menar dock att det inte är faktafel som eleverna måste skyddas mot utan snarare de etiska fallgroparna. I skolan måste man lägga större tyngd vid att utveckla elevernas ”personliga etiska ansvar” (ibid., s. 20). Rask är ense med dem som menar att Internet tillgängliggör mycket information som inte är önskvärd i skolan men hävdar också att material som man inte uppskattar även finns i alla andra medier (ibid., s. 19). Faran ligger till stor del i att vi är uppväxta med en tilltro till det skrivna, menar han (ibid., s. 37). Internets utbredning har dock skapat ett ifrågasättande av denna tilltro och Rask menar därför att Internet i skolan har fört mycket positivt med sig (ibid., s. 42).

Annika Lantz-Andersson för ett liknande resonemang i sin C-uppsats när hon skriver att elever måste lära sig att vara källkritiska mot såväl elektroniska som tryckta källor:

/.../ om det är så att informationsteknikens intåg i skolan har hjälpt till med att fokusera kring frågor som källkritiskt förhållningssätt då har vi kanske fått den drivande kraft som skolan så väl behöver för att hjälpa eleverna att utveckla en undersökande och ifrågasättande inställning.

(Lantz-Andersson 2003, s. 49)

Pedagogikforskaren Gunilla Jedeskog uttrycker dock i sin rapport ”*Maila mig sen!*” farhågor om att den fjärde basfärdigheten håller på att försummas (Jedeskog 2001, s. 10). I sin undersökning har hon märkt att den största delen av elevernas informationshantering enbart har handlat om att söka information, inte att värdera och skapa mening (ibid., s. 128). Jedeskog uttrycker misstankar om att ankomsten av

Internet till skolan till och med kan ha minskat fokuseringen på den fjärde basfärdigheten (ibid., s. 10).

Skolbibliotekens situation

Av Limbergs forskningsöversikt *Skolbibliotekets pedagogiska roll* (2002) framgår att synen på skolbiblioteken som ”en naturlig del av undervisningen” inte är något nytt. Bland annat återges enligt Limberg sådana tankar redan i boken *Om skolbiblioteket i folkskolan och dess samband med skolarbetet* från 1933, skriven av Elin Lundewall. Under 1970-talet genomfördes några pedagogiskt inriktade utvecklingsprojekt med avsikt att göra gymnasieskolbibliotek till ett användbart pedagogiskt verktyg i undervisningen. Uppföljning under 1980-talet visade på stagnation till följd av skolledares och lärares omedvetenhet om bibliotekens potential. Förbättrat samarbete mellan bibliotekarier och lärare sågs som en viktig åtgärd för att bryta stagnationen. I slutet av 1990-talet konstaterades fortfarande brister i skolbibliotekens integration i undervisningen och i samarbetet mellan lärare och bibliotekarier, både på grundskola och på gymnasium (Limberg 2002, s.15-16).

1997 påbörjade Statens kulturråd en utredning om skolbiblioteken i Sverige som en följd av många rapporter om skolbibliotekens ojämna och ofta låga standard. Utredningen presenteras i rapporten *Skolbiblioteken i Sverige* (1999). Kulturrådet granskade nio kommuner i Sverige och några generella problem blev tydliga (*Skolbiblioteken i Sverige* 1999, s. 17-18). I en enkät som besvarades av 17 grundskolor och 5 gymnasieskolor visade det sig bland annat att skolbibliotekens standard generellt sett är låg och att skolbiblioteken inte utvecklats i takt med skolan i övrigt eller i takt med folk- och högskolebiblioteken. I de flesta fall fungerar inte skolbiblioteken som en integrerad del av undervisningen (ibid., s. 25). Skillnader mellan grundskolor och gymnasieskolor ligger främst i att grundskolorna har färre utbildade bibliotekarier och generellt är mer inriktade på skönlitteratur än gymnasiebiblioteken. Eftersom lärarbibliotekarierna på grundskolorna oftast undervisar själva är de delaktiga i skolans planeringsarbete. I de fall då detta fungerar bra är biblioteket väl integrerat med undervisningen, men det finns sällan tid att driva biblioteksfrågor i dessa sammanhang eftersom endast lite tid är avsedd för biblioteksarbete. Då lärarbibliotekarierna saknar bibliotekarietutbildning kan de också ha svårt att veta vilken funktion biblioteket ska ha (ibid., s. 27-28).

I februari år 2005 hölls ett möte mellan skolminister Ibrahim Baylan och den nationella skolbiblioteksgruppen. En representant från DIK uppgav sig vara positiv till det som kom fram under mötet och menade att skolministern var väl insatt i problematiken kring skolbiblioteken och bibliotekslagen. I en intervju i Göteborgsposten den 15 februari säger sig Ibrahim Baylan vilja se en upprustning av skolbiblioteken och påpekar att de är en outnyttjad resurs som drabbats hårt av besparingar inom skolan (Alfredsson 2005, s. 7).

Skolbibliotekens funktion

”Till skillnad från vad som gäller för både folk- och högskolebibliotek finns ingen utarbetad praxis kring vad ett skolbibliotek är” (*Skolbiblioteken i Sverige* 1999, s. 14).

Det enda lagstadgade nationella styrdokumentet för skolbibliotek är bibliotekslagen där endast två paragrafer är av intresse:

5 § Inom grundskolan och gymnasieskolan skall det finnas lämpligt fördelade skolbibliotek för att stimulera skolelevernas intresse för läsning och litteratur samt för att tillgodose deras behov av material för utbildningen.

9 § Folk- och skolbiblioteken skall ägna särskild uppmärksamhet åt barn och ungdomar genom att erbjuda böcker, informationsteknik och andra medier anpassade till deras behov för att främja språkutveckling och stimulera till läsning.

(Bibliotekslag)

I den första paragrafen antyds skolbibliotekens huvuduppgifter men ingen av paragraferna ger tydliga direktiv för skolbiblioteken. Bibliotekens användning och utformning skiljer sig istället mycket åt mellan olika kommuner, men även i stor utsträckning inom en och samma kommun (*Skolbiblioteken i Sverige* 1999, s. 16). Det talas dock ibland om skolbibliotekets funktion, som kan sägas vara ”den minsta gemensamma nämnaren för verksamheten i ett fungerande skolbibliotek, oberoende av organisation och utformning” (ibid., s. 16). Det finns inte någon etablerad definition av funktionen, men i *Skolbiblioteken i Sverige* ger Kulturrådet ett förslag: ”den eller de platser i eller i direkt anslutning till skolan där det finns resurser i form av medier, teknik och personal för att förmedla, söka och värdera information och läsupplevelser av alla slag” (ibid., s. 16). I både bibliotekslagen och i Kulturrådets beskrivning av skolbibliotekets funktion tas vad Kulturrådet kallar skolbibliotekets två roller upp. Den ena rollen är den informationsförmedlande och den andra är den läsfrämjande. Kulturrådet menar att båda rollerna är viktiga för skolbibliotekets pedagogiska roll och att den ena krävs för att den andra ska fungera (ibid., s. 8).

Ett försök att ytterligare tydliggöra skolbibliotekets roll har gjorts i *Unescos Skolbiblioteksmanifest* (1999). Det är inte obligatoriskt att följa dess riktlinjer men de används ofta som stöd bland skolbibliotekarier. I manifestet anges bland annat följande: ”Skolbiblioteket ger eleverna de färdigheter som behövs för ett livslångt lärande. Skolbiblioteket är en del i utbildningsväsendet. Skolbiblioteket spelar en viktig roll för utbildning och kultur, för att främja läs- och skrivkunnigheten och förmågan att söka information” (*Unescos skolbiblioteksmanifest*, 1999). Skolbibliotekets grundläggande uppgifter sammanfattas i ett fåtal punkter, varav några är av intresse för vårt arbete:

- Att stödja och främja utvecklingsmål som anges i skolans målsättning och läroplaner.
- Att erbjuda möjligheter att skapa och använda information som en väg till kunskap, förståelse, fantasi och glädje.
- Att ge eleverna träning att värdera och använda information, oavsett form, samt ge dem insikt och förståelse för olika kommunikationsformer.
- Att ge tillgång till såväl lokala och nationella som globala resurser för att öka förståelsen och ge insikt om olika idéer, erfarenheter och åsikter.
- Att tillsammans med elever, skola och föräldrar verka för att uppnå skolans målsättning och främja insikten om att åsiktsfrihet och tillgång till information är förutsättningen för medborgaransvar och för delaktighet i ett demokratiskt samhälle.

(ibid.)

Idag har vikten av informationskompetens börjat hävdas från många olika håll – i synnerhet från biblioteksvärlden. Tecken på denna utveckling är projekt där elevers informationskompetens står i centrum som påbörjats på olika platser i landet.

Länsbiblioteket i Stockholms län har i samarbete med folk-, skol-, högskole- och universitetsbibliotek arbetat fram mål för vad man anser att elever inom olika årskurser ska uppnå vad gäller kunskap om informationssökning och -användning (*Bibliotekens roll i lärandet: mål* 2004). Samma sak börjar ske runt om på enskilda skolor och skolbibliotek i landet, bland annat de två vi har tittat närmre på. I somliga fall arbetar hela kommuner på att få en gemensam kunskapstrappa för informationskompetensen i skolan, ofta genom skolbiblioteken. Detta sker bland annat på Lunds kommuns skolbibliotekscentral (*Rekommenderade riktlinjer för informationssökningsstrategier för skolbibliotekarier i Lunds kommun* 2004).

Litteratur- och forskningsöversikt

Informationssökning, lärande och skolbibliotek är ämnesområden som intresserat många forskare och sakkunniga, bland annat inom fälten pedagogik, biblioteks- och informationsvetenskap, datavetenskap, sociologi och psykologi (Limberg, Hultgren & Jarneving 2002, s. 13). I detta avsnitt vill vi ge en bild av hur de delar av ämnesområdet som är relevanta för vår undersökning har behandlats inom forskning och i litteratur.

Hur elever söker information

Ett centralt forskningsområde inom biblioteks- och informationsvetenskap behandlar frågan om hur människor söker information. Som ett resultat av sådana studier har det skapats modeller för och pekats på hur processer kring informationssökning går till. En del av dessa forskningsresultat är av intresse för vår undersökning.

I *Seeking meaning* som utkom för första gången 1993 presenterar biblioteks- och informationsvetenskapsforskaren Carol C. Kuhlthau studier av äldre skolungdomars sätt att söka information i inlärningssituationer. Utifrån studiernas resultat har Kuhlthau utformat en modell för informationssökningsprocessens olika stadier med utgångspunkt i användarens perspektiv. Modellen införlivar känslor, tankar och handlingar och visar att informationssökningens första faser präglas av osäkerhet och förvirring innan eleven har formulerat ett fokus inom ämnet (Kuhlthau 2004, s. 29-51). Därmed bryter Kuhlthau med det tidigare dominerande synsättet som ser informationssökning som en rationell och logisk process och som inte tar hänsyn till den sökandes upplevelse av sökprocessen (ibid., s. 8). Kuhlthau konstaterar att informationssökning är en process som går från osäkerhet till förståelse med lärande som resultat: "Information seeking is a complex learning process that involves finding meaning" (ibid., s. 57).

Limberg menar att Kuhlthau har gjort ett grundläggande bidrag till forskningen kring informationssökning genom att beskriva informationssökningsprocessen som en förståelseprocess där sökaren försöker få grepp om ett ämne (Limberg 1998, s. 229). Hon menar att Kuhlthau således beskriver informationssökningsprocessen som en del av inlärningsprocessen. Limberg relaterar detta till resultaten från sin egen undersökning av hur gymnasieelever söker och använder information i ett fördjupningsarbete. Dessa resultat visar att informationssökning och -användning påverkas av användarens uppfattning av informationens innehåll. Hon menar att hennes forskning stöder uppfattningen att informationssökning inte är en generell process som kan skiljas från innehållet i informationen (ibid., s. 228-229).

Biblioteks- och informationsvetenskapsforskaren Melissa Gross vill framhålla skillnaden mellan frågor som användaren vill ha svar på för sin egen skull, utanför

skolans kontext, och frågor som någon annan tilldelat användaren. I sina studier har Gross explicit undersökt ålagda frågor och menar att användares sökbeteende är olika beroende på varifrån frågorna kommer. Resultat från hennes studie på grundskolebibliotek visar att antalet ålagda frågor ökar med elevernas ålder (Gross 2001, s. 2).

Informationsvetenskapsforskaren Jinx Stapleton Watson undersökte 15-16-åringars attitydskillnader till informationssökning på Internet när det gällde skolarbete och privata intressen. Han upptäckte att när informanterna privat sökte efter information om sina intressen kände de alla självsäkerhet medan de när de sökte information till skoluppgifter istället kände sig osäkra. Detta berodde i första hand på att de alla kände misstro till säkerheten i fakta som de hittade på Internet. Däremot kände de alla tilltro till fakta i tryckta källor (Watson 1999, s. 194-197).

1997 gjorde pedagogikforskarna Raven Wallace och Jeff Kupperman en undersökning med resultat som har återkommit i många senare undersökningar. De konstaterade att elever ofta söker efter det korrekta svaret på sina frågeställningar istället för att söka efter förståelse. Eleverna verkade övertygade om att det rätta svaret eller den perfekta källan skulle finnas någonstans på Internet bara de kunde komma på rätt sätt att söka efter den. Ofta såg eleverna träfflistan från sökmotorn som en innehållsförteckning som användes på samma sätt som man skulle ha använt en lärobok (Wallace & Kupperman 1997, s. 16-19).

Precis som Wallace och Kupperman understryker Alexandersson och Limberg att lärande idag till stor del handlar om att reproducera redan existerande material. De menar att lärare och bibliotekarier ofta letar efter det rätta svaret vilket förs vidare till eleverna, en trend som de anser måste brytas. De påpekar att det undersökande arbetssättet är tänkt att ge kunskap genom informationssökning, men i stor utsträckning resulterar i att eleverna kopierar hela textstycken och klistrar in i sina arbeten (Alexandersson & Limberg 2004, s. 115-116).

Detta kan anknytas till pedagogikforskaren Maria Bergmans undersökning *På jakt efter högstadielävers Internetanvändning*. Undersökningen visar bland annat att det när det gäller informationssökning i skolan krävs det fantasi och nytänkande hos lärarna för att eleverna ska kunna arbeta självständigt på ett tillfredsställande sätt (Bergman 1999, s. 136). Om eleverna uppfattar uppgiften som tråkig och de får för lite handledning finner de ofta sätt att skjuta upp arbetet. Hon menar alltså att elevernas informationssökningsbeteende i samband med skoluppgifter ofta kan förutspås redan i uppgiftens uppbyggnad. Om eleverna märker att uppgifterna inte kräver något kritiskt tänkande från deras sida resulterar det lätt i arbeten som är hopklistrade av olika dokument från Internet (ibid., s. 149).

Undervisning i informationssökning

Ett gemensamt resultat hos forskare som studerat elevers sätt att söka information är att undervisning i alla typer av informationssökning är nödvändig (Limberg, Hultgren & Jarneving 2002, s. 91). De studier som visar exempel på undervisning i informationssökning och -användning som fungerar bra och där eleverna lär sig att söka och kritiskt använda information har gemensamt att den undersökta undervisningen är

väl integrerad med studieuppgiftens ämnesinnehåll (ibid., s. 148). Detta betonas också av gymnasiebibliotekarie Lennart Wettmark som menar att man endast är motiverad att ta till sig information om sökteknik när man ser den direkta nyttan av den (Wettmark 2004, s. 151).

Ross J. Todd, forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap, har studerat effekterna av just ämnesintegrerad undervisning i informationsfärdigheter med hjälp av australiensiska högstadieelever. Resultat visar att ämnesintegrerad informationsfärdighetsundervisning har positiv effekt på elevernas behärskning av både ämnesinnehåll och informationssökningsfärdigheter. Exempel på positiva effekter som uppmärksammades i samband med studierna var förbättrat resultat på ämnesprov, ökad koncentration på uppgiften, reducerad frustration och ökat reflekterande tänkande. Om forskningsresultat fortsätter att visa att ämnesintegrerad undervisning i informationsfärdigheter har positiv effekt på elevers inläring menar Todd att man kan argumentera för att elever som inte får denna typ av undervisning inte ges samma utbildningsmöjligheter (Todd 1995, s. 1-13).

Bibliotekarien Elsa Gómez och svenskläraren Margareta Swenne betonar, i likhet med Todd, att undervisning i informationsfärdigheter måste integreras med den övriga undervisningen för att vara effektiv. ”Varje undersökande arbete syftar naturligtvis till bättre ämneskunskaper hos eleverna. Men bättre informationsfärdigheter är också en viktig målsättning i sig vid varje sådant arbete” (Gómez & Swenne 1996, s. 49).

I motsättning till de som förespråkar integrerad informationssökning förekommer också åsikten att informationssökningsundervisning bör synliggöras som ett fristående ämne med kurser i att finna, värdera och bearbeta information. I Sverige är argumenten för detta bland annat att förmåga till kritisk informationsanvändning är ett mål som gäller all svensk utbildning och det finns risk att eleverna inte utvecklar de färdigheter de behöver för att kritiskt och självständigt kunna använda information om undervisning i informationssökning och -användning inte förläggs till särskilda kurser (Limberg, Hultgren & Jarneving 2002, s. 127).

Informationssökning som fristående ämne har kritiserats bland annat med argumentet att elever som lär sig sökfärdigheter utan relation till ämnesundervisning inte lär sig att tillämpa färdigheterna då de får nya uppgifter att lösa (Limberg, Hultgren & Jarneving 2002, s. 126-127). Eva-Maria Flöög, universitetsadjunkt vid institutionen för biblioteks- och informationsvetenskap vid högskolan i Borås, påpekar att informationskompetens inte bör vara ett eget ämne, utan en kvalifikation som eleven ska tillägna sig i relation till ett kunskapsområde. Hon menar att man bör utgå från det eleverna redan kan utan att överskatta deras datorvana eller sökförmåga och källkritiskunskaper (Flöög 2004, s. 87-92).

I rapporten *Textflytt och sökslump* (2004) om projekt LÄSK (Lärande via informationssökning) uttrycker Alexandersson och Limberg också att man måste ha grundkunskaper i ämnet man söker information om för att man ska kunna lära sig något av materialet man hittar. I likhet med Flöögs resonemang framhåller de att ett stort problem är att både lärare och elever i stor utsträckning likställer kunskap om datoranvändning för fritidsändamål med kunskap om informationssökning. I somliga fall brister elevernas faktiska kunskaper om datorer och ibland också tekniken i sig, och

då eleverna anser att andra informationskällor än Internet är för gammalmodiga kan detta lätt ställa till problem (Alexandersson & Limberg 2004, s. 112-113). En vanlig uppfattning bland både lärare och elever är att informationssökning är något som endast sker via datorer (ibid., s. 20).

Lantz-Andersson har i sin C-uppsats som också är en delrapport till LÄSK, uppmärksammat liknande fenomen och skriver att informationssökning för både elever och lärare ofta är liktydigt med informationssökning på Internet. Hon konstaterar också att även om eleverna har kunskap om datorer och sökstrategier har de inte automatiskt en förståelse för informationen de hittar, vilket är en viktig del av informationssökningsprocessen (Lantz-Andersson 2003, s. 45).

De flesta forskare som presenteras i *Informationssökning och lärande* är överens om att informationssökning är en process som hör samman med förmåga till kritiskt tänkande. Många framhåller också att informationssökningsundervisning borde lägga tyngdpunkten på analys, värdering och användning av information (Limberg, Hultgren & Jarneving 2002, s. 119).

I *Textflytt och sökslump* anges dock att elevers informationskompetens inte utvecklas under grundskolan trots det undersökande arbetssättet. På de undersökta skolorna börjar eleverna söka efter enklare fakta redan på lågstadiet och samma sätt att söka efter information följer sedan eleverna uppåt i årskurserna men med större textmassor att hantera och fler informationskällor att använda. Värdering av den funna informationen diskuteras i mycket liten utsträckning på de olika nivåerna (Alexandersson & Limberg 2004, s. 115).

Skolbiblioteks integration i undervisningen

Redan 1979 utgavs ett material för grundskolan om informationssökning i bibliotek som tar sin utgångspunkt i uppfattningen om att ”informationssökning i bibliotek ska integreras med övrig undervisning från årskurs ett och uppåt allteftersom behov uppstår” (Richardsson, Sjöquist & Thörner 1979, s. 1). Författarna, som själva är lärare, ville att materialet ska vara till hjälp i lärares strävan att kunna lägga tyngdpunkt på ett undersökande arbetssätt i sin undervisning bland annat genom att rikta lärares uppmärksamhet mot behovet av att använda biblioteket som ett läromedel (ibid., s. 1).

Under 80-talet fortsatte man tala om skolbibliotekens integration i undervisningen och 1988 publicerades biblioteks- och informationsforskaren David Loertschers *Taxonomies of the School Library Media Program*. I boken presenteras taxonomier för integrering av skolbibliotek utifrån bibliotekariers, lärares, elevers och rektorers synvinklar. Bibliotekariens taxonomi har elva steg och representerar enligt Loertscher viktiga byggstenar som måste uppnås var och en för sig innan man fått ett tillfredsställande integrerat skolbibliotek. Här presenterar vi bibliotekariernas taxonomi för skolbibliotekets integration:

1. NO INVOLVEMENT

Majoriteten av lärarna och eleverna använder sällan eller aldrig biblioteket i undervisningen.

2. SELF-HELP WAREHOUSE

Allt som behövs finns på biblioteket som ser fint och inbjudande ut. Många skolbibliotek fastnar redan vid nummer 2.

3. INDIVIDUAL REFERENCE ASSISTANCE

Bibliotekarien plockar fram information åt de elever och lärare som insett att biblioteket finns och därför kommer dit.

4. SPONTANEOUS INTERACTION AND GATHERING

Elever och lärare dyker upp utan förvarning och vill ha hjälp utan att bibliotekarien hinner förbereda sig.

5. CURSORY PLANNING

Lärarna börjar se bibliotekarien som en naturlig del i undervisningen. Informella möten sker när möjlighet uppstår.

6. PLANNED GATHERING

Läraren efterfrågar information till temaarbeten i förväg. Bibliotekarien har lång tid på sig att samla information.

7. EVANGELISTIC OUTREACH

Bibliotekarien är en eldsjäl som alltid framhäver bibliotekets fördelar och skapar arrangemang för att engagera andra.

8. SCHEDULED PLANNING IN THE SUPPORT ROLE

Läraren och bibliotekarien har ett nära samarbete men bibliotekarien är aldrig med och planerar projekten. Läraren står över bibliotekarien.

9. INSTRUCTIONAL DESIGN LEVEL, 1

Bibliotekarien är en kollega till lärarna. Biblioteket är ett berikande supplement till undervisningen. Bibliotekarien planerar uppgifterna tillsammans med lärarna.

10. INSTRUCTIONAL DESIGN LEVEL, 2

Biblioteket är kärnan i det undersökande arbetssättet. Undervisningen i informationsökning är alltid integrerad i ämnet som studeras.

11. CURRICULUM DEVELOPMENT

Bibliotekarien är en integrerad del i skolan. Hon är med på de möten hon hinner och som hon kan bidra till. Är med i planering av vad som ska läras ut.

(Loertscher 1988, s. 10)

Kuhlthau har också intresserat sig för samordning av undervisningen i informationssökning och ämnesundervisning med hjälp av skolbibliotek. I sin artikel *Implementing a Process Approach to Information Skills* från 1993 redogör hon för resultaten av en serie fallstudier genom vilka hon undersökt vad som avgör hur en processmodell för undervisning i informationssökning kan integreras i undervisningen. De faktorer Kuhlthau fann som negativt påverkar modellens integration och elevernas inläring, var brist på tid för att bibliotekarier och lärare skulle hinna planera tillsammans, att de medverkande i projektet hade svårt att definiera sina och de andras roller samt att uppgifterna som gavs eleverna fungerade dåligt för informationssökningsprocessen och för inläringen hos eleverna. Användning av biblioteket i undervisningen sågs ofta som något man kunde göra som utfyllnad i slutet av en termin och inte något som faktiskt kunde vara till hjälp för inlärningsprocessen (Kuhlthau 1993, s. 6). På de skolor där integrationen fungerade uppmärksammade Kuhlthau faktorer som att biblioteken ofta var välanvända redan innan projektet började, att den administrativa personalen på skolan (inklusive rektor och studierektor) såg till att det fanns tid för planering och i allmänhet hade en positiv attityd till projektet och att de som medverkade i projektet hade respekt för varandras kunskap och idéer. Det märktes också tydligt på skolorna att elevernas intresse för uppgifterna var centralt för att integreringen skulle fungera (ibid., s. 9). Kuhlthau understryker att de negativa faktorerna inte helt och hållet är de positiva motsats. Det räcker inte nödvändigtvis att råda bot på de negativa faktorerna för att integreringen ska bli fullständig. Hon menar att en mycket viktig del måste vara att skolan har en gemensam inlärningsfilosofi. Man måste bryta med de gamla mönstren och se till att eleverna lär sig för livet istället för till proven (ibid., s. 13).

Bibliotekarien och forskaren Brigitte Kühne har också intresserat sig för skolbibliotekens integrering i undervisningen. I sin doktorsavhandling *Biblioteket – skolans hjärna* utvärderar hon bland annat hur kombinerade skol- och folkbibliotek kan integreras i undervisningen på grundskolan. Hon delar upp de faktorer hon hittat i fyra olika områden: Fysiska faktorer, psykologiska eller personliga faktorer, utbildning samt de mål som finns för verksamheten. De fysiska faktorerna rör påtagliga fenomen som bibliotekets läge, storlek, öppettider och ekonomi. Under de psykologiska faktorerna tar Kühne upp skolledningens inställning till biblioteket, lärarnas intresse för bibliotek och kunskaper om informationssökning, bibliotekariens ämneskunskaper, arbetsklimatet på skolan, personkemin mellan skolledare, lärare, bibliotekarier och elever och till sist varje persons sinnesstämning från tillfälle till tillfälle. Vad gäller området utbildning tar Kühne upp att det finns en konflikt mellan lärare och bibliotekarier om vem som egentligen har bäst förutsättningar för att lära ut informationssökning till eleverna. Den sista kategorin som rör målen för verksamheten innefattar faktorer som den nationella skolplanen, de lokala arbetsplanerna och specifika styrdokument för skolbiblioteken (Kühne 1993, s. 227-235).

Idéboken *Aktivt lärande med skolbibliotek* (1996) av Gómez och Swenne riktar sig till grundskolelärare och personal på grundskolebibliotek och ger bland annat förslag på hur skolbibliotek kan användas i skolan. Gómez och Swenne påpekar att det i USA har bedrivits betydligt mer forskning om skolbibliotek än i Sverige. En resultatsammanställning från 1992 av flera hundra amerikanska undersökningar visar bland annat att elever på skolor med välutrustade och välbemannade bibliotek klarar sig bättre på prov som kräver kunskaper i att söka, använda, analysera och sammanställa information än skolor som inte har det (Gómez & Swenne 1996, s. 37). För att elever ska kunna tillägna sig informationsfärdigheter menar Gómez och Swenne att de, utöver att ha tillgång till ett välutrustat bibliotek, måste tränas medvetet och planerat (ibid., s. 49).

Skolbibliotekens och skolornas pedagogiska mål

I Örebro län pågick ett biblioteksutvecklingsprojekt under åren 1993 till 1995 som redovisas i utvärderingsrapporten *Skolbiblioteksmodeller*. Utvärderingen av projektet, som är gjord av Limberg (1996) visar att stadium, storlek och eventuell kombination med folkbibliotek inte har varit utslagsgivande faktorer för skillnader mellan skolornas resursinsatser vad gäller skolbiblioteksutveckling. Faktorer som däremot har påverkat resursinsatserna är skolornas syn på undervisning, bibliotek och samhällsansvar (ibid., s. 12).

Forskning som presenteras i kunskapsöversikten *Skolbibliotekets pedagogiska roll* tyder på att skolbibliotekarier ägnar en stor del av sitt arbete åt undervisning och vägledning i informationssökning utan att omgivande lärare, skolledare och elever uppfattar bibliotekariens undervisande roll (Limberg 2002, s. 52). Limberg drar här slutsatser som knyter an till hennes tidigare resultat från 1996. Bland annat menar hon att skolbibliotekens roll speglar förändringarna i pedagogiska metoder och synsätt. Skolbibliotekets funktion har utvecklats i relation till förändringar i pedagogiken, till exempel det ökande tillämpandet av problembaserat lärande samt fokuseringen på IKT som stöd för lärande (ibid., s. 90).

Anette Eliasson, universitetsadjunkt på bibliotekshögskolan i Borås, framhåller att skolbiblioteksutveckling i första hand inte handlar om skolbibliotek, utan om hur man på skolan ser på den pedagogiska verksamheten (Eliasson 2002, s. 21). Bibliotekarien Ann Wiklund för ett liknande resonemang och menar att biblioteket inte kan bli en naturlig resurs om det inte kontinuerligt förs diskussioner i skolan om läroprocessen och dess olika delar. Wiklund fastslår också att skolbiblioteket och skolbibliotekarien är resurser i arbetet med att nå läroplanens mål och att det är bibliotekarien, lärarna och rektorn som tillsammans kontinuerligt ska bestämma hur denna resurs ska utnyttjas och utvecklas (Wiklund 2000, s. 24-25).

Liknande tankegångar uttrycks i Bibliotekstjänsts inspirationsskrift *Skolbibliotek för lärande!* (2003) som riktar sig till personer som håller på att bygga upp eller utveckla ett skolbibliotek. Skriften lyfter fram uppdragets betydelse för skolbiblioteksutvecklingen och menar att vilken ambition man än har för skolbiblioteket måste det vara ett medvetet val som är förankrat hos alla i skolans personal. För att veta vilken ambitionsnivå man ska lägga sig på måste verksamhetens mål klargöras. Författaren tycker att det är självklart att skolbiblioteket ska ha samma huvudmål som skolan i övrigt (ibid., s. 4-5). Även Flöög påpekar att det är viktigt att komma ihåg att det är skolans mål som ska styra bibliotekariens arbetssätt. ”Bibliotekets roll i undervisningen bör ju vara att höja kvaliteten på undervisningen” (Flöög 2004, s. 95). Flöög tar också upp att det på grundskolor och gymnasium är viktigt att lärare och bibliotekarier, tillsammans med skolledare, formulerar mål för vad eleverna i varje årskurs ska uppnå när det gäller informationskompetens (ibid., s. 95).

Limberg påpekar att de svenska styrdokumenterna ofta tar upp skolans ansvar för elevernas kunskaper inom IT och informationssökning, men utan att beröra bibliotekets roll i anknytning till detta. För att legitimera skolbibliotekens pedagogiska roll är det viktigt att den kan kopplas till nationella mål, menar Limberg. Vidare framhåller hon vikten av att bibliotekets roll uttrycks i skolplaner så att bibliotekets ansvar och uppgifter kan klargöras på den enskilda skolan (Limberg 2002, s. 47).

Gómez och Swenne understryker att skolbiblioteket är en gemensam resurs som förutsätter samarbete. Att arbeta fram en lokal arbetsplan för biblioteket ses som ett sätt att strukturera samarbetet och så många berörda som möjligt bör vara delaktiga i utformandet. I arbetsplanen bör det finnas någon form av nulägesbeskrivning samt visioner och mål för hur man vill att biblioteket ska fungera. Arbetsplanen måste också innefatta en handlingsplan som specificerar hur målen ska uppnås (Gómez & Swenne 1996, s. 68-69).

Malin Ögland, före detta skolbibliotekarie vid Gransäterskolan i Håbo kommun och nu bibliotekschef i kommunen, delar i artikeln *Biblioteket – mitt i skolutvecklingen* med sig av sina erfarenheter av arbete med att utveckla skolbibliotekens och skolbibliotekariens pedagogiska roll i grundskolan. När hon arbetade som skolbibliotekarie formulerade hon själv mål för vilka färdigheter eleverna skulle ha när de gick ut årskurs nio. Målen blev mest kända för henne och därmed kunde ingen annan känna ansvar för dem. Ögland påpekar att det är många bibliotekarier som på detta sätt arbetar ensamma för att utveckla elevernas informationskompetens. Hon menar att man som skolbibliotekarie

måste ha stöd från lärarna och att rektorn är den som ska förankra målen i arbetslagen (Ögland 2004, s. 119-125).

I *Arbetsplan för skolbiblioteket* påpekar bibliotekarien Anette Ekström, chef för skolbibliotekscentralen i Hässleholm, att man bör undvika att använda vaga formuleringar när man utformar en verksamhetsplan för skolbibliotekets utveckling. Det viktiga är att uttrycka konkreta mål och åtgärder som visar vad man vill, varför man vill det och hur det ska genomföras. Målen ska inte bara vara bekräftelser på vad man redan gör utan reflektera en utveckling (Ekström 2003, s. 25). Precis som Ögland påpekar Ekström att rektorn är den som måste ta ansvaret för att planens innehåll ska förverkligas. Att förändra biblioteksverksamheten handlar om förändring av den grundläggande kunskapsynen i skolan och det kan inte vara upp till en enskild bibliotekarie eller lärare att ta ansvar för detta. Ekström menar att skolledaren måste styra och skapa förutsättningar för arbetet samt motivera personalen (ibid., s. 26).

Kuhlthau betonar att det inte finns någon formell plan eller något program som passar i alla situationer, i alla skolor eller för alla studenter. Det som måste ske är att lärare och bibliotekarier tillsammans anpassar program för skolans specifika elever och förutsättningar (Kuhlthau 1993, s. 3).

Wiklund menar som Kuhlthau att skolbiblioteken kan vara utformade på olika sätt: ”/.../ modellen med stort M eller organisationen med stor O finns troligtvis inte längre” (Wiklund 1994, s. 18). Varje skola ska få utveckla sitt bibliotek i enlighet med sitt arbetsätt. Det viktiga menar hon är att skolbiblioteken är flexibla och öppna för samhällsförändringar och nya pedagogiska verktyg och idéer (ibid., s. 19-20).

Skolledares betydelse för skolbiblioteksverksamheten

Samtliga forskare som tar upp skolledarens roll för skolbiblioteksverksamheten understryker hur stor skillnad en rektor kan göra. Vi tar här upp några exempel på sådana forskningsresultat.

I *Skolbiblioteken i Sverige* (1999) konstateras att ett aktivt stöd från skolledningen är avgörande för utveckling av skolbiblioteksverksamheten. För att utveckling ska ske krävs en skolledare som förstår bibliotekets betydelse och gör de prioriteringar som behövs. Lärare och bibliotekarier förklarar ofta skolbibliotekets utveckling, eller brist på utveckling som ett resultat av skolledares intresse och agerande (ibid., s. 63).

I en artikel av Johanna Hansson, konsulent på Kulturrådet, beskrivs skolbiblioteket som en ”icke-prioriterad hjärtefråga”. Hansson påpekar att förekomsten av fungerande skolbibliotek till stor del är en ledningsfråga och att det därför är ett problem att många skolledare inte känner till hur biblioteket kan användas i skolan (Hansson 1999, s. 54). Hansson menar att en vanlig uppfattning bland rektorer som har satsat på sitt skolbibliotek är att skolan har vunnit både ekonomiskt och kvalitetsmässigt på det (ibid., s. 58). Det finns dock inte några garantier för att ett skolbibliotek som är bemannat hela skoldagen och har en generös budget fungerar bra (Nilsson 2003, s. 128; Gómez & Swenne 1996, s. 69).

Hösten 2000 påbörjades projektet Helvetesgapet som fokuserade på skolbibliotekets pedagogiska roll och kreativa språkmiljöer och resulterade i rapporten *Tid för lärande* (2003, s. 7-8). En problematik som togs upp i denna rapport är flera bibliotekariers antagande att ”bara vi får fler böcker, större lokaler, mer bemanning så kommer verksamheten att utvecklas”. Inom projektet ville man problematisera detta antagande och ställa frågan om dessa faktorer automatiskt kommer att leda till biblioteksutveckling (ibid., s. 29-31). Jan Andersson, som är en av rektorerna som deltog i Helvetesgapet har påpekat: ”Om skolledaren lyckas få resurser till ’rummet’ och ’böckerna’ men diskussionerna om kunskapssyn, lärande och pedagogisk organisation saknas, är det inte självklart att satsningen bidrager till utveckling” (Nilsson 2003, s. 128).

I *Tid för lärande* (2003) påpekas att rektorn har en särskild möjlighet att påverka skolverksamheten och att denne därför måste ta huvudansvaret för skolans utveckling. Det framhålls att skolor och dess personal i hög grad styrs av sin lokala skolkultur och sina traditioner och att risken är att gamla tankemönster sätter gränser för nya idéer. Här anses rektorn ha en viktig uppgift i att känna av vilken kultur som råder och sedan arbeta fram en plan för hur arbetskulturen ska kunna utvecklas (ibid., s. 13-14). Biblioteket anges som ett exempel på ett utvecklingsområde där rektorns inflytande är avgörande: ”Utan en medveten rektor kan inte skolbiblioteket bli ett modernt stöd för den undervisning som i bästa fall växer fram under 2000-talet: en undervisning som bygger på både traditionell förmedling och ett forskande arbetssätt” (ibid., s. 13). I rapporten påpekas också att rektorerna i olika hög grad tog ansvar som aktiva ledare och pådrivare i projektet. De rektorer som var starkt engagerade bidrog genom sitt agerande till att sprida projektidéerna till lärare. Utifrån resultat av projektet drog projektledningen följande slutsats: ”Rektor kan inte vänta på att lärarna ska förändra undervisningen enbart av egen kraft, utan måste utmana lärarnas föreställningar om lärande, initiera måldiskussioner och arbeta för att skapa en gemensam pedagogisk inriktning” (ibid., s. 16-17).

I *Skolbiblioteksmodeller* anges att biblioteksutvecklingen påverkades positivt i de fall då skolledaren hade en helhetssyn på uppgifter och roller i hela skolverksamheten. På skolor där rektorerna såg biblioteket som en separat del som konkurrerar med andra delar inom skolan gynnades inte skolbiblioteksutvecklingen (Limberg 1996, s. 12).

Skolbibliotekarien Monika Nilsson tar med hänvisning till en australiensisk studie upp vikten av regelbundna samtal mellan rektor och skolbibliotekarie för att biblioteksverksamheten ska utvecklas. Resultat från studien visar att det är betydande för utvecklingen av biblioteksverksamheten att rektor och bibliotekarie har samma visioner (Nilsson 2003, s. 126). Nilsson poängterar också att rektorn har en stor och viktig roll när det gäller att motivera lärare till samarbete med bibliotekarien och skapa förståelse för biblioteksverksamheten:

Genom att rektor markerar att skolbiblioteket är en viktig resurs i den dagliga undervisningen bereder denne vägen för ett klimat där samarbete mellan lärare och bibliotekarie är en självklarhet och där informationsfärdighet är en integrerad del i undervisningen. Genom sin vision, uppmuntran och envishet blir rektorn en ’motor’ som får skolbiblioteksverksamheten att växa och utvecklas.

(ibid., s. 126)

Samarbete mellan lärare och bibliotekarier

I det här avsnittet redovisar vi litteratur som belyser både vikten av samarbete mellan bibliotekarier och lärare och problem som kan förhindra ett sådant samarbete.

Limberg, Hultgren och Jarneving (2002, s. 132) påpekar att samordning av undervisning i informationssökning och ämnesundervisning förutsätter nära samarbete mellan bibliotekarier och lärare. Gómez och Swenne (1996) tar upp att samarbete mellan lärare och bibliotekets personal är viktigt för att biblioteket ska kunna utnyttjas på bästa sätt. Genom samarbete kan lärare och bibliotekspersonal dra nytta av varandras kompetenser och utbyta idéer för att biblioteket och undervisningen ska fungera så bra som möjligt (ibid., s. 69).

I en artikel presenterar Limberg och pedagogikforskaren Lena Folkesson preliminära resultat från projektet Informationssökning, didaktik och lärande (IDOL) som genomfördes vid två 0-9-skolor och ett gymnasium 2001 till 2003 (Limberg & Folkesson 2002). Resultaten visar att informella möten på lärares initiativ är vanliga och att dessa sporadiska möten kan utvecklas till djupare pedagogiska samtal. Vid enstaka tillfällen medverkar bibliotekarier, ofta på eget initiativ, på arbetslagsmöten och andra lärarsammanskomster. Det händer också att en bibliotekarie ingår i ett arbetslag på samma premisser som lärare. I ett sådant sammanhang tar bibliotekarien naturligt del i planering av temaarbeten och de olika yrkesgruppernas roller och ansvar kan klargöras (ibid., s. 9). Wettmark menar att bibliotekarien kan ta olika roller i de olika arbetslagen, men alltid ska fungera som skolans expert och resurs vad gäller informationskompetens (Wettmark 2004, s. 153).

I en magisteruppsats av Helena Sundstedt och Maj-Len Wärnlund (2000) tas fast respektive flexibel schemaläggning upp som påverkansfaktorer för lärares och bibliotekariers samarbete. Fast schemaläggning är då skolklasser regelbundet besöker biblioteket för att få informationssökningslektioner. Flexibelt schema är då bibliotekarien integrerar informationssökning i ämnesundervisningen. En amerikansk undersökning har visat att kombinationen av flexibelt schema och gemensam planering för skolbibliotekarier är bra förutsättningar för ökat samarbete mellan bibliotekarier och lärare samt för att skolbibliotekarien ska bli integrerad i skolarbetet (ibid., s. 8-10).

Bibliotekariers och lärares yrkesroller och olika syn på lärande

Limberg, Hultgren och Jarneving (2002, s. 132) tar upp exempel på hinder som forskare har funnit för att samarbete mellan lärare och bibliotekarier ska fungera. Till exempel nämns brist på tid och andra resurser, strukturella hinder som schemaläggning samt skillnader i synsätt på kunskap, lärande och vad som är viktigt i undervisningen. Sundstedt och Wärnlund drar i sin magisteruppsats också slutsatsen att samarbetsproblem mellan lärare och bibliotekarier kan uppstå för att dessa yrkesgrupper har olika utgångspunkter när det gäller syn på kunskap och lärande (Sundstedt & Wärnlund 2000, s. 65-66). Gómez och Swenne påpekar att orsaker till samarbetsproblem bland annat kan vara brist på kännedom om och förståelse inför varandras verksamheter och villkor (Gómez & Swenne 1996, s. 69).

Resultat från IDOL-projektet tyder på att det bland lärare och bibliotekarier existerar en viss osäkerhet om varandras roller, ansvarområden och kunnande. Hos bibliotekarier

finns en osäkerhet om hur mycket de vågar påverka när det gäller ämnesundervisningen och elevernas arbeten. Vissa bibliotekarier har framfört tanken om att få arbeta mer ute i klassrummet och delta i temaarbeten hela vägen från planering till utvärdering (Limberg & Folkesson 2002, s. 8). Detta är en tanke som även uttryckts på andra håll i litteraturen. Wettmark vill framhålla bibliotekariens roll som pedagog och berättar att han själv med tiden har blivit mer flexibel när det gäller lokaler: ”Att möta eleven i klassrummet är också en markering om bibliotekariens (och bibliotekets) delaktighet i undervisningen – utöver den traditionella servicerollen för bibliotek” (Wettmark 2004, s. 151). Margareta Ullström, nu universitetslektor i litteraturvetenskap vid Karlstad universitet, berättar att hon hellre ville skapa en lärande miljö om sökprocessen i biblioteket än att undervisa i klassrummet, när hon arbetade som gymnasiebibliotekarie (Ullström 2004, s. 160-168).

Limberg och Folkesson (2002) fann vidare under arbetet med IDOL-projektet att lärarna i sin tur är oroliga för att besvära bibliotekarien i för hög utsträckning. Lärare är också tveksamma till hur mycket bibliotekarien känner till om pedagogiken och om läroplanens mål. Samtidigt framkommer att bibliotekarien betraktas som någon som kan ge nya förslag, infallsvinklar och upplägg till ett ämne. Bibliotekarierna anser att lärarna inte vet vilken kompetens bibliotekarier har och att de därför inte utnyttjar allt som bibliotekarien skulle kunna bidra med i elevernas lärande. De menar även att lärare har dåliga kunskaper i informationssökning och att de därför undviker att följa med eleverna till biblioteket (ibid., s. 8).

Dessa bibliotekariers resonemang kan relateras till resultat från en undersökning av Penny Moore, forskare inom biblioteks- och informationsvetenskap och pedagogik. Undersökningen visade att de lärare hon studerade ansåg sig ha insikt om informationssökning men att väldigt få av dem kunde dela upp informationssökningsprocessen i separata undervisningsmoment (Moore 1999, s. 135). Moores slutsats var att lärarna insåg vikten av informationsfärdigheter men att de inte kunde se hur de skulle undervisa för att eleverna skulle nå dessa färdigheter. Trots att de inte hade någon bra undervisningsmetod för området förväntade de sig ändå att eleverna skulle ha tillräckligt med kunskaper (ibid., s. 137-140).

I rapporten från Helvetesgapet framkommer det att lärare och bibliotekarier också har olika syn på vad samarbete är. Lärarna förväntade sig snabb och enkel service från bibliotekarierna både till eleverna och till lärarna själva. Bibliotekarierna förvarnades sällan om att eleverna skulle komma och när de försökte ta egna initiativ för att få reda på vad som hände på skolan fick de ingen respons. Lärare som hade bättre informationssökningskunskaper hade bättre förståelse för bibliotekariens roll och kompetens (*Tid för lärande* 2003, s. 48-49). Det framgick med tydlighet att lärare i projektets skolor till en början hade en vag bild av vad informationssökning är och att de flesta inte tyckte att det hörde hemma inom deras ämne. Många ansåg också att informationssökning var alltför svårt för de mindre barnen. En annan svårighet som framkom i projektet är att bibliotekarierna lär ut informationssökning utan relation till ämnen eller teman istället för att undervisa utifrån lärares och elevers behov. Avsaknaden på samarbete mellan bibliotekarier och lärare anges ha varit den avgörande orsaken till detta (ibid., s. 46-49). De skolor som valde att fokusera särskilt på samarbetet mellan bibliotekarier och lärare och som hade en rektor som tog ansvar i processen var de som kom längst när det gäller att se biblioteken som medelpunkt för

informationssökning och språkutveckling (ibid., s. 51). Den tid som inom projektet avsattes för att diskutera och lyssna till varandras åsikter blev avgörande för deltagarnas förståelse för varandras arbetsuppgifter och situation. Projektet har särskilt synliggjort att skolans uppdrag är ett kollektivt arbete (ibid., s. 50-51).

1999 genomförde biblioteks- och informationsforskaren Genevieve Hart en undersökning på sydafrikanska skolor med dåliga resurser. Hon kommenterar att resursbrist inte nödvändigtvis måste påverka undervisningen i informationssökning och -användning. Hennes övergripande slutsatser av studien är att ett undersökande arbetssätt inte i sig kommer att utveckla elevers informationskompetens mer än någon annan inlärningsmetod har gjort det, utan att mycket hänger på lärarna:

If teachers see information as 'something out there' and libraries as places where information is merely retrieved then the gulf between teachers and librarians is understandable. After all, this view implies that librarians are no more than storekeepers and does not allow for the complex cognitive process involved in information finding and use.

(Hart 2000, s. 7)

För att överbrygga detta gap mellan lärare och bibliotekarier menar hon att lärare behöver kontinuerlig hjälp att implementera nya sätt att lära ut och att bibliotekarierna måste lära sig att fokusera på lärandet och inte medlen för informationssökning. Enbart stor tillgång till datorer kommer inte att hjälpa eleverna att bli informationskompetenta (ibid., s. 7-8).

I Limbergs empiriska undersökning från 1998 framkom att läraren i undersökningen ansåg att "det viktigaste var hur eleverna bearbetade information snarare än att de letade fakta" medan bibliotekarien fokuserade på informationssökningen och menade att det inte fanns tid att hjälpa eleverna att sovra och tolka informationen (Limberg 1998, s. 109-113).

Ett intressant resultat från *Skolbiblioteksmodeller* tyder på att lärares och bibliotekariers yrkesroller inte blir mer lika varandra när de börjar arbeta tillsammans och överger sina gamla undervisningsmetoder till fördel för rollen som handledare. Erfarenheter från projektet pekar istället på motsatsen, nämligen att "undervisning och inläring i informationssamhällets skola kräver *en fördjupning av de olika kompetenser som lärare och bibliotekarier besitter idag*" (Limberg 1996, s. 25). Utöver att ha djupa ämneskunskaper måste läraren kunna problematisera ämnet och behärska flera olika undervisningsmetoder. Bibliotekarierna måste ha överblick över informationsutbudet och möjliga sökvägar och även kunna möta elevers behov av avgränsning och fokusering av ämnen (ibid., s. 25).

Resultatredovisning

I det här stycket redovisar vi de relevanta resultaten från våra tre undersökningar: enkätundersökningen, textstudien och intervjuundersökningen. Undersökningarna presenteras separat i ovanstående ordning.

Enkätresultat

Här redogör vi för resultaten av vår enkätundersökning. Vi har skickat ut enkäter till samtliga rektorer och biblioteksansvariga på 1-9-skolor i Skåne. En rektor och två biblioteksansvariga har svarat och angivit att de inte vill svara på enkäterna. Dessa tre räknas som bortfall i sammanställningen. Först presenterar vi resultaten från den del av enkätundersökningen som riktades till rektorer och därefter följer en sammanställning av resultaten från den del som riktades till biblioteksansvariga. Slutligen tydliggör vi svaren som rektorn och bibliotekarien på Gunnesboskolan respektive Rönnowskolan gav i enkäterna. Enkäterna finns i bilaga 1.

Rektorer

Sammanlagt har vi skickat 101 enkäter till rektorer på 81 olika skolor. Av dessa har 55 rektorer svarat och andelen svar är alltså 55%. Om man istället ser på hur många skolor vi fått svar från av åtminstone en rektor blir andelen istället 62% då vi fått svar från 50 olika skolor.

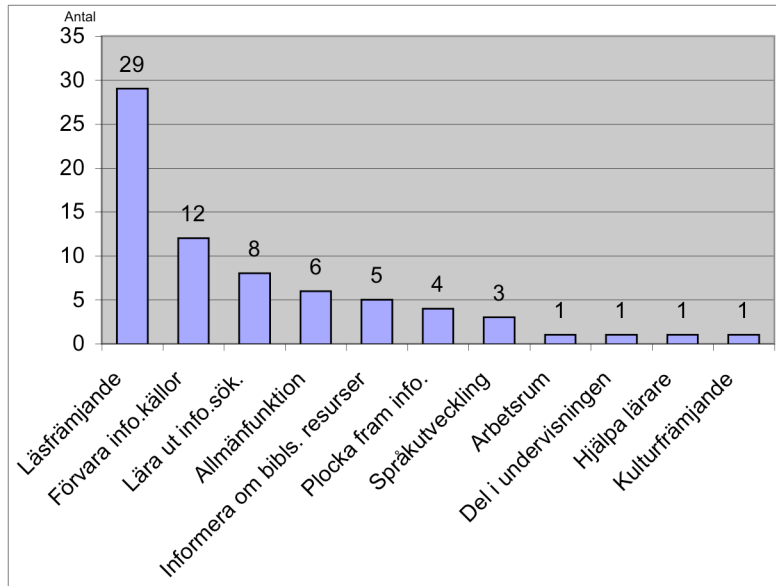
Fråga 1: Vilken tycker du borde vara skolbibliotekets FRÄMSTA funktion på din skola? Trots att vi har bitt rektorerna att nämna vad de anser att den FRÄMSTA funktionen för deras skolbibliotek borde vara har många av rektorerna valt att uppge flera funktioner. I de allra flesta fall har vi bara fått ett svar, men på 16 av enkäterna (29%) fick vi två svar eller fler. Vi har valt att ta hänsyn till de två förstnämnda funktionerna som omnämns i dessa enkäter. Av denna anledning redovisas 71 olika svar på fråga 1 trots att vi bara fått svar på 55 enkäter. Svaren på denna fråga har vi valt att gruppera i olika kategorier som vi fann lämpliga efter att ha granskat resultaten. De olika svarskategorierna är:

- Att vara ett arbetsrum
- Att vara en del i undervisningen
- Att bibliotekarien plockar fram den information som efterfrågas
- Att ha en allmänfunktion
- Att vara till hjälp för lärarna
- Att ha en kulturfrämjande funktion
- Att lära ut informationssökning
- Att ha en läsfrämjande funktion

- Att utveckla elevernas språk
- Att förvara informationskällor
- Att upplysa och inspirera till att använda bibliotekets olika resurser

Fördelningen av svaren ser ut så här:

Sammanställning rektorer fråga 1

Figur 1: n =71

Fråga 2: Hur fungerar skolbiblioteket på din skola i detta avseende?

I nedanstående tabell kan man utläsa hur väl rektorerna anser att den funktion de nämnt som den främsta uppfylls på deras skola.

Sammanställning rektorer fråga 1 och 2

	Dåligt	Acceptabelt	Bra	Mkt bra	Vet ej	Totalt
Läsfrämjande	2	4	9	13	1	29
Förvara info.	2	2	3	5		12
Lära ut info.sök.	1	1	2	4		8
Allmänfunktion		3	1	2		6
Bibls. resurser	1	2		2		5
Plocka fram info			1	3		4
Språkutveckling			2	1		3
Arbetsrum	1					1
Del i undervisn.				1		1
Hjälpa lärare				1		1
Kulturfrämjande		1				1
Totalt	7	13	18	32	1	71

Figur 2: n=71

Som tabellerna visar säger 29 av de 55 rektorerna som svarat, att bibliotekets främsta uppgift är läsfrämjande. Av dessa anser 22 att detta fungerar bra eller mycket bra på deras skola. 8 av de 55 rektorerna betonar att biblioteket främst har en pedagogisk roll i informationssökningsprocessen och 6 av dessa menar att det fungerar bra eller mycket bra på deras skola.

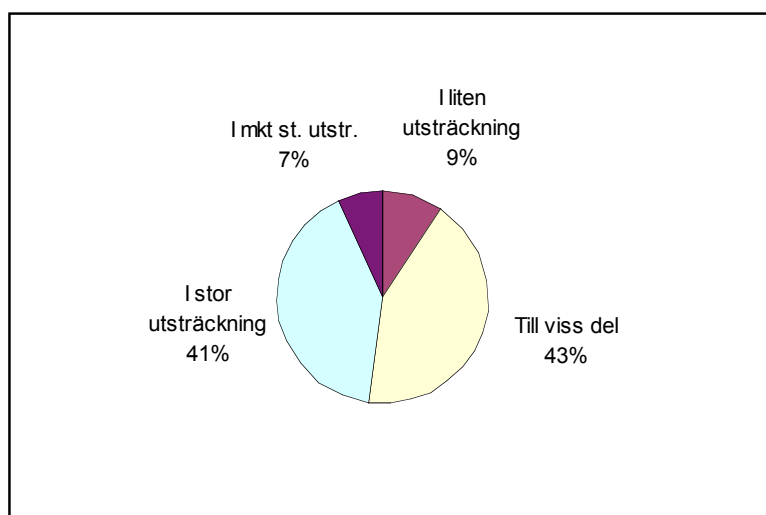
Biblioteksansvariga

Vi skickade ut sammanlagt 85 enkäter till biblioteksansvariga på de 81 skolorna. Av dessa svarade 43 biblioteksansvariga varav alla var från olika skolor. Andelen svar är alltså 50,5%. Om man istället ser på hur många skolor vi fått svar från blir andelen 53%.

Fråga 1: Hur integrerat är ditt bibliotek i undervisningen?

Den första frågan gällde hur väl integrerat i undervisningen de biblioteksansvariga anser att deras bibliotek är. Resultaten av fråga 1 redovisas i cirkeldiagrammet nedan.

Sammanställning biblioteksansvariga fråga 1

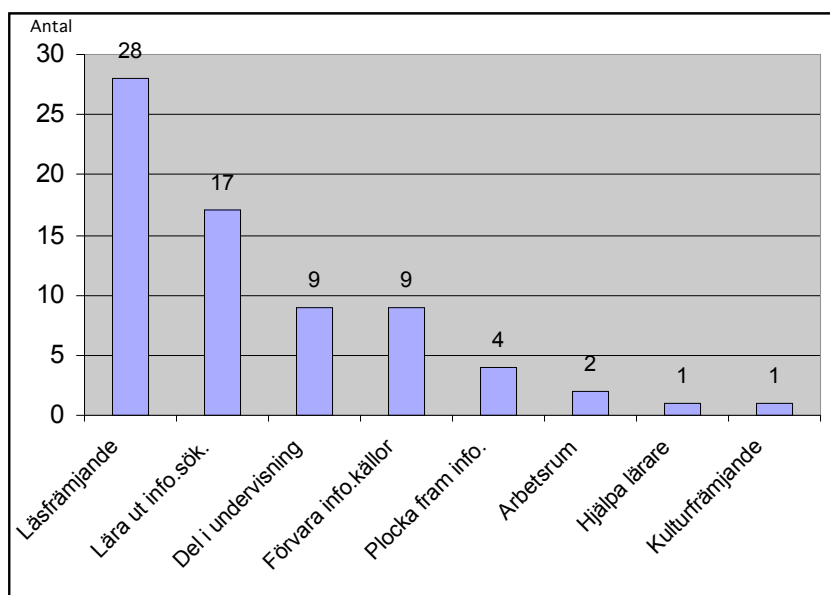
Figur 3: n=43

Tabellen visar att fördelningen är mycket jämn mellan biblioteksansvariga som anser att biblioteket är integrerat i undervisningen i stor eller mycket stor utsträckning och de som anser att det endast är integrerat i liten utsträckning eller till viss del.

Fråga 2: Vilken tycker du borde vara skolbibliotekets FRÄMSTA funktion för din skola?

Precis som rektorerna har de biblioteksansvariga ibland också nämnt mer än en sak och vi har använt oss av samma metod här. Vi redovisar därför 71 svar istället för 43 på denna fråga och utgår från samma kategoriindelning som för rektorernas svar. Tre av kategorierna (allmänfunktion, språkutveckling och bibliotekets resurser) används dock inte av de biblioteksansvariga och redovisas därför inte heller.

Sammanställning biblioteksansvariga fråga 2

Figur 4: n=71

Fråga 3: Hur fungerar skolbiblioteket på din skola i detta avseende?

I nedanstående tabell kan man utläsa hur väl de biblioteksansvariga anser att funktionen de nämnt uppfylls på deras skola.

Sammanställning biblioteksansvariga fråga 2 och 3

	Dåligt	Acceptabelt	Bra	Mkt bra	Vet ej	Totalt
Läsfrämjande	4	7	10	7		28
Lära ut info.sök.	3	8	4	2		17
Del i undervisn.		3	2	4		9
Förvara info.	2	2	2	3		9
Plocka fram info		2	2			4
Arbetsrum		1		1		2
Hjälpa lärare		1				1
Kulturfrämjande				1		1
Totalt	9	24	20	18		71

Figur 5: n=71

Tabellen visar att av de 28 biblioteksansvariga som svarade att bibliotekets främsta uppgift var läsfrämjande ansåg 17 att detta fungerar bra eller mycket bra på deras skola. Av de 17 som betonade lära ut informationssökning som en viktig funktion menade 6 att det fungerar bra eller mycket bra på deras skola.

Fråga 4: Vilka lärare samarbetar du med (inom vilka ämnen och/eller årskurser)?

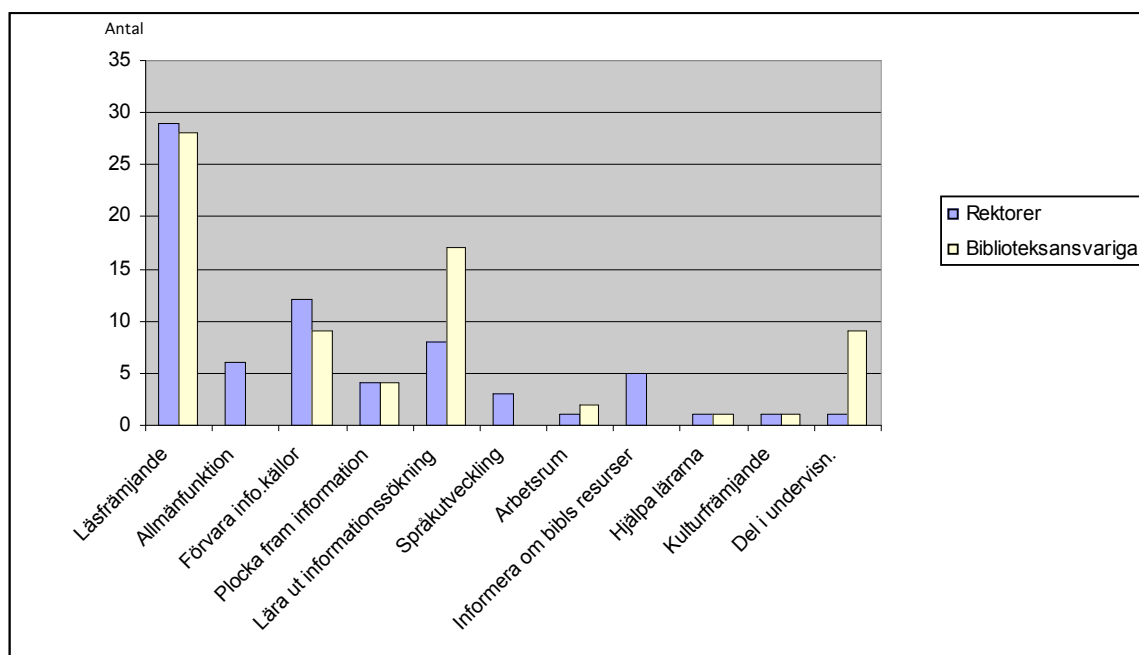
På fråga fyra svarade 11 av de 43 biblioteksansvariga, det vill säga ungefär en fjärdedel, att de samarbetar med samtliga lärare på skolan. 8 menade istället att de samarbetar med lärare inom alla årskurser och ämnen men inte med samtliga lärare. 12

biblioteksansvariga arbetar mest med lärarna i de lägre årskurserna medan 4 arbetar mest med högstadielärarna. Bland de biblioteksansvariga som närmre specificerade vilka lärare inom högstadiet de samarbetade med var de vanligaste svaren svenska- och SO-lärare (14 respektive 11) medan NO-lärarna omnämndes i sex fall och övriga språklärare i två.

Rektorer och biblioteksansvariga

En sammanställning av rektorernas och de biblioteksansvarigas svar på fråga 1 respektive 2, alltså ”Vilken anser du borde vara skolbibliotekets FRÄMSTA funktion på din skola”, ser ut så här:

Sammanställning rektorer fråga 1 och biblioteksansvariga fråga 2

Figur 6: 71 svar från rektorer jämfört med 71 från bibliotekarier. n = 142

Diagrammet visar att de biblioteksansvariga och rektorerna överlag är ense om skolbibliotekets främsta uppgifter men att åsikterna går isär på några punkter. De biblioteksansvariga nämner i nästan dubbelt så många fall som rektorerna ”lära ut informationssökning” som främsta funktion och 8 biblioteksansvariga vill att biblioteket ska vara en del i undervisningen medan bara en av rektorerna nämner denna funktion. Istället vill några rektorer att biblioteket ska ha någon form att central allmänfunktion vilket de formulerar ungefär som ”skolans hjärta” eller ”skolans puls”. Samtliga biblioteksansvariga valde att nämna mer precisa funktioner för biblioteket. Någon rektor anger biblioteket som redskap för språkutveckling, men ingen av de biblioteksansvariga nämner en sådan funktion. Överlag anser rektorerna att biblioteksverksamheten på deras skola fungerar bättre än vad bibliotekarierna anser.

Gunnesboskolan och Rönnowskolan

Här redovisar vi enkätresultaten från Gunnesboskolans och Rönnowskolans respektive rektor och bibliotekarie.

Gunnesboskolan

Gunnesboskolans rektor svarar att bibliotekets främsta funktion är att vara ett stöd i det pedagogiska arbetet och ge underlag för det undersökande arbetssättet. Detta svar har vi placerat under svars kategorin ”Att vara del i undervisningen”. Enligt rektorn fungerar denna funktion mycket bra. Bibliotekarien på Gunnesboskolan svarar att biblioteket är integrerat i undervisningen i mycket stor utsträckning. Hon menar att bibliotekets främsta uppgift är att vara ett stöd i undervisningen och att detta fungerar mycket bra. Enligt enkätsvaret samarbetar hon med samtliga lärare.

Rönnowskolan

Rönnowskolans rektor svarar att bibliotekets främsta uppgift bland annat är att ”lära eleverna informationssökning” och att detta fungerar mycket bra. Bibliotekarien på Rönnowskolan svarar att biblioteket är integrerat i stor utsträckning och att en av skolbibliotekets främsta uppgifter är att ”göra barnen informationskompetenta”. Detta fungerar enligt henne mycket bra. Hon skriver att hon samarbetar med i stort sett samtliga lärare.

Resultat av textstudien

Här redogör vi för resultaten av vår textstudie av skånska skolors lokala styrdokument. Vi börjar med att redovisa resultaten från studien av kommunernas skolplaner och går vidare till studien av de lokala arbetsplanerna.

Kommunernas skolplaner

När vi har läst skolplanerna har vi sökt efter ordet skolbibliotek och kontrollerat i vilka sammanhang ordet nämns. Vi har också letat efter tecken på att kommunen vill att skolorna ska utveckla elevernas informationskompetens. Vi har studerat skolplanerna från de kommuner som ingått i vår enkätundersökning och där någon av dem vi skickat enkäterna till svarat. Det är 19 kommuner och skolplaner.

Skånska kommuners skolplaner

Fördelningen mellan de kommuner som nämner skolbiblioteket i skolplanen och de som inte gör det är förhållandevis jämn. 11 av 19 skolor nämner skolbibliotek på något sätt medan 8 av 19 skolor inte nämner biblioteket alls. Tre av kommunerna som nämner skolbiblioteket omnämner det som en pedagogisk resurs i undervisningen, två kommuner menar att deras bibliotek fyller en viktig funktion som informationscentraler och fyra kommuner skriver om biblioteket som en resurs för elevernas kulturella utveckling. En av kommunerna preciserar inte bibliotekets funktion alls utan menar bara att alla elever ska ha tillgång till skolbibliotek.

Vad gäller kommunernas medvetenhet om informationskompetens visar 6 kommuner av 19 tydligt en sådan medvetenhet, medan ytterligare 6 kommunala skolplaner innehåller text som med god vilja kan tolkas så. 7 kommuner nämner inget som kan härröras till informationskompetens. En kommun nämner något som liknar informationskompetens men relaterar det enbart till Internet.

Lunds kommuns skolplan

I Lunds kommuns skolplan meddelas att ”välutrustade skolbibliotek/mediatek intar en central plats i verksamheten” (*Utbildningspolitiskt program för Lunds kommun 2005*). Under rubriken Bibliotek och IKT-miljö står det:

För verksamheten i förskolan och skolan i Lund ska finnas välutrustade bibliotek/mediatek och en väl utbyggd IKT-miljö. /.../ Biblioteken ska ha en central roll i skolan och utgöra en kraftfull resurs för ökad läslust och läsförståelse, sökande efter kunskap samt vägledning vid internetsökning. Skolor, och på sikt förskolor, ska ha tillgång till en standardiserad IT-plattform med datorutrustning och kompetens som möjliggör effektiv IT-drift och rationellt underhåll. En kommungemensam satsning ska göras på utveckling av elevaktiva pedagogiska metoder i kombination med utvecklat IKT-stöd. Satsningen ska bygga på kompetensutveckling och IKT-samordning.

(*Utbildningspolitiskt program för Lunds kommun 2005*)

Biblioteket ses alltså som centralt men fokus ligger till stor del på IT och IKT.

Vad gäller Lunds kommuns målsättningar med elevernas informationskompetens finns det inte lika mycket konkret att ta fasta på. Man skriver att: ”/.../ skolan i Lund ska lägga grunden till ett livslångt lärande, ge goda förutsättningar för delaktighet i samhället och för vidare studier samt stimulera lusten att lära och att inhämta kunskaper”. Det understryks också att ”Barn och elever ska mötas av utmaningar som utvecklar deras intellektuella förmåga, kritiska tänkande, kreativitet, hälsa och sociala medvetenhet”. Den kommungemensamma satsningen på utveckling av elevaktiva metoder kan eventuellt också tolkas som en medvetenhet om vikten av elevers informationskompetens (*Utbildningspolitiskt program för Lunds kommun 2005*).

Kristianstad kommuns skolplan

Kristianstad kommuns skolplan nämner ingenting om skolbibliotek, men understryker vikten av förmågan att tänka kritiskt. I planen betonas att skolorna i kommunen ska använda sig av en mängd olika undervisningsmetoder och strategier och att arbetslagen ska bemannas med många olika kompetenser för att på bästa sätt kunna ta ansvar för elevernas inläring. Man understryker också att de lokala arbetsplanerna på alla kommunens skolor ska ”upprättas i dialog mellan rektor, personal, föräldrar och elever på varje skolenhet”. Planen är på många sätt inspirerad av den nationella läroplanen och precis som i denna framhålls att eleverna med åren ska ta allt mer ansvar för sitt eget lärande och sin skolsituation. IT ses som ett område där kommunen ska ligga långt framme, men några exempel på hur detta ska genomföras ges inte (*Alla skolor ska vara bra skolor 2004*, s. 2-7).

Skolornas lokala arbetsplaner

När vi har läst de lokala arbetsplanerna har vi precis som med skolplanerna letat efter ordet skolbibliotek och hur ordet omnämns. Vi har också i dessa dokument sökt efter en medvetenhet om vikten av elevernas informationskompetens.

Skånska arbetsplaner

Vi har gjort stickprov bland de lokala arbetsplanerna på de skolor där antingen rektorn eller den biblioteksansvarige har svarat på vår enkät. Vi har undersökt 16 stycken vilket är ungefär en femtedel av alla aktuella arbetsplaner. I 12 av dessa arbetsplaner

kommenteras inte biblioteket nämnvärt, i somliga omnämns ett biblioteksråd som en demokratisk resurs för eleverna på skolan. I fyra av arbetsplanerna omnämns biblioteket mer omfattande men på olika sätt. Någon skola har en liten plan för biblioteket sist i arbetsplanen och någon nämner istället integreringen av skolbiblioteket som ett viktigt mål att uppnå. Våra stickprov visar tydligt att det inte är vanligt att skolbiblioteket berörs i de lokala arbetsplanerna.

Vi har precis som med de kommunala skolplanerna grupperat de lokala arbetsplanerna i tre grupper. De arbetsplaner som tydligt nämner skolans ansvar för elevernas informationskompetens eller motsvarande, de som är svårtolkade på denna punkt men nämner något som vi med viss ansträngning kunnat tolka som en medvetenhet om ett sådant ansvar samt de som inte alls nämner informationskompetens eller undervisning i informationssökning och -användning. I den första av grupperna hamnar 2 kommuner, i den andra 3 och i den tredje 11 kommuner.

Gunnesboskolans lokala arbetsplan

I Gunnesboskolans lokala arbetsplan nämns biblioteket på två ställen. Både vad det gäller undersökande arbetssätt och språkförbättring:

Under en följd av år har olika utvecklingsområden särskilt prioriterats i skolans arbete, t ex utvecklandet av datorn som pedagogiskt hjälpmedel. Vi kan i dag med fog hävda att vi har en bra standard inom området. Den kommer att bli ännu bättre framöver, när vi enligt planerna tydligare samordnar insatser och resurser inom dataområdet med skolans bibliotek i syfte att understödja utvecklingen mot allt mer elevaktiva arbetsformer.

För att utveckla arbetet med elevernas språkutveckling skall under året /.../ skolbibliotekets roll stärkas ytterligare, skolans bokmessa anordnas och samverkan med IT-verksamheten fördjupas.

(LAP - Lokal arbetsplan)

På Gunnesboskolan finns inte några tydliga tecken på insikt om vikten av elevernas informationskompetens. Man nämner elevaktiva arbetsformer på två ställen, men nämner inte specifikt varför man i hög utsträckning valt att satsa på en sådan metod *(LAP - Lokal arbetsplan)*.

Rönnowskolans lokala arbetsplan

I Rönnowskolans lokala arbetsplan betonas precis som på kommunnivå elevernas med åren ökande ansvar för och inflytande över sina studier och att man eftersträvar ett klimat där alla är kunskapssökande. Ett av de prioriterade mål man nämner är att stimulera elevernas läslust och språkutveckling och detta planerar man att uppnå genom att genomföra boksamtal och ”utöka tiden för högläsning och läsning av skönlitteratur”. Biblioteket nämns inte på något ställe i arbetsplanen och inte heller någonting om informationskompetens eller självständig informationssökning och -användning *(Arbetsplan läsåret 2004/2005 Rönnowskolan)*.

Handlingsplaner för elevers informationskompetens

På båda skolorna har man arbetat med att utforma någon form av plan för vad eleverna ska lära sig vad gäller informationssökning och -användning. På Rönnowskolan har skolans biblioteksgrupp arbetat med att ta fram en plan som bland annat innehåller en

informationskompetenstrappa (IK-trappa) med mål för vad eleverna i varje stadium ska kunna vad gäller informationssökning och –användning. Planen är dock inte helt färdigt ännu och används därför i nuläget inte som ett officiellt dokument. På Gunnesboskolan arbetar man i år för första gången enligt en handlingsplan för hur eleverna ska utveckla sin informationssökningsförmåga. Handlingsplanen är huvudsakligen utformad av bibliotekarien och har fastslagits av rektorn. Den beskriver vad eleverna i de olika årskurserna ska lära sig inom informationssökning och -användning.

Intervjuresultat

I det här avsnittet presenterar vi resultaten från vår intervjuundersökning. På Gunnesboskolan har vi intervjuat rektorn, bibliotekarien, en lågstadielärare, en mellanstadielärare och tre högstadielärare – en NO-lärare, en svensk- och språklärare samt en svensk- och SO-lärare. På Rönnowskolan har vi intervjuat rektorn för årskurs 4-9, bibliotekarien, en lågstadielärare, en mellanstadielärare och tre högstadielärare – en svensk- och SO-lärare, en NO-lärare samt en språklärare. Intervjuresultaten har vi valt att gruppera efter våra undersökningsområden: lokala styrdokument, skolornas ledning och organisation samt samarbetet mellan bibliotekarie och lärare. Resultaten från de tre undersökningsområdena redovisas under rubrikerna: Styrdokumentens relation till skolbiblioteken, Skolledarnas syn på biblioteksverksamheten och Samarbetet mellan bibliotekarierna och lärarna. Intervjuplanerna finns att se i bilaga 2.

De lokala styrdokumentens relation till skolbiblioteken

Här redovisar vi intervjuresultat som svarar mot vår första frågeställning: Hur konkreta är skolors lokala styrdokument vad gäller skolbibliotekens integration i undervisningen? Frågor som rör styrdokumentens relation till skolbiblioteken är framför allt riktade till de två bibliotekarierna. Vi ville ta reda på om de tycker att det som står i de kommunala skolplanerna och skolornas lokala arbetsplaner påverkar förutsättningarna för skolbiblioteksverksamheten. Vi undrade också om de saknar något i dessa styrdokument och om de har känt sig delaktiga i utformningen av dem.

Skolplaner och arbetsplaner

Båda bibliotekarierna uttrycker att det inte står mycket som rör biblioteket i skolplanerna och arbetsplanerna. Bibliotekarien på Rönnowskolan påpekar att de kommunala skolplanerna är ”abstrakta” och ”luddiga” och inte innehåller något konkret om skolbibliotek:

./.../ det är klart att man kanske hade velat att orden fanns där, de här nyckelorden som man gärna vill pränta in i alla som jobbar i skolan i varje fall, i deras vokabulär, så att de börjar tänka i de banorna med. ./.../ vi har ju ett nätverk med skolbibliotekarier i kommunen och vi satt väl och skrek när vi läste det första gången.

Ett dokument bibliotekarien vill framhålla som betydligt tydligare är Barn- och utbildningsförvaltningens nyligen framtagna IT-plan för förskola, grundskola, gymnasium och vuxenutbildning i Kristianstads kommun. Den innehåller bland annat mål för vad eleverna i olika årskurser ska kunna när det gäller IT. Hon tycker att det är vettigt med gemensamma mål för kommunen: ”./.../ man kan inte sitta och uppfinna hjulet på varje skola – igen. Det är det som är problemet idag, att det är så

decentraliserat.” Hon menar också att gemensamma kommunmål som följs bidrar till att elever på olika skolor kan få samma förutsättningar.

Bibliotekarien på Gunnesboskolan menar att det troligen hade varit ett stöd för biblioteksverksamheten om det hade funnits mer skrivet om skolbibliotek i de olika styrdokumenterna. Hon brukar ofta lyfta fram det som står om biblioteket i Lunds kommuns skolplan och Gunnesboskolans arbetsplan. Angående Rönnowskolans arbetsplan säger bibliotekarien där: ”det kopplar ju till /.../ läsprogrammet, men jag kommer inte ihåg att jag har sett någonting om informationskompetens i den”. Vidare påpekar hon att arbetsplanen inte ger en rättvis bild av hur verksamheten ser ut då den är väldigt tunn och endast redovisar skolans prioriteringar inför det här året. Ingen av bibliotekarierna känner sig delaktiga i utformningen av skolornas arbetsplaner.

Biblioteksplaner

Bibliotekarien på Gunnesboskolan anser att den handlingsplan som finns för elevernas informationssökningskunskaper underlättar hennes arbete med att utveckla elevernas informationskompetens. Innan handlingsplanen fastställdes på Gunnesboskolan hade hon utformat rekommendationer för vad eleverna ska lära sig inom informationssökning och -användning i de olika årskurserna. Vissa lärare tog då hänsyn till rekommendationerna och andra inte. Bibliotekarien menar att hon nu, tack vare handlingsplanen, har en annan tyngd bakom orden när hon påminner lärarna om målen för informationssökningskunskaper:

Det är [rektorn] som har skrivit under den så jag har ju skyldighet mot min chef att genomföra detta. /.../ Det känns bra för mig och [IKT-läraren] att veta att detta är någonting som rektor har bestämt.

Svensk- och språkläraren säger:

Ja, vi har ju en plan här på skolan att med jämna år ska man ha gjort vissa saker. Och en sådan plan hjälper ju, för nu vet vi till exempel att det är vissa saker vi inte har gjort. /.../ det är en sorts checklista. Så har man en sådan plan att i årskurs sju gör vi det, i årskurs åtta gör vi det, i årskurs nio gör vi det, så ser man, ’oj, nu har vi missat’. Man kanske säger att vi gör det ändå, men det är kanske inte alltid /.../ så har man en sådan strategi, hur det ska öka den här kompetensen, så hjälper det en ju.

Att biblioteksplanen på Rönnowskolan inte är färdig beror bland annat på att bibliotekarien har upptäckt att IKT-gruppen på skolan också har gjort en plan som innefattar informationskompetensmål. Nu vill bibliotekarien att grupperna ska samordna sig, så att de blir starkare. Dessutom vill hon att de ska ta in mål från kommunens IT-plan. Att det finns kopplingar till en plan som kommunen står bakom tror hon kan medföra att det blir lättare att få den accepterad.

Sammanfattning

Ingen av bibliotekarierna tycker att det som står i de lokala styrdokumenterna om skolbibliotek och informationskompetens är tillräckligt och båda skulle gärna se att det fanns mer text som rör dessa områden. Gunnesboskolans bibliotekarie brukar dock lyfta fram det som står om biblioteken i styrdokumenterna. Utöver skolplanen och arbetsplanen finns det på Gunnesboskolan en färdig handlingsplan för elevernas informationssökningskunskaper som rektorn har skrivit under, vilken har hjälpt bibliotekarien mycket i hennes arbete. Bibliotekarien på Rönnowskolan skulle gärna se

en mindre decentraliserad organisation, då handlingsplaner för elevernas informationskompetens för tillfället skrivs i två olika utskott i skolan. Ingen av dessa handlingsplaner är färdig ännu.

Skolledarnas syn på biblioteksverksamheten

Här redovisar vi intervjuresultat som svarar mot vår andra frågeställning: I vilken utsträckning påverkar skolledares attityd och agerande respektive skolors organisation skolbibliotekens ställning i undervisningen? Vi vill få fram rektorernas syn på biblioteksverksamheten i relation till ämnesundervisningen och skolverksamheten i stort. Vi vill också veta hur bibliotekarierna och lärarna uppfattar rektorns ansvar och organisationens betydelse för biblioteksverksamheten.

Rektorernas åsikter om ansvaret för elevernas informationskompetens

Våra inledande frågor till rektorerna rör skolans ansvar för att utveckla elevernas informationskompetens. Rektorn på Gunnesboskolan anser att utvecklandet av elevernas informationskompetens är en "huvuduppgift" och berättar att man arbetar mycket med detta på Gunnesboskolan. Rektorn på Rönnowskolan tycker också att skolan måste ta ansvar för att utveckla elevernas informationskompetens och menar att: "Det lär de sig ingen annanstans". På båda skolorna är den här uppgiften knuten till biblioteksverksamheten. Rektorn på Gunnesboskolan menar att det är naturligt då det är bibliotekarien som har specialkompetens i informationssökning och källkritik:

/.../ istället för att lärare ska hålla på med det timvis på ett amatörmässigt sätt så har vi då en bibliotekarie som är proffs och som gör det rationellt och ändamålsenligt på betydligt kortare tid. Och det är ett rationellt sätt att hantera och använda de resurser som står till buds.

Rektorn på Rönnowskolan vet inte riktigt hur hon tycker att undervisningen som syftar till att ge informationskompetens borde se ut, men påpekar att det är bibliotekarien som har mest kunskap om detta och att det största ansvaret därför bör ligga på henne. Hon konstaterar att lärarnas kompetens inom informationsområdet ser väldigt olika ut och anser inte att hon kan begära att lärarna ska vara kompetenta att undervisa i informationssökning.

Båda rektorerna berättar att bibliotekets ansvar och uppgifter finns nedtecknade i en biblioteksplan. På frågan om denna biblioteksplan används i arbetslagen svarade rektorn på Rönnowskolan: "Det är en av våra handlingsplaner helt enkelt, hur man använder den är ju upp till var och en, att ta del av och läsa."

På frågan om hur rektorernas eget ansvar för elevernas informationskompetens ser ut svarar rektorn på Gunnesboskolan att hans ansvar som skolledare är mycket tydligt och stort: "Jag har ju det övergripande ansvaret för allt som sker, inte minst för elevernas utveckling och kunskapsarbete." Rönnowskolans rektor säger angående sitt ansvar för elevernas informationskompetens: "Mitt ansvar är ju att schemalägga helt enkelt, för att vara säker på att det blir gjort".

Rektorernas åsikter om biblioteksverksamhetens integration i undervisningen

Båda rektorerna tycker att deras respektive bibliotek är välintegrerat i undervisningen. Rönnowskolans rektor menar dock att biblioteket på Rönnowskolan skulle kunna bli

bättre integrerat. Hon berättar att lärarna utnyttjar biblioteket mycket, men att de skulle kunna utnyttja bibliotekarien mer och utveckla sin undervisning: ”Man måste hitta andra vägar också. Ungarna läser mycket. De är bra på att läsa, men de är inte bra på att läsa mellan raderna. De plockar fakta ur texterna. Så där måste vi skärpa oss.” Rektorn tror att biblioteket är så pass integrerat som det är på grund av att skolan har en heltidsanställd bibliotekarie. Hon tror också att det spelar in att bibliotekarien har gjort mycket PR för allt som biblioteket kan erbjuda. Rektorn på Gunnesboskolan beskriver biblioteket som ”en grundmurad institution som man lutar sig mot och som man har mycket, mycket glädje av i det vanliga pedagogiska arbetet.” Han ser det som att han själv har en stor del i att biblioteket har en självklar och obestridd roll på skolan. Detta, menar han, beror på att han redan från början bestämde att skolbiblioteket skulle ha en framträdande ställning i skolverksamheten och att han sedan har tillhandahållit de personella, ekonomiska och materiella resurser som krävs för att utveckla biblioteket. Han säger: ”/.../ ytterst är det ju en ledningsfråga vad man bedömer som viktig insats i den här verksamheten. Andra rektorer gör andra bedömningar och anställer inte en bibliotekarie utan anställer en lärare till istället.”

Rektorernas åsikter om bibliotekariens roll i organisationen

Ingen av bibliotekarierna ingår i något arbetslag. Rektorn på Rönnowskolan påpekar att det finns för många arbetslag på Rönnowskolan för att det skulle fungera och att bibliotekarien har en sådan position att hon kan cirkulera lite och ”har möjlighet att gå och hälsa på lagen” när hon har något angeläget att ta upp. Rektorn upplyser oss också om att bibliotekarien är med på alla personalkonferenser och att hon ingår i biblioteksrådet tillsammans med några olika lärare. Gunnesboskolans rektor anser att det inte är någon mening med att placera bibliotekarien i ett arbetslag eftersom hon har en övergripande stabsfunktion direkt knuten till ledningsfunktionen och har uppgifter som rör alla arbetslag. I likhet med rektorn på Rönnowskolan poängterar han att bibliotekarien är med på fortbildnings- och utvecklingsdagar, seminarier och personalmöten samt att hon har en biblioteksgrupp med lärarrepresentanter där det sker diskussioner och planering.

Bibliotekariernas åsikter om skolledarens attityd samt om skolans organisation

Bibliotekarierna betonar båda att skolledarens attityd är oerhört viktig för bibliotekets integration i undervisningen. ”Har man inte rektorn med sig är det väldigt svårt att genomföra saker”, säger Rönnowskolans bibliotekarie och bibliotekarien på Gunnesboskolan menar att ”utan skolledning som är positiv, så blir det inget skolbibliotek”. Båda tycker att deras respektive skolledningar har en väldigt positiv inställning till biblioteksverksamheten. Bibliotekarien på Gunnesboskolan tycker att den är ”maximalt bra” och att den har varit det från första stund.

Bibliotekarien på Rönnowskolan säger att hon har ett stort stöd från skolledarna och tycker att ledningen är särskilt viktig när man vill genomföra större förändringar som sträcker sig längre än enskilda lärares arbets sätt. Hon understryker också att rektorns stöd är helt avgörande för att man ska få den schemalagda tid man behöver för olika möten. Till exempel är hon glad över att träffarna med biblioteksrådet är fast inplanerade på konferenstid några gånger per termin. Bibliotekarien menar att lärarna inte har tid att träffas kontinuerligt om mötena inte finns inplanerade på deras scheman.

Båda bibliotekarierna upplever att ledningen vet vilken kompetens de har. Bibliotekarien på Rönnowskolan tror att förståelsen bland annat har att göra med att hon är den fjärde skolbibliotekarien på skolan och att det under åren har arbetats fram en medvetenhet. En fördel för biblioteksverksamheten på Rönnowskolan som hon framhåller är den fysiska närheten mellan biblioteket och rektorernas arbetsrum. De fikar tillsammans flera gånger per dag och bibliotekarien upplever att dessa regelbundna informella möten underlättar utbytet av idéer.

Båda bibliotekarierna säger att de är nöjda med att inte vara med i ett arbetslag och att de inte känner sig uteslutna på något sätt. ”Är det något speciellt som jag vill ta upp så bara säger jag: jaha, när träffas ni idag”, berättar bibliotekarien på Rönnowskolan. Bibliotekarien på Gunnesboskolan har tidigare testat att flytta omkring mellan olika arbetslag, men hon kände att hon förlorade arbetstid eftersom det var så många frågor som togs upp i arbetslagen som inte berörde skolbiblioteket. Nu går hon in i ett arbetslag när något som rör hela personalen ska diskuteras. Hon har också valt att delta i ämnes- och arbetslagskonferenser, precis som bibliotekarien på Rönnowskolan. Båda tycker att det är positivt att de kan komma och gå som de vill på mötena. Bibliotekarien på Gunnesboskolan menar att: ”Man måste först ha ledningen med sig och sedan kommer arbetslagen. Man måste arbeta sig in där och göra sig behövd så att de känner att de kan gå hit [till biblioteket] och få hjälp”.

Lärarnas åsikter om skolledarens attityd samt skolans organisation

Alla intervjuade lärare på Gunnesboskolan anser att skolledaren har en positiv attityd till biblioteket. Tre lärare framhåller särskilt att skolledarens stöd är den tyngsta anledningen till att biblioteket har en så framträdande roll på skolan. ”Det är ju därför det är så här på skolan eftersom det är en prioritet hos skolledningen, rektorn. Det är därför det är ett sådant fokus på biblioteket”, menar svensk- och språkläraren. Svensk- och SO-läraren förklarar att de bakomliggande orsakerna till att biblioteket är så väl integrerat i undervisningen hänger samman i en händelsekedja. Överst är det skolledaren som från början har bestämt att ett fungerande skolbibliotek är en av de viktigaste delarna för att skolverksamheten ska fungera. Skolledningen väljer sedan en aktiv bibliotekarie och en aktiv IKT-lärare till biblioteket. Eftersom bibliotekarien och IKT-läraren är aktiva utåt gentemot lärarna så märker dessa att de kan få ut mycket av att samarbeta med bibliotekspersonalen. ”/.../ och då helt plötsligt har vi fått igång verksamheten”. NO-läraren säger om rektorns attityd: ”nu är det faktiskt så att hon [bibliotekarien] har ju stort stöd från skolledningen och har haft från början. Skolan är ju faktiskt byggd kring ett bibliotek”. Mellanstadieläraren på Gunnesboskolan menar att rektorns positiva attityd till biblioteket synliggörs genom det ständigt ökande anslaget till biblioteket och också kommer fram ibland vid olika möten genom att man ”hör” att skolledaren är positiv.

Flera av lärarna på Gunnesboskolan påpekar också att det finns en uttalad policy på skolan som innebär att det läggs mindre pengar på läromedel och satsas mer på biblioteket. Ingen av de intervjuade lärarna antyder att de uppfattar detta som något negativt. ”/.../ tittar man på hur biblioteket ser ut och vilka funktioner som finns där så är det bättre för skolan att det blir så”, säger NO-läraren. Svensk- och SO-läraren talar mycket om sambandet mellan den välutrustade biblioteksverksamheten och den pedagogik som används på skolan:

/.../ det går ju lite hand i hand med det som faktiskt är vår linje på skolan, att vi är inte i första hand ute efter detaljkunskap utan vi är ute efter kutymer och sätt på vilket eleverna sedan ute i livet ska kunna ta åt sig nya saker. Där är de [bibliotekarien och IKT-läraren] med på vagnen så att säga.

NO-läraren på Gunnesboskolan framhåller också att bibliotekarien och IKT-läraren är med i den fortbildning som bland annat innebär att alla lärare har varit på Nya Zeeland och studerat portfoliomethodiken och han menar att ”/.../ mycket mer integrerade än så kan man väl knappast bli”.

På Rönnowskolan finns inte samma enighet som på Gunnesboskolan i synen på vad rektorns attityd betyder för bibliotekets integration i undervisningen. På frågan om varför skolbiblioteket blivit väl integrerat i undervisningen svarar endast svensk- och SO-läraren klart och tydligt att en positiv ledning är jätteviktigt. Vid samma intervjutillfälle säger lågstadieläraren att det kanske är tack vare rektorn som det inte har skurits ner på biblioteket och att den schemalagda tiden för samarbete nog har varit viktig. I intervjun med språkläraren och NO-läraren framkommer färre åsikter om att rektorn påverkar bibliotekets integration. Språkläraren tror inte att rektorn spelar särskilt stor roll för bibliotekets integration i undervisningen. NO-läraren påpekar att han tror att rektorn har betydelse för läsprojekt och liknande, men inte när det gäller samarbetet mellan lärare och bibliotekarier. På frågan om hur han upplever ledningens attityd till biblioteket svarar han: ”Den är väl positiv, det tycker jag”. Han har däremot inte känt att rektorn aktivt gått ut och uppmanat till samarbete. ”Ofta är det väl så att finns det ett behov, ett naturligt behov av samarbete, så kommer det att ge bäst resultat”, menar språkläraren. Hon förklarar att initiativet till samarbetet ”kommit inifrån” på Rönnowskolan, men att rektorn nog uppmärksammat samarbetet och glatt sig åt det.

Ingen av lärarna på skolorna anser att det är negativt att bibliotekarien inte är med i ett arbetslag. Flera påpekar att det skulle vara svårt för bibliotekarien att placera sig i ett arbetslag eftersom hon ska vara en funktion för alla. Svensk- och SO-läraren och svensk- och språkläraren på Gunnesboskolan tar båda upp fördelen med att bibliotekarien istället kan gå runt och informera i arbetslagen och gå på de konferenser hon vill. Svensk- och språkläraren tycker visserligen att lärarna skulle behöva mer tid att planera tillsammans med bibliotekarien, men tror att det kan vara svårt att ordna eftersom det är så mycket som pockar på lärarnas uppmärksamhet. På Rönnowskolan tror mellanstadieläraren också att samarbetet skulle kunna bli bättre om det fanns mer tid till planering ihop med bibliotekarien, men påpekar samtidigt att: ”Det läggs på mer och mer. Vi hinner inte mera. Det finns så mycket annat vi ska göra”. NO-läraren på Rönnowskolan tror att bibliotekarien känner en tillhörighet utan att vara med i något arbetslag. Språkläraren tror också att det måste vara frustrerande för bibliotekarien att lärarna är så utspridda och att det måste krävas mycket arbete för att kunna ha kontakt med alla arbetslagen. Lågstadieläraren tror inte heller att något skulle bli bättre av att bibliotekarien ingick i ett arbetslag: ”Då är det ju bättre att om man vill ha henne med vid något tillfälle, då man ska lägga upp ett arbete, att hon kommer till det arbetslaget. Och det ställer hon ju upp på”.

Språkläraren på Rönnowskolan tror att bibliotekarien bollar en hel del idéer i biblioteksrådet och därför inte behöver medverka i något av arbetslagen för bibliotekets skull. Lågstadieläraren på Rönnowskolan tycker att det är alldeles för få träffar med biblioteksrådet för att man ska hinna med det som behövs och både hon och

mellanstadieläraren, som också sitter i biblioteksrådet, undrar när deras IKT-plan ska bli färdig.

På Gunnesboskolan anser svensk- och SO-läraren samt NO-läraren att det är lite för mycket fokus på svenskämnet i skolans biblioteksgrupp och att det till stor del handlar om skolans årliga bokmässa. Av den anledningen ser inte NO-läraren biblioteksgruppen som direkt betydelsefull för hans ämnen.

Sammanfattning

Båda rektorerna anser att skolan har ett ansvar för elevernas informationskompetens. På båda skolorna är undervisningen som syftar till att ge informationskompetens kopplad till biblioteket. Rektorn på Gunnesboskolan menar att ansvaret för elevernas informationskompetens till stor del ligger på honom, medan rektorn på Rönnowskolan ser sitt ansvar som mer administrativt och att det i första hand handlar om schemaläggning. Båda bibliotekarierna känner att de har stöd från rektorerna och värderar dessutom rektorernas betydelse för bibliotekets integration i undervisningen mycket högt. Alla lärarna på Gunnesboskolan anser att rektorns attityd till skolbiblioteket är väldigt betydelsefull för att biblioteket ska kunna bli integrerat i undervisningen och de känner också att rektorn prioriterar biblioteket högt – både genom skolans pedagogik och i det att det satsas mer på biblioteksböcker än på läromedel. På Rönnowskolan anser tre av fem lärare att rektorn har betydelse för bibliotekets integration i någon utsträckning och samtliga anser att biblioteket har stöd från skolledaren. Ingen av bibliotekarierna är med i arbetslag och inte någon av de intervjuade uppfattar detta som ett problem.

Samarbetet mellan bibliotekarie och lärare

Här redovisar vi intervjuresultat som svarar mot vår tredje frågeställning: Vilka samverkansformer förekommer och prioriteras mellan skolbibliotekarie och lärare och hur uppfattar de båda yrkesgrupperna dessa? Vi vill ta reda på hur samarbetet mellan bibliotekarier och lärare ser ut och fungerar, men också hur personerna i de båda yrkesgrupperna uppfattar det samarbete som finns.

Samarbetet och bibliotekariens roll

På Gunnesboskolan styrs samarbetet mellan bibliotekarien och lärarna bland annat av den handlingsplan som upprättats för elevernas informationssökningskunskaper. Bibliotekarien berättar att hon vid läsårsstarten träffar varje arbetslag cirka 40 minuter och informerar om det fastställda programmet i handlingsplanen och om praktiska detaljer kring biblioteksverksamheten och de tjänster som bibliotekarien och IKT-läraren erbjuder. De informationssökningslektioner som nämns i handlingsplanen ska planeras in så att de kompletterar temaarbeten som eleverna arbetar med i ämnesundervisningen. Lektionerna äger rum i halvklass i biblioteket, där bibliotekarien och IKT-läraren undervisar i olika sökstrategier. Vanligtvis undervisar IKT-läraren i datorbaserad informationssökning och bibliotekarien i informationssökning med hjälp av tryckta källor. Sökexemplen är alltid relaterade till ett av ämnesområdena som eleverna för tillfället arbetar med i ämnesundervisningen: ”Alltså, vi hittar ju inte på egna teman [IKT-läraren] och jag, för det är ju helt meningslöst”. Ibland blir bibliotekarien erbjuden att medverka vid redovisningar av de temaarbeten hon varit involverad i, men hon brukar ofta tacka nej på grund av tidsbrist. Hon tycker att lärarna

ska lägga tiden på själva undervisningen när hennes arbete i biblioteket är gjort. ”Många nya bibliotekarier vill fortsätta in i klassrummet, nästan i undervisningen, men det är inte mina intentioner. Jag är för den stödjande biten”.

Bibliotekarien på Gunnesboskolan erbjuder också många andra tjänster till lärare. Bland annat kan hon plocka fram olika sorters material till elever och lärare i samband med temaarbeten, ge litteraturtips, ha repetitionskurser, bokprata och ta emot inköpsförslag. För att hon ska ha tid att förbereda inför sådant vill hon att lärarna kontaktar henne i god tid. Detta arbetssätt är något som de flesta lärare på Gunnesboskolan verkar ha tagit till sig. Svensk- och språkläraren berättar:

./.../ när vi [lärare] har bestämt ett arbetsområde så går vi till biblioteket direkt alltså ./.../ säger att nu ska vi jobba med det i de här veckorna. Förhoppningsvis kommer vi minst en månad innan och sedan, då behöver vi länkar och vi behöver litteratur, så då går hon och letar själv.

Svensk- och språkläraren tror också att de flesta lärare utnyttjar biblioteket mycket och försöker ta sin beskärda del.

På Rönnowskolan finns inte något fastställt program för vad eleverna ska lära sig med hjälp av biblioteksverksamheten för varje årskurs. Samarbetet med lärarna i samband med undervisning sker därför på olika sätt, berättar bibliotekarien. I de fall då lärarna i stor utsträckning arbetar undersökande fungerar bibliotekarien som en vägledare som hjälper eleverna att hitta rätt i deras aktuella problemsituation. Detta kan ske dels genom att eleverna själva kommer till biblioteket och ber om hjälp och dels genom planerade lektioner som bibliotekarien har i biblioteket tillsammans med ämneslärarna. Under lektionerna i biblioteket får eleverna undervisning om olika sökvägar som passar till deras ämnesuppgift och de får också själva söka information. Det händer att bibliotekarien är med på redovisningar av vissa projekt som hon varit delaktig i. Särskilt gäller detta i samarbetet med en NO-lärare, som arbetar väldigt undersökande. Utöver ämnesintegrerad informationssökning finns det två fristående kurser i informationssökning som bibliotekarien håller i på skolan. En för årskurs sju, som är obligatorisk och schemalagd och handlar om informationssökning på Internet och en kurs i bibliotekskunskap för årskurs tre som hälften av skolans treor deltar i. Anledningen till att bara hälften av treorna deltar är att den andra hälften lärare tackade nej till kursen.

Bibliotekarien på Gunnesboskolan kallar sig gärna för ett serviceorgan, vilket hon verkar ha fört ut till lärarna. Hon upplever det som att lärarna vet vad hon har för kompetens och vad biblioteksverksamheten har att erbjuda. NO-läraren säger:

Nytt för mig jämfört med tidigare arbetsplatser är att här har vi en bibliotekarie och IKT-anställd som är servicepersonal för oss lärare. De är väldigt snabbt inne och hugger på alla projekt vi ska ha – hjälper till och har idéer om hur biblioteket kan få en roll. Gör en massa sådant arbete som vi annars hade fått göra som rent planeringsarbete. Det är en otroligt viktig roll de har tagit. ./.../ Hon har sådan koll på vad vi sysslar med på ett sätt som jag inte riktigt fattar hur det gick till.

NO-läraren tror att de flesta lärare på skolan samarbetar med bibliotekarien. Han menar att:

/.../ det är rätt så strategiskt väl genomtänkt och man suggs in i det rätt så automatiskt, för som lärare upplever man det som en väldig service. Bra att man kan göra dessa två saker samtidigt [lära sig både informationsökning och ämneskunskaper]. Det blir rätt bra och jag tror att man får värja sig aktivt om man inte ska vara med i det här projektet med biblioteket. Jag upplever det alltid som om det fungerar väldigt väl.

Svensk- och SO-läraren på Gunnesboskolan säger ”Om vi lärare står för hårdvaran så står bibliotekarien och IKT-läraren för mjukvaran i form av allt man behöver i form av information.” NO-läraren tycker att det är bra att bibliotekspersonalen har tydlig inriktning mot vad de vill göra i respektive årskurs och att de har en målsättning med sin verksamhet gentemot eleverna.

Det handlar alltså inte bara om service utan de kombinerar det med deras mål som de har för hur eleverna ska kunna söka på biblioteket och nätet och allt vad det är. Där tar de ju ett rätt så stort ämnesövergripande ansvar som vi inte behöver tänka så mycket på och det är rätt vilsamt.

På Rönnowskolan säger NO-läraren att bibliotekarien brukar ha många bra idéer när han utformar sina skolarbeten. ”Man blir lite blind i sitt eget ämne så hon är friska ögon”. Språkläraren känner att hon ibland är dålig på att hålla bibliotekarien informerad om vad hon gör i sina klasser. Hon tror att sådan information skulle ha kunnat underlätta för bibliotekarien ibland.

Alla lärarna anser att de har stor nytta av bibliotekariernas kompetens och bibliotekarierna säger båda två att de har nytta av lärarnas. Bibliotekarien på Rönnowskolan uppger att de flesta lärare känner till vad hon har för kompetens, men att hon tvivlar på att vissa lärare verkligen vet vad hon kan erbjuda. Hon säger att många lärare nöjer sig med att utnyttja biblioteket på det hon kallar ”en grundnivå” där hon sköter cirkulationen och köper in böcker samt utför andra basuppgifter. Hon berättar att hon själv önskar att lärare i högre utsträckning ska samarbeta med henne på en högre pedagogisk nivå. Att vissa lärare inte vet vad biblioteket kan erbjuda tror bibliotekarien till stor del beror på tidsbrist: ”/.../ det gäller ju då att sätta det som en prioritet. Och det är lättare om man har en chef som säger att det här är prioriterat. /.../ För då blir det så också.” Hon påpekar att hon vet att lärarna i biblioteksrådet strävar mot samma mål som hon, men vågar inte yttra sig om resten av lärarkåren.

På båda skolorna uppger alla lärare att de uppskattar att bibliotekarien är aktiv och att hon så tydligt visar att hon vill ha ett samarbete med lärarna. Svensk- och SO-läraren på Gunnesboskolan tycker att bibliotekarien på ett bra sätt visar ”att man kan använda biblioteket och IKT till mer än just att bara låna böcker och liksom slå i något på Internet” och NO-läraren säger: ”Det är inte svårt att föreställa sig hur det kunde ha varit om hon inte hade varit så aktiv och om vi inte hade brytt oss så mycket om biblioteket. Då hade det varit någon slags fågelholk där det sitter en människa”.

Ingen av lärarna uttrycker att de känt att bibliotekarien inkräktat på deras roll som lärare. Däremot kan bibliotekarien på Rönnowskolan ibland känna att hon kanske tar sig stora friheter. Bland annat berättar hon att hon ofta säger emot lärare som vill att deras elever ska söka på Internet, när det enligt henne inte är det bästa alternativet. Likaså säger hon emot när lärare tvingar eleverna att läsa böcker som de inte är intresserade av bara för att de har tillräckligt många sidor. Trots att lärarna anser att samarbetet är viktigt nöjer de sig med en väldigt liten insats från bibliotekariens sida. Bibliotekarien

uppfattar det som att inte alla lärare tycker det är bra att hon vill komma ut till klassrummen.

Samarbete mellan bibliotekarie och lärare i olika stadier och ämnen

Bibliotekarien på Gunnesboskolan berättar att hon främst samarbetar med mellanstadie- och högstadielärarna. Hon säger att hon egentligen enligt handlingsplanen ska besöka lågstadiet en gång per termin, men inte hinner med det för tillfället: ”Nu är det så justa lärare så de klagar ju inte, men jag kan känna ibland att jag inte hinner med dem”. Lågstadieläraren på Gunnesboskolan bekräftar att hon inte har något direkt samarbete med bibliotekarien, utöver att de tillsammans nyligen har påbörjat ett projekt för att gruppera böckerna i biblioteket på Övre Gunnesbo efter den ålder de passar för. Några gånger har hon också bett om listor på bra högläsningböcker och då har hon fått hjälp. Lågstadieläraren upplever att bibliotekarien vill ha ett samarbete, men att tiden inte alltid finns. Hon uttrycker också att eftersom skolans 1-4-del oftast klarar sig utan bibliotekarie, vill hon inte ta upp tid från eleverna på Nedre Gunnesbo där hon anser att bibliotekarien verkligen är en tillgång. I alla fall inte för att bibliotekarien ska sitta några timmar i veckan och låna ut böcker åt dem.

Utöver det begränsade samarbetet med lärarna på Övre Gunnesbo tycker bibliotekarien att hon samarbetar med samtliga lärare, även de som undervisar i de praktiska ämnena. Hon tycker dock att SO-ämnena och svenska fungerar särskilt bra. Detta förklarar hon med att dessa är ämnen som hon själv kan mer om.

På Rönnowskolan samarbetar bibliotekarien med lärare på alla tre stadierna, men något mindre med mellanstadielärarna, berättar hon. Detta påpekar också rektorn som menar att det är ett problem att mellanstadielärarna inte utnyttjar bibliotekarien mer än de gör. Dessa samarbetssvårigheter misstänker bibliotekarien kan ha att göra med att de är mer klassbundna än ämneslärarna på högstadiet. Mellanstadielärarna undervisar eleverna i de flesta ämnena och är vana att sköta allt själva, säger hon:

Jag tror att klasslärarna kanske känner att de är lite mer bundna till klassen och att det är så mycket kring det och då blir det inte tid till annat. Men att ämneslärarna kanske tänker på lite mer på olika sätt att jobba och så.

När det gäller teoretiska ämnen samarbetar bibliotekarien på Rönnowskolan minst med lärare inom matematik. Det tror hon har med ämnets natur att göra. NO-läraren bekräftar att han inte använder biblioteket lika mycket i rollen som matematiklärare som han gör som lärare inom de andra NO-ämnena. Han berättar dock att han funderat mycket över hur han ska försöka dra nytta av biblioteket även i matematik. Bibliotekarien menar att det faktiskt också har varit svårt att samarbeta med lärare i engelska, men att det kan bero på att biblioteket har ett mycket litet skönlitterärt bestånd av engelsk litteratur. Språkläraren påpekar mycket riktigt att biblioteket inte har mycket engelsk litteratur och att hon istället köper eget material. Mest samarbetar bibliotekarien med lärare i NO-ämnena. Svensk- och SO-läraren påpekar att lärare är olika sinsemellan och att vissa inte använder biblioteket och bibliotekarien så mycket som de kanske skulle kunna göra. Hon tror dock att bibliotekarien överlag är nöjd med lärarnas samarbetsvilja. Språkläraren tror att det finns olika behov av biblioteket och informationssökningsundervisning i olika ämnen. Hon menar att hon sällan känner att hon behöver gå utanför läroboken och utnyttja biblioteket i språkundervisningen,

eftersom hon anser att svårighetsgraden är på så låg nivå att man klarar sig bra med läroböckerna.

Lågstadieläraren och mellanstadieläraren på Rönnowskolan berättar att de på låg- och mellanstadiet främst använder biblioteket till att låna skönlitteratur. De påpekar att undervisning i informationssökning inte alls förekommer förrän i sjuan, förutom kursen i bibliotekskunskap i trean. På lågstadiet plockas faktaböcker oftast fram av lärarna. Det händer mycket sällan att barnen lånar faktaböcker själva. Lågstadieläraren, mellanstadieläraren och svensk- och SO-läraren uppskattar alla sitt samarbete med bibliotekarien till ungefär en gång i veckan.

Ansvar för elevernas informationskompetens

Båda bibliotekarierna anser att de har ansvar för elevernas informationskompetens men antyder att det till stor del också vilar på lärarna. De understryker vikten av att lärarna själva är informationskompetenta för att de ska kunna hjälpa eleverna att utveckla sin informationskompetens.

Bibliotekarien på Gunnesboskolan säger:

Informationskompetens är väldigt viktigt. Eleverna måste lära sig steg på vägen. Både jag och lärarna måste kunna viss informationskompetens. /.../ Jag skulle önska att det fanns mer utbildning i informationskompetens här, både för mig och lärarna.

Bibliotekarien på Rönnowskolan anar att en anledning till att många av treornas lärare inte vill delta i informationssökningskursen är att de är osäkra på sin egen kompetens inom IT och att de därmed inte ser elevernas behov. Kanske är detta en av anledningarna till att samarbetet med lågstadielärare i stor utsträckning endast handlar om skönlitteratur och boksamtal, menar bibliotekarien. Vidare påpekar hon att det är ett allmänt problem att lärare har så skiftande informationskompetens och hon tycker att deras kompetens måste höjas på den punkten. Hon tror inte att bibliotekarien ensam kan ansvara för att göra eleverna informationskompetenta utan istället att det är ett arbete som måste genomsyra hela verksamheten.

Språkläraren på Rönnowskolan säger att hon tycker att informationskompetens är viktigt men att det inte är lika tydligt i hennes ämnen som i NO-lärares. Hon säger att hon ibland har temaarbeten där eleverna ska söka information men att det också finns en datasal på skolan ”så de [eleverna] kan söka information här också, behöver inte biblioteket alltid”. Hon påpekar att lärarna tycker informationssökning är viktigt men att denna uppgift mest ligger på bibliotekarien. Efter detta tillägger hon att bibliotekarien och lärarna ska arbeta tillsammans.

Lågstadieläraren och mellanstadieläraren på Rönnowskolan säger båda att de tänker på informationssökning och källkritik i sin undervisning. Mellanstadieläraren menar dock att det börjar diskuteras mest på högstadiet medan lågstadieläraren säger att man börjar nudda vid det redan på lågstadiet, men att det blir mer och mer ju äldre eleverna blir. Lågstadieläraren menar att informationssökning och källkritik tas upp i hennes klasser när tillfälle ges.

På Gunnesboskolan berättar lågstadieläraren att de yngsta eleverna inte ägnar sig åt att söka fakta men att man kommer in på informationskompetens i och med att källkritik diskuteras. ”Så visst gör vi det, att de blir medvetna om det. Så kommer det in lite då och då med informationsteknik, med flödet där. Att man får sortera ut lite och inte bara accepterar det som står där”. När vi ställde lite fler frågor visade det sig att hennes elever trots allt sökte information i böcker som hon valt ut och i uppslagsverk anpassade för barn. Ofta är det svårt, menar lågstadieläraren, att hitta texter som både är relevanta och begripliga för lågstadielever:

Säger man ”Slå upp det” så finns det oftast inte där. För vi har letat på skoltexter på nätet och de har fått faktaböcker men det har ändå inte stått någonstans. Så då är det ju inte mycket att göra sen. Men då har de ju i alla fall fått prova att leta.

När vi frågar henne om hon hade tyckt att mer hjälp från bibliotekarien hade underlättat dessa problem säger hon att hon tycker att hennes egen kompetens räcker så länge det är informationsökning på så låg nivå.

NO-läraren på Gunnesboskolan säger ”Jag upplever det som om jag har lika stort ansvar för elevernas informationskompetens som dem [bibliotekarien och IKT-läraren]. Hon tar stort ansvar och det tycker jag vi försöker göra också”.

Mellanstadieläraren på Gunnesboskolan menar att informationskompetens är ett tydligt mål med hans undervisning. Han börjar diskutera källkritik med sina elever i fyran och anser att hans ansvar för att hjälpa eleverna att kunna hantera information är ”oerhört stort”. Han understryker vikten av källkritik som han anser är speciellt viktig i historia.

Jag har givetvis huvudansvaret. Vad hon [bibliotekarien] gör är ju att visa vad som finns. Men det är mitt ansvar som pedagog att se till att de verkligen tänker kritiskt i många lägen och att de även ifrågasätter oss vuxna.

Lärarnas arbetssätt

Bibliotekarien på Rönnowskolan anser att lärarnas arbetssätt har stor betydelse för bibliotekets integration i undervisningen och utvecklandet av elevernas informationskompetens. När det gäller informationsökningskunskaper tror hon att eleverna får mest ut av de lektioner där informationsökningen integreras i ämnesundervisningen och där uppgifterna är ordentligt anpassade till ett undersökande arbetssätt. Hon framhåller särskilt det undersökande arbetssätt som en NO-lärare tillämpar. Denne lärares uppgifter kräver att eleverna planerar sitt sökande, bearbetar och relaterar den funna informationen till uppgiften och drar egna slutsatser. Bibliotekarien menar att många lärare tyvärr inte har utvecklat sitt arbetssätt utan ger eleverna uppgifter som inte kräver eget tankearbete:

./.../ jag tror att det är en stor del av dem [eleverna] som hamnar i en annan datasal och bara sitter på nätet och plockar ihop fakta. Och så klipper och klistrar och skriver sitt namn på. ./.../ Man pratar mycket om det undersökande arbetssättet, att man ska jobba undersökande och att skolbiblioteket är navet och så vidare. Men hur många lever upp till det idag? Inte många, inte ens här, även om alla är väldigt överens om att det här med informationskompetens är jätteviktigt.

Hon påpekar också man inte kan jobba undersökande med alla moment i skolan, men hon tror på att ha vissa projekt där eleverna verkligen ska jobba undersökande. Hon

menar dock att det kan vara svårt att sprida detta arbetssätt till alla lärare: ”.../ jag tror vissa lärare skulle ta det personligt om man trängde sig på för mycket /.../ Och jag tror det är känsligt. Man kan trampa folk på tårna.” Ett sätt att sprida arbetssättet tror bibliotekarien kan vara fortbildnings- eller inspirationsdagar. Hon tror att det är viktigt att försöka entusiasmera lärare att vilja arbeta undersökande, för hon vet lärare som inte alls vill arbeta så. ”De tycker inte att det passar i deras ämne liksom. /.../ här är mycket kvar att göra med lärarna”.

Mellanstadieläraren på Gunnesboskolan påpekar precis som bibliotekarien på Rönnowskolan att man som lärare utöver undersökande arbetssätt ibland tillämpar traditionell undervisning utan direkt inblandning från biblioteket: ”Men jag har det [biblioteket] alltid i beaktande inför ett arbetsområde”. Han understryker att biblioteket är en naturlig del av undervisningen. Svensk- och SO-läraren på Gunnesboskolan säger:

Eftersom vi arbetar med det här med portfoliomethodik på skolan, eller som vi hellre vill kalla det: lära för att lära – handlar rätt mycket om hur man tar till sig information, hur man sorterar – modeller för lärande. Och då är det så att eleverna i varje arbetsområde ska ha färdigheter för att kunna komma till ett bibliotek och hitta och ta åt sig information och det återkommer hela tiden. Men då finns det en tydlig strategi från biblioteket och IKT /.../. Att de [eleverna] hela tiden ska sättas i den situationen att de ska få lära om och lära om tills det sitter i ryggmärgen. Och det passar vår metodik på skolan.

Initiativ till samarbete

Båda bibliotekarierna menar att initiativ till samarbete tas av både dem själva och av lärarna. Bibliotekarien på Rönnowskolan upplever det som att hon blir kontaktad av lärarna när de har behov av hennes hjälp:

Det är inte bara jag som behöver gå ut och marknadsföra mig. /.../ Hänger det bara på bibliotekarien så går det aldrig. För att man måste mötas av en välvilja och en öppenhet, att man vill. /.../ annars är det ju dött läge så att säga. Det går inte att åstadkomma någonting då. Så att det är både inställning och tid att träffas och kläcka idéer tillsammans att kunna jobba kring /.../ Det ska ju verkligen vara ett, ja, att man samarbetar och att båda vinner på det. Att man inte kör över någon annan.

Alla lärarna på Gunnesboskolan och nästan alla lärare på Rönnowskolan höll med bibliotekarierna om att initiativtagandet oftast är ömsesidigt. NO-läraren på Rönnowskolan säger dock: ”Hon blir alltid glad när man pratar med henne om olika idéer som man själv har. Vad jag hade tyckt var kul hade varit om hon själv hade kommit med lite idéer också”. Han menar att vad det gäller ämnesanknutna initiativ är han den mest drivande medan bibliotekarien är den som tar initiativet till läsprjektet. Språkläraren på Rönnowskolan känner att det hade varit konstigt om bibliotekarien hade varit den drivande kraften i samarbetet, vilket NO-läraren ifrågasätter. De misstänker att deras åsikter går isär på grund av de olika ämnen de undervisar i. NO-läraren menar att det skulle fungera bra för honom om bibliotekarien var den drivande i samarbetet. Han säger att han vill ha utbyte av idéer och att han och bibliotekarien ska utforma något tillsammans.

Bibliotekariernas delaktighet i planering av ämnesundervisning

Bibliotekarien på Rönnowskolan berättar att hon ibland blir ombedd att hjälpa lärarna med temaarbeten men att det är först när lärarna har bestämt sig för hur uppgiften ska se ut. Hon är inte med när lärarna planerar uppgifterna, vilket hon tror hade kunnat vara

fruktbart. Hon exemplifierar med en NO-lärare som hon tycker arbetar bra med det undersökande arbetssättet: ”han visar ju mig uppgiften innan och så säger han: ’Vad tycker du?’ Men då har han ju redan gjort förslaget. ’Vad tycker du, ska jag ändra något eller är det här bra eller?’ Han vill ha respons från mig.”

NO-läraren på Rönnowskolan säger att han skulle önska att bibliotekarien var en mer naturlig del av undervisningsplaneringen. Han menar att han själv ser henne som en del i sin planering men att han nog är lite speciell på det sättet och att de andra lärarna inte använder biblioteket i så stor utsträckning som han. Han har heller inte försökt sprida sitt sätt att arbeta med undervisningsplanering till sina kollegor.

Bibliotekarien på Gunnesboskolan anser inte att hon är en del i undervisningsplaneringen i de olika ämnena, vilket lärarna håller med om och varken bibliotekarien eller lärarna uttrycker att det finns ett behov av hennes medverkan där. NO-läraren och svensk- och språkläraren berättar dock att när det gäller undervisning som både leder till ämneskunskaper och kunskaper i informationssökning och -användning är både IKT-läraren och bibliotekarien med i planeringen med lärarna: ”De är ju en resurs i det arbetet så de måste vara med i upplägget då”.

Informellt samarbete

Utöver de mer formella samarbetena i form av konferenser, möten i arbetslag och biblioteksgrupper, inbokade lektioner och liknande, har många av informanterna också tagit upp vikten av informellt samarbete. På Rönnowskolan påpekar några lärare att samarbetet med bibliotekarien ofta uppstår spontant. Svensk- och SO-läraren brukar e-posta eller ringa till bibliotekarien om det är något hon vill ta upp med henne och lågstadieläraren berättar att hon brukar ta en sväng in till bibliotekarien på väg till matsalen. Bibliotekarien själv menar att fler informella träffar med lärare skulle kunna förbättra samarbetet ytterligare: ”Då knäcker man idéerna”. Hon känner dock att praktiska göromål i biblioteket ibland hindrar henne från att komma ut och träffa lärarna på ett mer avslappnat sätt:

/.../ om man har möjlighet att ge sig iväg från biblioteket och ut, alltså även om man kanske inte har inbokat att man ska ha ett bokprat där eller vara i någon klass och göra något särskilt, så kan man gå ut och liksom hälsa på eller träffa lärarna på fikarasten och sådant, och prata med dem.

Lärarna på Nedre Gunnesbo framhåller också betydelsen av den spontana kontakten med bibliotekarien. Svensk- och språkläraren berättar att hon är inne i biblioteket och pratar lite med bibliotekarien i stort sett varje dag. Svensk- och SO-läraren resonerar på samma sätt:

Ja det är mycket informella kontakter också. Man springer förbi där i biblioteket och så avhandlar man någonting där. Eller om man sitter och fikar så avhandlar man något. I korridoren ett tredje och så vidare. Så det är rätt mycket sådana kontakter.

Rektorn på Gunnesboskolan betonar också att de informella samsarbetsformerna mellan lärare och bibliotekarier är viktiga: ”Jag menar, många viktiga, svåra frågor löser du över kaffebordet och där är [bibliotekarien] ofta med”.

Vinster till följd av samarbetet

Svensk- och språkläraren på Gunnesboskolan säger att hon får mycket service genom samarbetet med bibliotekarien. På frågan vad bibliotekarien får ut av att samarbeta med henne svarar svensk- och språkläraren att bibliotekarien vill vara aktiv och tycker det är kul med projekt: ”Det hade nog varit tråkigt för henne att sitta som ordningsvakt inne i biblioteket”.

Mellanstadieläraren på Gunnesboskolan tar upp några personliga vinningar han får ut av samarbetet med bibliotekarien men avslutar med:

./.../ framförallt så är det ju stora vinster för eleverna. Även om jag inte hade tyckt om [bibliotekarien] så är det ju så att har man en dålig relation till bibliotekarien så är det liksom rätt sålt. Eleverna förlorar på det också. Hon är ett oerhört stöd för eleverna i alla arbetsområden man ska ha där vi behöver biblioteksböcker eller informationssökning.

Bibliotekarien på Gunnesboskolan säger att hon blir glad av att arbeta med lärarna, av att känna sig behövd. Hon får fler kollegor och tycker att det är väldigt trivsamt att samarbeta med lärarna och hon upplever det som att eleverna blir deras gemensamma barn.

På Rönnowskolan säger mellanstadieläraren, lågstadieläraren och svensk- och SO-läraren att de får ut jättemycket av samarbetet med bibliotekarien. Svensk- och SO-läraren säger ”Hon är guld värd *./.../* Den kompetensen hon har är oerhört värdefull också”. De tror alla att bibliotekarien trivs med dem också.

Förbättring av samarbetet

Alla intervjuade lärare och bibliotekarier har överlag varit nöjda med samarbetet dem emellan men många har också haft förslag på vad som skulle kunna bli bättre. Bibliotekarien på Gunnesboskolan menar att förutsättningarna för samarbetet mellan henne och lärarna är ”rätt så optimalt” men att hon saknar en assistent som skulle kunna avlasta henne så att hon skulle hinna gå in djupare i sökandet med eleverna och ha mer tid till individuell handledning. Hon funderar också kring möjligheten att skolan anställer ytterligare en bibliotekarie. Utöver detta efterfrågar bibliotekarien bättre fortbildning vad gäller informationskompetens för både sig själv och lärarna. Hon menar också att samarbetet kanske skulle bli bättre om hon själv oftare satt med på ämneskonferenser. Detta är något som också Rönnowskolans bibliotekarie tar upp. Hon tror att samarbetet med mellanstadielärarna kanske skulle förbättras om hon skulle medverka oftare och mer kontinuerligt på deras arbetslagsträffar. Hon önskar sig också möjlighet att röra sig friare och inte vara bunden till bibliotekslokalen

Lärarna på de båda skolorna är i regel mycket nöjda med samarbetet och det är inte mycket de skulle vilja förändra. Gemensamt för skolorna är dock att några av lärarna efterfrågar fysiskt större bibliotek och både mellanstadieläraren på Gunnesboskolan och svensk- och SO-läraren på Rönnowskolan efterfrågar mer schemalagd planeringstid för lärarna och bibliotekarien. På Övre Gunnesbo efterfrågar lågstadieläraren bokprat från bibliotekarien. Hon menar att hon förstår att bibliotekarien inte hinner, men att det hade varit bra för eleverna.

På Rönnowskolan önskar språkläraren ett närmre samarbete kring bokinköp för att få ett större utbud skönlitterära engelska böcker: ”Det är ju en ekonomisk fråga ju, att man kanske skulle kunna utveckla ett sådant samarbete, så att man skulle kunna göra små bibliotek i det stora biblioteket”. NO-läraren tar upp att han gärna skulle se mer källkritiksundervisning från bibliotekariens håll.

Lärarnas och bibliotekariernas tankar kring framgångsfaktorer

Bibliotekarien på Rönnowskolan tror att bibliotekets och bibliotekariens ställning i skolan har att göra med att biblioteksverksamheten är uppbyggd sedan långt tidigare. Hon menar att lärarnas och skolledarens positiva inställning kan ha att göra med att de har haft bra bibliotekarier på Rönnowskolan ”hela tiden”. Bibliotekarien säger att hon känner sig som en del av organisationen och att hon därför tycker att det är lätt att genomföra saker. Hon känner sig inte som en ensam individ som ska utföra ett arbete själv.

NO-läraren och språkläraren på Rönnowskolan menar att den främsta anledningen till att biblioteket lyckats bli väl integrerat i undervisningen är att de alltid har haft en bra bibliotekarie som aktivt söker samarbete med lärarna. Lågstadieläraren, svensk- och SO-läraren och mellanstadieläraren säger alla att det är för att de har en duktig bibliotekarie. Lågstadieläraren och svensk- och SO-läraren betonar betydelsen av en positiv ledning och lågstadieläraren tror att det kan bero på att man historiskt sett alltid har haft bra skolbibliotek i Kristianstads kommun.

På Gunnesboskolan tar NO-läraren och svensk- och SO-läraren upp följande faktorer: att biblioteket är bemannat med en heltidstjänst, att det inte bara är ett bibliotek utan ett informationscenter, att biblioteket är centralt placerat samt att de har en bibliotekarie och en datoransvarig som är aktiva och pedagogiska. NO-läraren tar också upp att ”skolledningen har bestämt sig för att bibliotek är nästan det väsentligaste här på skolan”. Mellanstadieläraren betonar läromedelspolicyn, portfoliopedagogiken och att bibliotekarien vill samarbeta med lärarna.

När vi till lärarna ställde frågan om vad som är nödvändiga förutsättningar för att samarbetet ska fungera mellan dem och bibliotekarien fick vi i första hand förslag på egenskaper hos bibliotekarien som var relevanta. Exempel på egenskaper som de nämner är: flexibilitet, tålmod, att bibliotekarien vill ha samarbete och dialog, att hon kan säga nej och att hon är trevlig. En av lärarna menade också att lärarna själva måste vara positiva till biblioteket för att samarbetet ska fungera. I övrigt handlade svaren om tillgänglighet – en heltidsanställd bibliotekarie och ett bibliotek som är öppet hela skoldagen.

Mellanstadieläraren på Gunnesboskolan menade att också skolans biblioteksgrupp är en nödvändig förutsättning för samarbetet. Eftersom alla årskurser finns representerade där ser den till att biblioteket kan tillgodose alla, menar han.

Sammanfattning

På Gunnesboskolan förekommer formellt samarbete i stor utsträckning till följd av handlingsplanen. Lärarna och bibliotekarien måste träffas och bestämma när eleverna ska komma på informationssökningsundervisning och vilket tema som ska behandlas. Ingen undervisning i informationssökning hålls som inte är knuten till övrig

undervisning. Bibliotekarien medverkar i alla arbetslag i början av varje läsår och informerar om de tjänster hon erbjuder. Hon uppfattar sig själv som ett serviceorgan för lärare och elever. Lärarna på skolan har anammat denna syn och enligt dem vi intervjuade använder alla lärare biblioteket i någon mån. Samarbetet fungerar bra med så gott som samtliga lärare på Nedre Gunnesbo medan de yngre eleverna på Övre Gunnesbo inte hinns med i samma utsträckning.

På Rönnowskolan sker det mesta formella samarbetet mellan lärare och bibliotekarie via biblioteksrådet vars mötestider är inlagda på schemat. Ibland medverkar också bibliotekarien på konferenser. Undervisning i bibliotekskunskap ges för hälften av årskurs tre och undervisning i informationssökning och -användning är obligatorisk för alla sjuor. Denna undervisning är inte anknuten till övrig undervisning. I övrigt sker samarbetet genom att lärare och elever söker upp bibliotekarien för hjälp vid undersökande arbeten. Det finns samarbete mellan bibliotekarien och lärare inom samtliga årskurser och ämnen men somliga lärare är mer intresserade och mera aktiva när det gäller samarbete än andra. I de lägre årskurserna ligger mycket av fokus på litteraturläsning och väldigt lite på informationssökning och -användning. Alla är överens om att spontana och informella möten är mycket betydelsefulla.

Lärarna på båda skolorna anser att de har stor nytta av bibliotekariens kompetens och bibliotekarierna säger båda två att de har nytta av lärarnas. Nästan samtliga lärare och båda bibliotekarierna anser att initiativ tas från båda parter, men en av lärarna tycker att han är den som oftast tar initiativ. Att bibliotekarierna och lärarna skulle inkräkta på varandras yrkesroller verkar inte vara ett problem på någon av skolorna.

Analys och diskussion

I den här delen av uppsatsen analyserar vi resultaten från vår intervjuundersökning och textstudie med enkätundersökningen och tidigare forskning som bakgrund. Vi försöker utvärdera våra resultat och resonera kring vad de kan innebära. Vi utgår från våra frågeställningar när vi redovisar vad vi kommit fram till.

En övergripande reflektion efter att ha sammanställt resultaten är att Rönnowskolans bibliotek trots att det enligt vår enkätundersökning är ett av de bäst integrerade skolbiblioteken i Skåne, inte är lika välintegrerat som Gunnesboskolans bibliotek. Detta kommer att bli tydligt i analysen.

Styrdokuments relation till skolbibliotek

I vår första frågeställning frågar vi oss hur konkreta skolors lokala styrdokument är vad gäller skolbibliotekens integration i undervisningen.

Styrdokument på olika nivåer

När vi studerat styrdokument på olika nivåer har vi kunnat se ett mönster i hur mycket som uttrycks angående elevers informationskompetens. Vad gäller detta blir dokumenten otydligare och mera abstrakta ju närmre den enskilda skolan man kommer. Vi har märkt att den nationella läroplanen, trots att den är förhållandevis allmän, på många sätt understryker vikten av informationskompetens hos elever. I kursplanerna för samhällsvetenskapliga ämnen och svenska uttrycks tydligt att elever ska tillägna sig färdigheter för att utnyttja olika sätt att inhämta information. Betydelsen av att elever utvecklar sin informationskompetens är särskilt påtagligt i målen för de samhällsvetenskapliga ämnena. Undersöker man de skånska kommunernas skolplaner är trycket på elevers informationskompetens inte alls lika tydligt som i läroplanen och kursplanerna. I enskilda skolors arbetsplaner ser det ännu sämre ut och elevers informationskompetens nämns mycket sällan.

Vad gäller tydliggörande av skolbibliotekets roll i skolan är de kommunala skolplanerna de styrdokument som flitigast nämner bibliotekets funktion. På nationell nivå och i skolornas arbetsplaner tas biblioteket sällan upp. Trots att läroplanen fastställer att skolan ska ge eleverna färdigheter i att kunna tillägna sig ny kunskap och att kritiskt kunna granska fakta och förhållanden nämns skolbibliotek endast en gång som ett exempel på ett möjligt stöd. Att styrdokument ofta tar upp skolans ansvar för elevers informationskompetens utan att beröra bibliotekets roll i relation till detta är något som också Limberg diskuterar (2002, s. 47).

Precis som Rönnowskolans bibliotekarie påtalar innehåller de lokala arbetsplanerna oftast kortsiktiga och mer specifika mål än målen i de nationella och kommunala dokumenten. Målen i arbetsplanerna spänner i regel inte heller över samma bredd. Vår textstudie har visat att de lokala arbetsplanerna relaterar till de delar av de nationella styrdokumentet som de ansvariga på skolorna finner lämpliga. Andra delar kan enkelt prioriteras bort, utan att det närmre kommenteras eller kontrolleras. Trots att de lokala styrdokumentet ska vara mer konkreta än de nationella är de ibland mer abstrakta.

Lokala styrdokumentets inverkan på skolbibliotekets integration

Om man jämför Gunnesboskolans och Rönnowskolans lokala styrdokument med de andra skånska kommunernas och skolornas är det tydligt att Gunnesboskolan och Lunds kommun har satsat mycket på att framhålla skolbiblioteket på papper, medan Rönnowskolan och Kristianstads kommun sällar sig till den majoritet av skolor och kommuner som väljer att fokusera på andra saker i sina styrdokument. I Lund kan man se ett stort engagemang för skolbiblioteken redan på kommunnivå vilket avspeglar sig i Gunnesboskolans arbetsplan. Kristianstads kommuns skolplan och Rönnowskolans arbetsplan är inte lika konkreta. Enskilda uppgifter som skulle kunna ligga på skolbiblioteket omnämns i både skolplan och arbetsplan men bibliotekets medverkan nämns inte alls. Vi tror att skillnaderna i hur konkreta skolornas lokala styrdokument är ifråga om skolbibliotek kan vara en faktor som bidrar till att biblioteken är olika mycket integrerade i undervisningen.

I likhet med tidigare forskning (Limberg 2002, s. 47) tyder våra intervjuresultat på att det finns ett behov av att bibliotekariens roll på skolan tydligt uttrycks i dokument som angår all skolpersonal. Bibliotekarien på Rönnowskolan antyder att hon vill kunna visa övrig personal vad biblioteksverksamhetens uppgifter faktiskt är. Vi tolkar våra informanter i intervjuundersökningen som att lokala styrdokument som konkret tar upp biblioteksverksamhetens uppgifter och ansvar kan öka förståelsen av bibliotekariens yrkesroll bland lärare och bana väg för att biblioteket används på ett effektivare sätt. Vi misstänker att styrdokument också kan fungera som påtryckningsmedel mot en skolledare som inte har tillräckliga kunskaper om bibliotekets möjligheter och bibliotekariens kompetens. På de två skolor som vi undersökt närmre uppgavs skolledarna vara väl insatta i vilken kompetens som ryms inom biblioteksverksamheten och det är därför svårt att belägga detta antagande.

Att ingen av de tillfrågade bibliotekarierna har varit delaktiga i utformningen av respektive skolas arbetsplan tror vi inte är någon ovanlig situation. Gómez och Swennes idé om att så många som möjligt ska vara inkluderade i arbetet med de lokala arbetsplanerna (1996, s. 68) verkar vara en utopi så här långt. Detta trots att det uttrycks i Kristianstads kommuns skolplan att de lokala arbetsplanerna ska upprättas i dialog mellan rektor, personal, elever och föräldrar (*Arbetsplan läsåret 2004/2005 Rönnowskolan*). Vi tror att skolbibliotekets integration i undervisningen kan gynnas av att bibliotekarier är delaktiga i utformningen av arbetsplaner och handlingsplaner. Detta antagande bygger vi bland annat på det lyckade införandet av handlingsplanen för elevernas informationssökningskunskaper på Gunnesboskolan. Handlingsplanen är huvudsakligen utformad av bibliotekarien, som har mest kompetens inom informationsområdet. Vi anser att det borde vara självklart att de personer som är särskilt insatta i olika delar inom skolverksamheten deltar i utformningen av planer som rör hela verksamheten.

Att Gunnesboskolans bibliotekarie tycker att det i synnerhet är handlingsplanen för elevernas informationssökningskunskaper som fungerar som ett särskilt stöd för biblioteksverksamheten tror vi beror på att den till skillnad mot skolplanen och arbetsplanen, innehåller konkreta mål och åtgärder som ska genomföras vid bestämda tillfällen. I litteraturen stöds detta antagande bland annat av Gómez och Swenne som understryker vikten av en handlingsplan som specificerar hur skolbibliotekens mål ska uppnås om biblioteket ska kunna bli en gemensam resurs (1996, s. 69). Flöög uttrycker liknande tankegångar och betonar dessutom vikten av att särskilt formulera mål för vad elever i varje årskurs ska uppnå när det gäller informationskompetens. När sådana mål utformas menar hon att det är viktigt att både lärare, bibliotekarier och rektor arbetar ihop (Flöög 2004, s. 95). Vi tror inte att handlingsplanen på Gunnesboskolan hade fått så stor genomslagskraft bland personalen om inte rektorn hade skrivit under dokumentet och gjort det till ett officiellt styrdokument. Här ansluter vi oss till Ögland (2004, s. 125) som menar att rektorn är den som måste förankra målen i arbetslagen. Vi tror att Gunnesboskolans handlingsplan och det faktum att rektorn verkligen förankrat denna hos lärarna har lett till ett mer eller mindre obligatoriskt samarbete mellan bibliotekarien och lärarna. Den integrerade ämnes- och informationssökningsundervisningen som handlingsplanen representerar kräver ett samarbete mellan de båda yrkesgrupperna. På Rönnowskolan där ingen handlingsplan finns klar och där rektorn inte uttryckligen trycker på vikten av samarbete mellan bibliotekarien och lärarna, kan bibliotekarien bara genomföra integrerad informationssökningsundervisning med de lärare som aktivt visar intresse för samarbete. Vi tror i likhet med bland annat Todd (1995, s. 1-13) att elever till lärare som inte visar ett sådant intresse riskerar att få sämre undervisning i informationssökning än andra elever.

Trots att styrdokument som tar upp bibliotekets funktion kan spela en stor roll för bibliotekets integration i undervisningen är det tydligt att det inte räcker. Ett exempel är en av skolorna som medverkade i vår enkätundersökning. På den skolan finns en precis plan för biblioteksverksamheten med konkreta mål, men bibliotekarien svarade ändå i enkäten att läsfrämjande och vägledning i informationssökning, som hon ansåg vara bibliotekets främsta funktioner bara fungerar acceptabelt. Detta tycker vi tyder på att officiella dokument inte alltid följs bara för att de existerar. Någon måste se till att de implementeras också, vilket vi i likhet med Ekström menar är ett ansvar som ligger på rektorn (Ekström 2003, s. 26).

Skolledare, organisation och biblioteksverksamhet

Med vår andra frågeställning vill vi ta reda på i vilken utsträckning skolledares attityd och agerande respektive skolors organisation påverkar skolbibliotekens ställning i undervisningen.

Rektorers synsätt och agerande

Resultaten från intervjuerna tyder på att lärare på Gunnesboskolan i högre grad än lärare på Rönnowskolan uppfattar att skolledarens attityd till skolbiblioteket är av avgörande betydelse för dess integration i undervisningen. Att alla intervjuade på Gunnesboskolan anser sig veta att skolledaren har en positiv inställning till biblioteket tycker vi vittnar om att detta är någonting som har spridits på skolan och blivit allmänt känt. En av

informanterna berättade också att ”man hör” att rektorn har en positiv attityd till skolbiblioteket på olika möten ibland, vilket indikerar att ledningens attityd är uttalad på skolan och inte enbart är något som märks genom ledningens handlingar.

På Rönnowskolan är svaren inte alls lika tydliga när det gäller rektorns attityd till och betydelse för biblioteket. Lärarna uppfattar det visserligen som att skolledaren är positivt inställd till biblioteket, men uttrycker inte detta med samma enighet och klarhet som lärarna på Gunnesboskolan. Under vår intervju med rektorn blev det tydligt att hon har en positiv inställning till biblioteket och vill att lärarna ska utnyttja bibliotekariens kompetens mer. Hon är också insatt i problematiken kring att elever plockar fakta ur texter och att detta har att göra med lärares arbetsätt. Varför det trots rektorns positiva inställning till biblioteket är svårt att förändra vissa lärares inställning till biblioteket är svårt att säga säkert. Vi tolkar det som att en anledning kan vara att rektorn på Rönnowskolan inte har gått ut aktivt bland lärarna och explicit uttalat sin positiva attityd till biblioteket eller sporrat lärarna att samarbeta mer med bibliotekarien. Rektorn nämner själv att hon kan bidra med schemaläggning som underlättar för utvecklingen av elevernas informationskompetens. I litteraturen anges att tid och ekonomiska resurser är viktiga faktorer som en skolledning kan bidra med för att utveckla biblioteksverksamheten men många anser dock att detta inte är tillräckligt om diskussioner angående kunskapssyn, lärande och pedagogisk organisation saknas (Nilsson 2003, s. 128). Vi tror att det ligger mycket i detta och tycker att man kan relatera våra undersökningsresultat till de slutsatser som Helvetesgapets projektledning drog om vikten av rektorernas engagemang och pådrivande egenskaper. Rektorn måste utmana lärarnas föreställningar om lärande och dra igång måldiskussioner för att en gemensam pedagogisk inriktning ska skapas. Vi tror att Rönnowskolans rektors agerande, eller snarare uteblivna agerande är en bidragande orsak till att biblioteket som är ett väl integrerat i undervisningen inte nått ännu längre. Här håller vi med de lärare och bibliotekarier som Kulturrådet refererar till i *Skolbiblioteken i Sverige* (1999, s. 63): Enligt våra resultat räcker det inte att skolledaren har en positiv syn på biblioteket för att en optimal integrering ska äga rum.

I intervjuresultaten har vi uppmärksammat en skillnad mellan de båda rektorernas förklaring till varför biblioteket är välintegrerat. Den orsak som rektorn på Rönnowskolan anger ligga bakom är det faktum att skolan har en heltidsanställd bibliotekarie som har förmåga att sälja in sina olika erbjudanden. Rektorn på Gunnesboskolan däremot anser att hans egen satsning på biblioteket är en viktig orsak till att biblioteket är välintegrerat. En annan orsak han pekar på som viktig är det faktum att han hade framgång i rekryteringsarbetet och hittade en skicklig och aktiv bibliotekarie. Rektorn på Rönnowskolan framhåller inte att hon som rektor är viktig för biblioteket annat än genom bidrag med tid, medan rektorn på Gunnesboskolan talar mycket om vilken betydelse han som skolledare har för biblioteksverksamheten. Detta tror vi kan ha ett samband med vilket ansvar de olika skolledarna känner för skolbibliotekets integration, vilket verkar påverka vad de själva gör eller inte gör för att förbättra integrationen. Vi reagerade på att Rönnowskolans rektor uttrycker att det är upp till var och en att ta del av skolans handlingsplaner. Med det uttalandet tycker vi att det är tydligt att hon lägger över mycket ansvar på personalen. I litteraturen påpekas att många skolledare inte känner till hur biblioteket kan användas i skolan (Hansson 1999, s. 54). Vi uppfattar dock inte att detta är fallet på Rönnowskolan. Att rektorn är väl insatt i hur biblioteksverksamheten kan användas tror vi är en bidragande faktor till att

Rönnowskolans biblioteket faktiskt hör till ett av de bäst integrerade grundskolebiblioteken i Skåne. Att båda rektorerna har knutit undervisningen i informationssökning och -användning till biblioteket och bibliotekarien tycker vi tyder på att de är väl införstådda med skolbiblioteks användningsområden och bibliotekariers kompetens.

Biblioteks och bibliotekariers roll i organisationen

Båda rektorerna verkar ha tänkt på att bibliotekarien har en yrkesroll på skolan som gör att hon inte enkelt kan passas in i ett arbetslag utan snarare bör medverka vid arbetslagsmöten när hon behöver. Att rektorerna är snabba att påpeka att bibliotekarien kan ta plats i arbetslag när hon vill och alltid är med på personalmöten tycker vi tyder på att rektorerna ser bibliotekarien som en självklar del av organisationen.

På båda skolorna berättade informanter om biblioteksråd med schemalagda möten. Ett biblioteksråd tror vi kan synliggöra biblioteket och dess verksamhet på skolan. Dock kan vi också se en nackdel med ett biblioteksråd om det kan användas som en ursäkt för att inte engagera sig för biblioteket om man står utanför rådet. På Gunnesboskolan framhåller mellanstadieläraren att det är viktigt för demokratin på skolan med ett biblioteksråd där alla årskurser och ämnen är representerade så att allas behov kan tillfredsställas. Vi tror att ett biblioteksråd mycket väl kan ha den funktion som mellanstadieläraren föreslår men att det inte på någon av skolorna verkligen fungerar så. Det är de lärare som är särskilt intresserade av biblioteksfrågor som kommer på mötena och det är sällan lärare utanför svenskämnet. Ett biblioteksråd som verkligen har representanter från alla ämnen och årskurser tror vi skulle kunna fungera som ett sätt att öka lärares och bibliotekariers insyn i varandras arbete.

På Gunnesboskolan har man gått längre än på Rönnowskolan vad det gäller att göra biblioteket till en helt och hållet nödvändig resurs för ämnesundervisningen genom att låta biblioteksverksamheten sköta den mesta hanteringen av informationskällor som används i undervisningen. Detta medför att det i stort sett är omöjligt för lärare att inte involvera biblioteksverksamheten alls i undervisningen, vilket kan relateras till resultat från *Skolbiblioteksmodeller* som visar att biblioteksutvecklingen påverkades positivt i de fall då skolledaren hade en helhetssyn på uppgifter och roller i hela skolverksamheten (Limberg 1996, s. 12). Varken bibliotekarien eller någon av de intervjuade lärarna på Gunnesboskolan har något att invända mot systemet. Rönnowskolans bibliotek är också välbesökt men fungerar mer som en resurs vid sidan av läroböckerna. Våra intervjuresultat visar att en liknande läromedelspolicy som den Gunnesboskolan har, skulle kunna gynna samarbetet mellan lärarna och bibliotekarien på Rönnowskolan och även bibliotekets integration. Att språkläraren sällan använder biblioteket på grund av att hon har en egen skönlitterär boksamling och sällan anser sig behöva annat material än läroböcker är varken ekonomiskt eller pedagogiskt försvarbart.

I våra intervjuresultat kan man se att rektorn på Gunnesboskolan redogör utförligare än Rönnowskolans rektor för bibliotekariens funktion och ser bibliotekarien som en övergripande stabsfunktion direkt knuten till ledningsfunktionen. Vi tror att det faktum att bibliotekarien på Gunnesboskolan, till skillnad mot bibliotekarien på Rönnowskolan, har en uttalad stabsfunktion kan ha bidragit till att tydliggöra bibliotekets funktion och den yrkesroll som Gunnesboskolans bibliotekarie har på skolan. Vi uppfattar det som

om bibliotekarien på Rönnowskolan har en otydligare yrkesroll. Lärarna kan använda biblioteket som de vill och om de vill och bibliotekets funktion är snarare något som bibliotekarien och hennes föregångare definierat, än något som rektorn har bestämt.

Bibliotekarierna på båda skolorna har också själva olika syn på hur mycket de ska medverka i ämnesundervisningen. Bibliotekarien på Rönnowskolan berättar att hon ibland medverkar på redovisningar av temaarbeten hon varit inblandad i och att hon gärna vill vara med mer ute i klassrummen. Bibliotekarien på Gunnesboskolan berättar istället att hon ibland blir erbjuden att medverka vid redovisningar men att hon brukar tacka nej. Hon anser att hennes yrkesroll som bibliotekarie inte sträcker sig in i klassrummet utan är fokuserad kring förarbetet till lärares och elevers arbeten. Själv tror hon att detta är en skillnad som finns mellan nyutexaminerade bibliotekarier och bibliotekarier som varit på arbetsmarknaden längre. Kanske ligger det något i detta då bibliotekarien på Gunnesboskolan snart går i pension medan bibliotekarien på Rönnowskolan tog sin bibliotekarieexamen för bara några år sedan. Det här är en diskussion som även förs i litteraturen. Medan Wettmark vill vara delaktig i elevernas hela läroprocess, tycker inte Ullström att bibliotekarierollen sträcker sig så långt in i ämnesundervisningen (Wettmark 2004, s. 151; Ullström 2004, s. 166-167). Det faktum att bibliotekarierna i vår undersökning har olika syn på sin yrkesroll tror vi också påverkas av vilken skola de arbetar på. På Gunnesboskolan har rektorn definierat vilken roll bibliotekarien ska ha, medan det på Rönnowskolan är traditionen med starka och aktiva bibliotekarier som definierat funktionen, snarare än rektorn. Hur tydlig bibliotekariernas yrkesroll är på skolorna tror vi i högsta grad påverkar samarbetet med lärarna.

Samarbetet mellan bibliotekarie och lärare

Med vår tredje frågeställning vill vi ta reda på vilka samverkansformer som förekommer och prioriteras mellan skolbibliotekarie och lärare och hur de båda yrkesgrupperna uppfattar dessa.

Olika syn på samarbete och roller

Bibliotekarierna talar om att man utöver stöd från rektorn måste ha ett bra samarbete med lärarna för att biblioteket ska kunna integreras i undervisningen. Denna åsikt uttrycks också på många håll i tidigare forskning och litteratur (Limberg, Hultgren & Jarneving 2002, s. 132). Bibliotekarien kan inte ensam integrera biblioteket. För att samarbetet med lärarna ska fungera måste båda parter vilja samarbeta och se nyttan av det. Att Rönnowskolans bibliotek till skillnad från Gunnesboskolans, endast fungerar som en resurs vid sidan av läroboken medför bland annat att vissa lärare inte använder biblioteket särskilt mycket. Det medför även att lärare som tycker att läroboken är tillräcklig, som exempelvis språkläraren, inte känner samma behov av att använda biblioteket som lärare som anammat en mer problembaserad undervisningsform. I intervjuerna med språkläraren och NO-läraren på Rönnowskolan framgick de båda lärarnas olika syn på biblioteket och lärande med tydlighet. Detta anser vi är tydliga exempel på att alla måste känna ett behov av samarbete och ha en gemensam pedagogisk grundsyn för att det ska fungera.

I våra intervjuer med lärarna märkte vi att lärare sinsemellan har olika syn på vad bibliotekarien egentligen ska ha för funktion på skolan och hur långt bibliotekariens yrkesroll sträcker sig. Medan språkläraren på Rönnowskolan berättar att hon skulle tycka att det var konstigt om bibliotekarien är den som tar initiativ till samarbete tycker NO-läraren på Rönnowskolan snarare att bibliotekarien borde ta mer eget initiativ. Detta tycker vi är ett exempel som synliggör behovet av att bibliotekariers yrkesroll tydligt formuleras i lokala styrdokument, något som både Limberg (2002, s. 47) och Ekström (2003, s. 4) påtalar vikten av. Kuhlthau menar att förutsättningarna för bibliotekets integration i undervisningen blir sämre om lärare och bibliotekarier inte har insyn i varandras yrkesroller (Kuhlthau 2004, s. 6). Vi tror att somliga lärares bristande kunskap om bibliotekariens yrkesroll kan vara en bidragande faktor till att Rönnowskolans bibliotekarie inte lyckats upprätta tillfredsställande samarbete med alla lärare.

Att bibliotekarien på Gunnesboskolan uppger att samarbetet med lärarna på Nedre Gunnesbo fungerar mycket bra tror vi beror på att rektorn aktivt stödjer samarbetet med dessa lärare och att man följer en handlingsplan för elevernas informationssökningskunskaper. Bibliotekarien och lärarna har alltså ett gemensamt mål. Att samarbetet mellan bibliotekarie och lärare på Gunnesboskolan endast gäller lärarna på Nedre Gunnesbo och alltså inte alls innefattar lärarna på lågstadiet tror vi i stor utsträckning beror på det geografiska avståndet mellan biblioteket och lågstadiet. På Rönnowskolan där alla stadier ryms i samma byggnader blir inte bibliotekariens samarbete med lärarna lika tydligt uppdelat efter stadium. Vi anser att rektorn på Gunnesboskolan måste uppmärksamma det faktum att bibliotekarien har varit tvungen att prioritera bort lågstadiet och göra de omprioriteringar som krävs för att lösa problemet. Vi tror också att skillnaderna mellan hur väl samarbetet fungerar på de två skolorna har att göra med att Gunnesboskolan har en gemensam pedagogisk profil medan lärarna på Rönnowskolan själva kan välja pedagogiskt arbetssätt.

I litteraturen påtalar vikten av att lärare har insyn i bibliotekariens kompetens (Gómez & Swenne 1996, s. 69). Bibliotekarien på Gunnesboskolan uppger att lärarna vet vad hon har för kompetens medan bibliotekarien på Rönnowskolan påpekar att nästan alla vet det, men att det händer att hon upptäcker att lärare inte vet vad hon kan. Kanske skulle fler lärare känna ett behov av att utnyttja bibliotekarien som pedagogisk hjälp i undervisningen om de var mer införstådda med hennes kompetens, vilket är ett resultat som även Limberg och Alexandersson kommit fram till (2002, s. 8). Här tror vi att mer tid för möten och gemensam planering samt ett ökat engagemang från skolledarens sida sannolikt skulle göra skillnad. Anmärkningsvärt är att den intervjuade mellanstadie-läraren på Rönnowskolan tror att mer planeringstid tillsammans med bibliotekarien antagligen skulle gynna samarbetet, men att hon ändå inte verkar vilja prioritera gemensam tid för planering då hon menar att det är mycket annat hon som lärare ska hinna med. Detta resonemang tycker vi vittnar om att hon inte funderat kring att ett utvecklat samarbete med bibliotekarien skulle kunna spara tid, något som vissa av lärarna på Gunnesboskolan påtalar.

Pedagogikens påverkan

I vår undersökning har det framkommit att samarbetet mellan lärarna och bibliotekarien också påverkas av lärarnas arbetssätt. En förklaring till varför samarbetet mellan lärarna och bibliotekarien på Gunnesboskolan verkar fungera bättre än på Rönnowskolan är att

Gunnesboskolan präglas av ett, för personalen, gemensamt pedagogiskt synsätt. Det är rektorn som ligger bakom genomdrivandet av den pedagogiska profilen genom att han bland annat har satsat på kompetensutveckling för hela personalen. Alla lärare på Gunnesboskolan arbetar efter samma pedagogiska metod och det är en metod som gynnas av att undervisning i informationssökning och -användning integreras i ämnesundervisningen. Detta kan kopplas till Sundstedts och Wärnlunds resonemang om betydelsen av att lärare och bibliotekarier har samma syn på kunskap och lärande (2000, s. 65-66). På Gunnesboskolan påpekar lärare att integreringen av biblioteket passar naturligt in i skolans pedagogiska och metodiska hållning. På Gunnesboskolan tillämpas också informationssökningsundervisning på ett sätt som kan liknas vid den kombination av flexibel schemaläggning och gemensam planering för skolbibliotekarier och lärare som enligt Sundstedt och Wärnlund anses vara bra förutsättningar för ökat samarbete mellan bibliotekarier och lärare (Sundstedt & Wärnlund 2000, s. 10). På Rönnowskolan säger bibliotekarien att hon vet att alla i biblioteksrådet arbetar mot samma mål men att hon inte kan uttala sig om hela skolan. Vi tycker att våra resultat tyder på att samarbetet mellan bibliotekarien och lärarna på Rönnowskolan påverkas av att det där inte finns samma styrning eller gemensamma syn vad gäller pedagogiken. Detta stöds av Eliasson och Wiklund som vill framhålla att skolbiblioteksutveckling är beroende av hur man på skolorna förhåller sig till den pedagogiska verksamheten (Eliasson 2002, s. 21; Wiklund 2000, s. 25).

Forskning har visat att bibliotekariers och lärares syn på samarbete ser olika ut och att lärare förväntar sig snabb och enkel service från bibliotekarierna medan bibliotekarierna vill ha mer komplexa uppgifter än att låna ut böcker och fjärrlåna (*Tid för lärande* 2003, s. 48-49). Ett exempel på detta i vår undersökning är att bibliotekarien på Rönnowskolan berättar att många lärare bara förväntar sig basal hjälp av henne. Hon säger att biblioteksverksamheten framförallt är integrerad i de lärares undervisning som tillämpar ett verkligt undersökande arbetssätt. Hon framhåller en NO-lärare som exempel på undersökande arbetssätt som fungerar bra och som blir bättre på grund av inblandning från bibliotekarien. Hon tror också att många lärare inte har utvecklat sitt arbetssätt utan ger eleverna uppgifter som inte kräver eget tankearbete utan som gynnar klipp-och-klistra-arbeten. Detta relaterar till Bergmans forskningsresultat som visar att lärarna måste utforma nya typer av uppgifter som förutsätter ett undersökande arbetssätt (Bergman 1999, s. 136). Orsaker till att vissa lärare inte vill att bibliotekarien ska vara mer aktiv inne i klasserna tror vi kan bero på rädsla eller ovilja för att förändra sitt arbetssätt.

I intervjuerna har det framkommit att temaarbeten ibland inte är utformade så att eleverna behöver tänka kritiskt. Hart menar att lärare måste tänka igenom temauppgifterna noggrant så att elever får en bra förutsättning för informationssökningsinläring (Hart 2000, s. 26). Vi anser att det enda sättet att åtgärda problemet med att eleverna klipper ihop skolarbeten av redan existerande texter är att som Hart föreslår (2000, s. 7-8) ge lärarna kontinuerlig hjälp med att hitta nya sätt att lära ut och utforma uppgifter.

Limbergs och Folkessons undersökning pekar på att det finns en osäkerhet hos bibliotekarier om hur mycket de vågar blanda sig i när det gäller ämnesundervisningen och elevernas arbeten (Limberg & Folkesson 2002, s. 8). Detta bekräftas av Rönnowskolans bibliotekarie som beskriver en sådan osäkerhet då hon säger att hon

gärna skulle vilja att fler lärare skapar förutsättningar för ett undersökande arbetssätt, men att det kan vara känsligt att blanda sig i lärares undervisningsmetoder.

Både Rönnowskolans bibliotekarie och mellanstadieläraren på Gunnesboskolan påpekar att man givetvis inte alltid kan arbeta undersökande utan att traditionell undervisning kan vara lämpligare ibland, någonting vi instämmer i. I de flesta ämnen kan dock ett undersökande arbetssätt fungera någon gång, det viktiga är att utvärdera varje moment och att använda den metod som passar bäst.

Vi tror att det kan ligga mycket i den teori som Rönnowskolans bibliotekarie har om att många lärares osäkerhet på sin kompetens inom IT påverkar deras syn på elevernas behov av informationssökningskunskaper. Hon tror många lågstadielärare känner en sådan osäkerhet och att detta kan vara en orsak till att hennes samarbete med lågstadielärare i stor utsträckning endast handlar om skönlitteratur och bokprat. Detsamma verkar kunna gälla för den intervjuade lågstadieläraren på Gunnesboskolan som endast efterfrågar bibliotekariens kompetens vad gäller läsfrämjande verksamhet. Teorin styrks av Limberg och Folkesson som menar att lärares dåliga kunskaper i informationssökning leder till att de undviker att följa med eleverna till biblioteket (Limberg & Folkesson, 2002 s. 8).

Skolbiblioteks betydelse för olika årskurser och ämnen

Vi tycker att vi i vårt material kan se tendenser till att ämne och årskurs inte nödvändigtvis måste spela roll för utnyttjandet av biblioteket. Språkläraren på Rönnowskolan tror i stor utsträckning att hennes ämnen inte lämpar sig särskilt väl för samarbete med biblioteket medan svensk- och språkläraren på Gunnesboskolan använder biblioteket väldigt mycket. De finns också skillnader i hur mycket lågstadielärarna och mellanstadielärarna på de båda skolorna utnyttjar biblioteket, vilket är ett exempel på att inte heller den årskurs lärarna undervisar i behöver vara avgörande för hur mycket de använder biblioteket. Den fjärde frågan till de biblioteksansvariga i vår enkätundersökning visar också på en stor spridning mellan vilken typ (ämnen och årskurser) av lärare de biblioteksansvariga samarbetar med. Praktiska ämnen nämns dock mycket sällan.

Skolbiblioteken och de yngre eleverna

På Rönnowskolan får lågstadielevorna mycket lässtimulans och erbjuds också en kurs i bibliotekskunskap i trean medan lågstadiet på Gunnesboskolan inte alls prioriteras. Vi tror att en stor del av detta ligger i att lågstadieklasserna på Rönnowskolan ligger i samma byggnader som de andra klasserna medan de på Gunnesboskolan finns i en helt annan byggnad en bit ifrån biblioteket och övriga klasser. Kühne menar att fysiska faktorer som till exempel bibliotekets placering kan påverka dess integration i undervisningen (Kühne 1993, s. 229). Bibliotekarien hinner mycket sällan med det som treorna enligt handlingsplanen ska lära sig. Att stimulera till läsning och att lära ut basala informationssökningskunskaper får lärarna på Övre Gunnesbo göra själva. Våra intervjuresultat visar på att lågstadielärarna i störst utsträckning efterfrågar skolbibliotekens läsfrämjande funktion och lågstadieläraren på Gunnesboskolan tycker att hon kan hantera undervisningen i informationssökning själv. Hennes sätt att tala om svårigheter med att finna relevant litteratur till eleverna tycker vi dock tyder på att hon skulle behöva hjälp från en bibliotekarie. Vi tolkar det också som att lågstadieläraren

inte vågar störa bibliotekarien. Hon verkar tro att bibliotekarien är viktigare för de lite äldre eleverna och accepterar därför att lågstadieleverna inte prioriteras. Enligt Limberg och Folkesson är det inte ovanligt att lärare tror att de slösar med bibliotekariens tid när de ber om hjälp (Limberg & Folkesson 2002, s. 8).

För att vara så integrerad i undervisningen som bibliotekarien på Gunnesboskolan är har hon alltså varit tvungen att prioritera bort vissa gruppers informationssökningsundervisning. Vi tycker det är allvarligt att lågstadiet inte alls får någon undervisning i informationssökning och -användning av bibliotekarien. Vi anser att det är viktigt att sådan undervisning inleds tidigt eftersom dagens utbildning till stor del bygger på att eleverna har sådana kunskaper. I Lpo 94 anges skolans ansvar för att ge eleverna verktyg för att kunna hantera stora informationsflöden (Lpo 94).

På Rönnowskolan finns det ännu inte fastslaget vad lågstadieleverna ska lära sig i biblioteket, men det är ändå tydligt att eleverna i de lägre årskurserna i mycket stor utsträckning utnyttjar biblioteket, i första hand för läsinspiration, men även i liten utsträckning för faktasökning. Vår enkätundersökning visar inte på något sätt att de lägre stadierna över lag prioriteras bort av skolbiblioteken, snarare tvärtom. Däremot har flera av enkäterna påvisat en tendens att man främst ägnar sig åt läsfrämjande verksamhet i de lägre årskurserna och först framåt högstadiet börjar diskutera informationskompetens. Detta är en tendens som i viss mån bekräftas av våra intervjuer då det har visat sig att båda bibliotekarierna har utformat handlingsplaner som inkluderar undervisning i informationssökning och -användning redan på lågstadiet men att lågstadielärarna i första hand efterfrågar läsfrämjande verksamhet och därmed skönlitteratur och boklån.

Vi tycker att det är viktigt att påpeka att man på Gunnesboskolan gjort bortprioriteringar för att bibliotekarien ska kunna vara så integrerad som hon är. Detsamma skulle gälla Rönnowskolan om biblioteket blev mer välintegrerat. Vi tror att förverkligande av den önskan som Rönnowskolans bibliotekarie har, om att vara djupare involverad i samtliga lärares pedagogiska arbete, skulle innebära så mycket merarbete att en person inte skulle klara det ensam. Vi har kommit fram till att så länge skolbiblioteken har begränsade resurser måste bibliotekarien välja om bredden eller djupet ska prioriteras. Precis som Wiklund (1994, s. 18) och Kuhlthau (1993, s. 3), tror vi att varje skolbibliotek måste anpassas efter skolans förutsättningar och resurstillgångar. Olika prioriteringar passar olika bra för olika skolor.

Bakomliggande orsaker till samarbete

Våra informanter har flera teorier om hur det kommer sig att samarbetet dem emellan ofta fungerar bra och i många fall överensstämmer dessa med våra åsikter. På Rönnowskolan uttrycks att verksamheten har varit igång länge och att lärarna därför har lärt sig att se på den som en naturlig del av skolan. Ekonomiska förutsättningar som tas upp är att biblioteket ska vara bemannat under hela skoldagen och att bibliotekarietjänsten ska vara en heltidstjänst. Väldigt många av lärarna betonar vikten av en trevlig bibliotekarie och även om en personlig egenskap som denna givetvis kan påverka viljan hos lärarna att samarbeta med bibliotekarien anser vi att det finns andra faktorer som påverkar i större utsträckning. Många understryker precis som vi vikten av rektorernas attityd och engagemang. Några av lärarna tar också upp skolans pedagogik som en viktig faktor. Flera av lärarna på Gunnesboskolan framhåller bibliotekariens

förmåga att hålla reda på vad alla lärare och klasser håller på med. Detta är en funktion som kräver en nära relation till lärarna och att lärarna känner ansvar för att informera bibliotekarien om sina göromål. I projektet Helvetesgapet blev det tydligt att det är oerhört viktigt att lärare och bibliotekarier diskuterar och lyssnar till varandras åsikter för att de ska förstå varandras arbetsuppgifter och situation (*Tid för lärande* 2003, s. 50-51). På Rönnöskolan verkar lärarna medvetna om att de borde underrätta bibliotekarien men att det kanske inte alltid blir så. Bibliotekarien berättar om att det ibland händer att trettio elever kommer in i biblioteket och vill ha hjälp samtidigt utan att hon är förberedd på det alls. Detta är en vanlig situation som direkt matchar Loertschers fjärde nivå i taxonomin, ”spontaneous interaction and gathering”, som innebär att elever och lärare dyker upp i biblioteket utan förvarning (Loertscher 1988, s. 10).

Lärarnas och bibliotekariernas idéer om vad som skulle kunna göra deras samarbete bättre stämmer i stor utsträckning överens med den litteratur som beskriver vad som ofta brister i samarbetet mellan de båda yrkesgrupperna. Bibliotekarierna och många av lärarna menar att samarbetet skulle bli bättre om det fanns mer tid för gemensam planering, vilket Kuhlthau tar upp som en avgörande faktor för bibliotekets integration i undervisningen.

Undersökningsområdenas inbördes relation

De områden vi har letat faktorer inom står i relation till varandra på olika sätt. Med vår fjärde frågeställning vill vi ta reda på hur våra undersökningsområdens inbördes relation ser ut.

Vi tolkar resultaten från vår undersökning samt från tidigare forskning som att lokala styrdokument kan fungera som stöd för bibliotekarier när de vill utveckla samarbete med lärare och vara mer integrerade i undervisningen om dokumenten explicit framhåller bibliotekets funktion i skolan. Av våra intervjuresultat kan vi utläsa att enskilda skolors handlingsplaner särskilt kan påverka lärares sätt att se på och använda biblioteket. Om handlingsplanen verkligen följs på skolan verkar vara beroende av vilket ansvar rektorn tar för planen.

Det är dock svårt för oss att veta om lokala styrdokument har haft någon inverkan på rektorernas attityd till skolbibliotek. På många håll i litteraturen påtalas vikten av att bibliotekens roll synliggörs i skolplaner och handlingsplaner (Gómez & Swenne 1996, s. 68; Ögland 2004, s. 124-125), men vi har inte hittat någon studie som belägger att detta har någon direkt betydelse för skolledningens inställning till skolbibliotek. Av våra undersökningsresultat kan vi inte heller dra några säkra slutsatser om huruvida skolledningens attityd till skolbiblioteket påverkas av de lokala styrdokument eller tvärtom. Gunnesboskolans rektor är mycket positiv till skolbiblioteket och verkar i en kommun där skolplanen lyfter fram bibliotekets roll i undervisningen. Här ställs vi inför en slags hönan-eller-ägget-situation. Det är möjligt att Lunds kommuns fokusering på skolbibliotek delvis är en följd av att Gunnesboskolans skolbiblioteksverksamhet har uppmärksammats genom utmärkelserna Årets skolbibliotek 2000 och Årets skolbibliotekarie 2003. Vi kan anta att det finns ett samband mellan rektorns positiva inställning och skolplanen, men vi kan inte veta säkert eftersom rektorns intervjuvar inte förtäljer oss varför han har en positiv inställning till biblioteket. Vi vet att rektorns

vision när Nedre Gunnesbo byggdes, var att ge skolbiblioteket central roll. Andra orsaker än vilken kommun han verkar i kan dock ligga bakom hans attityd, till exempel personligt intresse, hans engagemang för portfoliopedagogik eller påverkan från entusiastmerande bibliotekarie eller lärare. Det är också möjligt att biblioteksverksamhetens utmärkelser har bidragit till att rektorns intresse för skolbiblioteksutveckling intensifierades. Vi kan dock inte dra några säkra slutsatser om detta. I efterhand inser vi att vi skulle ställt frågor om varför rektorerna har den syn på biblioteket som de har.

I Rönnowskolans fall uttalar rektorn själv i intervjun att bibliotekets framträdande roll på skolan till stor del beror på en företagsam bibliotekarie, något som lärarna också understryker. Detta skiljer sig från Gunnesboskolans rektor som i intervjun framhåller sin egen betydelse för biblioteket. Även i intervjuerna med lärarna framkom att rektorn i olika sammanhang aktivt understryker sin egens starkt positiva hållning till biblioteket. Bibliotekarien på Rönnowskolan tar också upp den sedan länge etablerade biblioteksverksamheten som orsak till integreringen. En faktor som både rektor och bibliotekarie tar upp som bidragande anledning till biblioteksutvecklingen är närheten mellan biblioteket och rektorernas arbetsrum och deras gemensamma fikarum. Närheten har bidragit till många samtal och diskussioner om biblioteksverksamheten och samarbetet mellan lärarna och bibliotekarien.

Med utgångspunkt i våra undersökningsresultat instämmer vi med den uppfattning som redovisas i litteraturen (Nilsson 2003, Gómez & Swenne 1996; *Tid för lärande* 2003) som innebär att det är viktigt för biblioteksutvecklingen att rektor är en drivande motor som utmanar lärarnas föreställningar om lärande samt motiverar och uppmuntrar till samarbete mellan lärare och bibliotekarie. På båda skolorna framhålls rektorns betydelse, fast i olika hög grad. Båda rektorerna stöder biblioteksutvecklingen genom att bidra med schemaläggning som gynnar samarbete mellan lärare och bibliotekarie. Att biblioteket på Rönnowskolan inte är lika integrerat i undervisningen som biblioteket på Gunnesboskolan anser vi till stor del har att göra med att rektorerna har olika sätt att förhålla sig till biblioteket trots att båda är positivt inställda till det. Gunnesboskolans rektor tar ett mer aktivt och personligt ansvar för biblioteksutvecklingen medan Rönnowskolans rektor intar en mer stödjande och passiv roll.

Våra resultat visar att rektorers attityd och agerande också påverkar bibliotekariers roll i skolans organisation. Att båda rektorerna tar upp vikten av att bibliotekarien deltar i möten och utvecklingsdagar tycker vi tyder på att bibliotekarien ges möjlighet att synliggöra sin kompetens för övrig personal och därmed har gynnsamma förutsättningar för att vara integrerad i skolverksamheten. Organisatoriska skäl till att bibliotekariens yrkesroll trots allt är tydligare på Gunnesboskolan än på Rönnowskolan tror vi är att rektor på Gunnesboskolan från början har framhållit bibliotekets viktiga roll i skolverksamheten och uttalat att bibliotekarien har en stabsfunktion. Dessutom uppfattar vi det som att rektorns införande av en gemensam pedagogisk hållning, i form av portfoliomethodik, samt hans satsning på kompetensutveckling för hela personalen i stor utsträckning har gjort att samarbetet mellan bibliotekarien och lärarna är så välutvecklat.

Trots att bibliotekarien på Rönnowskolan är aktiv och vill ha ett utvecklat samarbete med lärarna har det varit svårt att utveckla detta samarbete med alla lärare. Detta tycker

vi visar på att skolbiblioteks integrering i undervisningen inte enbart kan förklaras genom bibliotekarier som är "eldsjälar". Utöver bibliotekariens personliga egenskaper har det framkommit att rektorernas agerande, implementeringen av en handlingsplan för biblioteksverksamheten, skolornas pedagogiska hållning, synliggörande av bibliotekariernas roll i organisationen, lärares och bibliotekariers samarbetsvilja och förståelse för varandras yrkesroller samt lärarnas arbetssätt är faktorer som påverkar samarbetet mellan lärarna och bibliotekarierna. Detta är också faktorer vars förutsättningar påverkas av skolledningen.

Slutsatser

Syftet med vårt arbete har varit att identifiera vilka faktorer som gör att somliga grundskolbibliotek är bättre integrerade i undervisningen än andra vad gäller informationssökning och -användning.

För vår intervjuundersökning valde vi ut de två skolbibliotek i Skåne som enligt vår enkätundersökning är de skolbibliotek som är bäst integrerade i ämnesundervisningen på sina respektive skolor. Vi vill därför understryka att dessa två skolbibliotek är bra integrerade i undervisningen om man jämför dem med andra skolbibliotek i Skåne. Trots de brister som de visat sig ha, och trots att Rönnowskolans skolbibliotek visat sig sämre integrerat i undervisningen än Gunnesboskolans ligger båda skolorna långt fram i utvecklingen av sina skolbibliotek.

Vi utgick i vår undersökning från tre olika områden: skolledaren och organisationen, samarbetet mellan lärare och bibliotekarier och styrdokumentens konkretion. Undersökningen har visat att samtliga områden har betydelse för skolbibliotekens integration i undervisningen. Dessutom har det visat sig att pedagogiken på skolorna har så pass stor betydelse för skolbibliotekens integration att den förtjänar ett eget område istället för att ingå i området ”skolledare och organisation”. Vi vill påpeka att det utöver de faktorer vi presenterar givetvis också krävs engagerade och skickliga skolbibliotekarier för att skolbiblioteken ska kunna integreras i ämnesundervisningen.

Framgångsfaktorer

Vi redovisar i det här avsnittet de framgångsfaktorer vi har funnit. Samtliga faktorer är relevanta i sig själva, dock påverkar de varandra och är effektivast i kombination.

Lokala styrdokument

Våra intervjuresultat visar att det i viss utsträckning spelar roll för skolbibliotekets integration i undervisningen om det står någonting om skolbibliotekets roll eller inte i lokala styrdokument som skolplaner och arbetsplaner. Vi har inte sett tydliga tecken på att det skulle vara av betydelse att elevers informationskompetens omnämns utan att bibliotekets roll i sammanhanget explicit uttrycks. Vi tror dock att lokala styrdokument som tar upp vikten av elevers informationskompetens skulle kunna förbättra skolbibliotekets integration i undervisningen genom att de synliggör behovet av bibliotekariens specialkompetens inom informationssökning och -användning. Vi har funnit följande framgångsfaktorer som har med lokala styrdokument att göra:

- Att kommunala skolplaner och enskilda skolors arbetsplaner tydliggör bibliotekets funktion i skolverksamheten.
- Att det finns en handlingsplan för biblioteksverksamheten med klara mål som alla lärare känner till och hjälper till att förverkliga.

Skolledare och organisation

Våra resultat har tydligt visat att rektorns attityd och agerande är det väsentligaste för skolbibliotekens integration i undervisningen. Vi menar att det är en grundförutsättning att rektorn vet vad skolbiblioteket kan erbjuda och för ut denna kunskap till lärare och elever samt tillför ekonomiska och personella medel till biblioteket. De framgångsfaktorer vi har uppmärksammat vad gäller skolledare och organisation är följande:

- Att rektorn ser till att biblioteksverksamhetens roll tydligt uttrycks i arbetsplaner och handlingsplaner med tydliga mål och ser till att dessa styrdokument följs på skolan.
- Att rektorn implementerar en pedagogik som gör det möjligt för elever att uppnå läroplanens och kursplanernas mål för informationskompetens och att rektorn inser att biblioteket är en viktig funktion för en sådan pedagogik.
- Att rektorn förmedlar en positiv uppfattning om biblioteket till lärare och understryker bibliotekariens kompetens och vad den ska användas till i koppling till det pedagogiska synsättet.
- Att rektorn ser till att schemalaggningen gynnar samarbete mellan lärare och bibliotekarie genom att avsätta tid för gemensam planering.
- Att rektorn bidrar med resurser i form av ekonomiska medel och personal.

Pedagogik

Precis som Limberg (1996; 2000) har vi kommit fram till att skolors pedagogik är central för bibliotekens integration i undervisningen. Vi har funnit en central framgångsfaktor vad gäller pedagogik:

- Att skolans personal arbetar efter en gemensam pedagogisk metod som möjliggör för elever att nå de mål för informationskompetens som uttrycks i läroplanen och kursplanerna.

Samarbete mellan bibliotekarie och lärare

Det är naturligt att anta att samarbete mellan lärare och bibliotekarie är centralt för skolbibliotekens integration i undervisningen. Rektorn och organisationen har stor betydelse för samarbetet, men även lärarna och bibliotekarierna behöver anstränga sig för att samarbetet ska fungera. Vi har funnit följande framgångsfaktorer inom ramen för samarbetet mellan bibliotekarier och lärare:

- Att lärare och bibliotekarie känner till varandras kompetenser och anstränger sig för att dessa ska komplettera varandra.
- Att lärare och bibliotekarier inser vikten av samarbete för elevernas bästa.
- Att lärare och bibliotekarier båda anammar skolans pedagogiska synsätt.

- Att både lärare och bibliotekarier inser vikten av elevers informationskompetens och ser sitt ansvar i förhållande till detta.

Undersökningsområdenas inbördes relation

De områden och framgångsfaktorer vi har pekat på är intressanta i sig själva, men också i relation till varandra. Vi menar att skolledares attityd till skolbiblioteket samt vad ledare gör eller inte gör för att manifesteras sin attityd är det som har störst betydelse för skolbibliotekets integration i undervisningen. Skolledare har det övergripande ansvaret för skolverksamheten och har inflytande över verksamhetens alla delar. Han eller hon har möjlighet att påverka förutsättningarna för alla framgångsfaktorer vi har funnit i vår undersökning och inverkar alltså direkt eller indirekt på bibliotekets integration i undervisningen. Skolledare har störst makt över skolverksamhetens organisation, vad som ska stå i skolans arbetsplan och handlingsplaner samt över skolans pedagogiska hållning, vilka i sin tur påverkar samarbetet mellan bibliotekarie och lärare, som i sin tur påverkar bibliotekets integration i undervisningen.

Inför framtiden

Bibliotekets integration i undervisningen har diskuterats aktivt sedan 70-talet och fortfarande har förvånansvärt lite hänt. Det talas om att de nationella styrdokumenterna är för otydliga och att de inte nämner skolbibliotekets roll, men vi anser att problemen ligger någon helt annanstans. Styrdokumenterna slår fast att kunskaper i informationssökning och -användning är viktiga mål för skolan. Kanske är det dags att sluta göra undersökningar om hur skolbiblioteken ser ut och hur samarbete mellan bibliotekarier och lärare fungerar. De utbredda problemen inom dessa områden har redan många gånger påvisats. Istället bör man kanske fokusera på rektorerna och deras roll för elevernas kunskaper inom informationssökning och -användning. Vi anser att skolledarutbildningen måste framhålla vikten av elevers informationskompetens i grundskolan.

Litteratur

Alexandersson, Mikael & Limberg, Louise (2004). *Textflytt och sök slump – informationssökning via skolbibliotek*. Stockholm: Myndigheten för skolutveckling.

Alfredsson, Henrik (2005). Skolministern vill satsa på skolbiblioteket. *DIK forum* Nr 4, s. 7.

Alla skolor ska vara bra skolor : skolplan för Kristianstads kommun 2004-2006 (2004). Tillgänglig: <<http://www.buf.kristianstad.se/skolplan/skolplan04.pdf>> (2005-03-21).

Arbetsplan läsåret 2004/2005 Rönnowskolan 2004 (2004). Tillgänglig: <<http://www.buf.kristianstad.se/ronnow/lokalarb/arbetsplan0405.doc>> (05-03-23).

Bergman, Maria (1999). *På jakt efter högstadielävers Internetanvändning : en studie av högstadielävers Internetanvändning och Internet som kulturellt fenomen i skolan*. Lic. Uppsala universitet, Uppsala: Pedagogiska institutionen.

Bibliotekens roll i lärandet : mål (2004). Stockholm: Länsbiblioteket i Stockholms län i samarbete med folk-, skol-, universitets- och högskolebibliotek i regionen. Tillgänglig: <www.ssb.stockholm.se/upload/lansavd/Dokument/mal_bibl_infokomp.pdf> (05-01-18).

Bibliotekslag SFS 1996:1596.

Bytoft Nyaas, Eli (1998). *Informationskompetens – ditt körkort på de elektroniska motorvägarna*. Tillgänglig: <<http://www.hb.se/bib/skriva/infkom.asp>> (05-03-21).

Davidsson, Kristina (2004). Kontinuitet med portfolio. I *Portfolionytt : en pedagogisk dokumentation i förskola och skola* Nr 1, ss. 12-17. Tillgänglig: <<http://www.portfolionytt.se>> (05-05-30).

Ekström, Anette (2003). *Arbetsplan för skolbiblioteket : några tankar kring betydelsen av en arbetsplan för verksamhetsutveckling*. Skolverket. Tillgänglig: <<http://www.skolutveckling.se/publikationer/publ/main?uri=scam://publ/378&cmd=download>> (05-04-13).

Eliasson, Anette (2002). Varför är skolbibliotek en intressant fråga för skolan? I *Skolbibliotek Syd : medlemsblad* Nr 1, ss. 20-21.

Ett kunskapssamhälle för alla (2000). Regeringens proposition 1999/2000:86. Tillgänglig: <<http://www.regeringen.se/content/1/c4/21/80/bf3285d6.pdf>> (05-02-04).

Flöög, Eva-Maria (2004). Att utveckla studerandes informationskompetens. I *Sök för att lära : om lärande, informationssökning och bibliotek*. Lund : Bibliotekstjänst. S. 85-98.

Gross, Melissa (2001). Imposed information seeking in public libraries and school library media centers : a common behavior?. *Information Research : an international electronic journal*, vol. 6:2. Tillgänglig: <<http://informationr.net/ir/6-2/paper100.html>> (05-03-31).

Gómez, Elsa & Swenne, Margareta (1996). *Aktivt lärande med skolbibliotek : idéer och metoder för lärare och bibliotekspersonal i grundskolan*. Lund: Bibliotekstjänst.

Gunnesboskolan.lund.se.

Tillgänglig: <<http://www.gunnesboskolan.lund.se/nyasidan/index.html>> (05-03-20).

Hansson, Johanna (1999). Det är något motsägelsefullt med skolbiblioteken. I *Skolbiblioteket i fortsatt medvind : fler idéer och modeller : artiklar ur Barn & Kultur 1994-2002* (2002). Lund: Bibliotekstjänst. S. 54-59.

Hart, Genevieve (2000). If information skills are so important then why aren't teachers (& principals) listening? *Proceedings of the Library and Information Association of South Africa annual conference*. Tillgänglig: <<http://home.imagnet.co.za/liasa/hart.rtf>> (05-04-01).

Jedekog, Gunilla (2001). "*Maila mig sen!*" : *lärarintentioner och förändrade gränser för elevers arbete*. Uppsala Universitet, Uppsala: Pedagogiska institutionen.

Kuhlthau, Carol C. (1993). Implementing a process approach to information skills : a study identifying indicators of success in library media programs. I *School Library Media Quarterly* vol 22:1, Fall 1993.

Kuhlthau, Carol C. (2004). *Seeking meaning : a process approach to library and information service*. 2nd ed. Westport, Connecticut : Libraries Unlimited.

Kühne, Brigitte (1993). *Skolbiblioteket – skolans hjärna? : Skolbiblioteket som resurs i det undersökande arbetsättet på grundskolan*. Malmö: Graphic Systems.

Kursplaner och betygskriterier, Skolverket.

Tillgänglig: <<http://www3.skolverket.se/ki03/front.aspx?sprak=SV&ar=0405&infotyp=15&skolform=11&id=2087&extraId=>>> (05-06-01).

Lantz-Andersson, Annika (2003). *Villkor för lärande via informationssökning*. Göteborg: Göteborgs universitet, Institutionen för pedagogik och didaktik, C-uppsats.

LAP – Lokal Arbetsplan (2002)

Tillgänglig: <<http://www.gunnesboskolan.lund.se/nyasidan/index.html>> (05-03-20).

Limberg, Louise (1996) *Skolbiblioteksmodeller : utvärdering av ett utvecklingsprojekt i Örebro län*. Borås: Valfrid i samarbete med Örebro länsbibliotek.

Limberg, Louise (1998). *Att söka information för att lära : en studie av samspel mellan informationssökning och lärande*. Diss. Göteborgs universitet. Borås: Valfrid.

Limberg, Louise (2002). *Skolbibliotekets pedagogiska roll – en kunskapsöversikt*. Stockholm: Skolverket.

Limberg, Louise & Folkesson, Lena (2002). *Informationssökning som kunskapsinnehåll : en studie av lärares och bibliotekariers synsätt på informationssökning i undervisningen*. Tillgänglig: <<http://www.hb.se/bhs/B&I-konf2002/pdf/Folkesson.pdf>> (05-02-04).

Limberg, Louise, Hultgren, Frances & Jarneving, Bo (2002). *Informationssökning och lärande : en forskningsöversikt*. Stockholm: Skolverket.

Lindström, Lars (2004). På väg mot en portfoliokultur. I *Portfolionytt : en pedagogisk dokumentation i förskola och skola* Nr 1, ss. 9-12. Tillgänglig: <<http://www.portfolionytt.se>> (05-05-30).

Loertscher, David (1988). *Taxonomies of the school library media program*. Englewood, Colorado: Libraries Unlimited.

Lpo 94 (2003). *Läroplan för det obligatoriska skolväsendet, förskoleklassen och fritidshemmet. Lpo 94 anpassad till att också omfatta förskoleklassen och fritidshemmet*. Utrikesdepartementet.

Moore, Penny (1999). Revealing thinking: Teachers working together on information literacy. I *Unleash the Power! Knowledge – Technology – Diversity : papers presented at the Third International Forum on Research in School Librarianship, Annual Conference of the International Association of School Librarianship*, Birmingham, Alabama, USA, November, 10-14, 1999, ss.133-143.

Nilsson, Monika (2003). *Informationsfärdighet i skolan : skolbiblioteket som pedagogisk resurs*. Lund: Bibliotekstjänst.

Nilsson, Nils-Erik (2004). *Elevforskning i grundskolan : orsaker, problem, förslag*. Lund: Studentlitteratur.

Nästa steg : delrapport från Arbetsgruppen för ny nationell IT-strategi för skolan (2002). Stockholm: Fritzes offentliga publikationer : Utbildningsdepartementet, Regeringskansliet.

Presidential Committee on Information Literacy : Final Report (1989). Washington, D.C. Tillgänglig: <<http://www.ala.org/ala/acrl/acrlpubs/whitepapers/presidential.htm>> (05-03-29).

Rask, Stig Roland (2000). *Med eller utan filter? : Personliga funderingar kring etiken, pedagogiken, källkritiken och vuxenrollen när Internet kommer till skolan*. Stockholm: Stiftelsen för kunskaps- och kompetensutveckling.

Rekommenderade riktlinjer för informationssökningsstrategier för skolbibliotekarier i Lunds kommun (2004). Skolbibliotekscentralen i Lund & Lunds stadsbibliotek. Opublicerat manuskript.

Richardsson, Bengt, Sjöquist, Siv & Thörner, Karin (1979). *De vill veta, lär dem leta : ett hjälpmedel för att lära elever söka information i bibliotek och ur andra källor*. Linköping.

Skolbibliotek för lärande (2003). Lund: Bibliotekstjänst.

Skolbiblioteken i Sverige : kartläggning, analys och probleminventering (1999). Stockholm: Statens Kulturråd.

Skollag SFS 1985:1100.

Studenternas bibliotek : en analys av högskolebibliotekens utveckling (1996). Slutrapport. Stockholm: BIBSAM.

Tillgänglig: <<http://www.kb.se/bibsam/utredn/sbfulltxt.htm#rubrik>> (05-04-02).

Sundstedt, Helena & Wärnlund, Maj-Len (2000). *Kommunikation och samarbete : en studie av bibliotekariers och lärares förhållningssätt gentemot varandra gällande samarbete*. Magisteruppsats i Biblioteks- och Informationsvetenskap vid Bibliotekshögskolan i Borås. 2000:52.

Tid för lärande : rapport från Helvetesgapet, ett skolutvecklingsprojekt i Språkrum (2003). Stockholm: Statens skolverk.

Todd, Ross J. (1995). Integrated information skills instruction : does it make a difference? *School Library Media Quarterly* vol 23:2, Winter 1995.

Trost, Jan (2001). *Enkätboken*. Lund: Studentlitteratur.

Ullström, Margaretha (2004). Skolbiblioteket – en mötesplats för lärande? I *Sök för att lära : om lärande, informationssökning och bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst. S. 159-168.

Unescos skolbiblioteksmanifest (1999). Svenska Unescorådets skriftserie nummer 2/2000.

Utbildningspolitiskt program för Lunds kommun 2005 (2005) Tillgänglig: <http://www.lund.se/upload/Centrala%20skolf%F6rvaltningen/UPP_slutversion_KF.pdf> (2005-03-25).

Wallace, Raven & Kupperman, Jeff (1997). *On-line search in the science classroom : Benefits and possibilities*. Paper presented at the AERA, Chicago, 1997. Tillgänglig: <http://www.msu.edu/user/mccrory/pubs/online_search.pdf> (2005-04-05).

Watson, Jinx Stapleton (1999). Students and the World Wide Web : Issues of Confidence and Competence. I *Unleash the Power! Knowledge – Technology – Diversity papers presented at the Third International Forum on Research in School Librarianship, Annual Conference of the International Association of School Librarianship*, Birmingham, Alabama, USA, November, 10-14, 1999, ss. 109-117.

Wettmark, Lennart (2004). Elevernas informationskompetens : bibliotekariens ansvar. I *Sök för att lära : om lärande, informationssökning och bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst. S. 145-156.

Wiklund, Ann (1994). Det rör(l)iga skolbiblioteket. I *Skolbiblioteket i fortsatt medvind : fler idéer och modeller : artiklar ur Barn & Kultur 1994-2002* (2002). Lund: Bibliotekstjänst. S.14-21.

Wiklund, Ann (2000). Språkrum – ett skolverksprojekt. I *Skolbiblioteket i fortsatt medvind : fler idéer och modeller : artiklar ur Barn & Kultur 1994-2002* (2002). Lund: Bibliotekstjänst. S. 22-31.

Ögland, Malin (2004). Biblioteket – mitt i skolutvecklingen. I *Sök för att lära : om lärande, informationssökning och bibliotek*. Lund: Bibliotekstjänst. S. 119-128.

Bilaga 1

Enkät till skolbiblioteksansvariga

1. Hur integrerat är ditt bibliotek i undervisningen? (Sätt ett x efter det svar som passar bäst)

Inte alls

I liten utsträckning

Till viss del

I stor utsträckning

I mycket stor utsträckning

2. Vilken tycker du borde vara skolbibliotekets FRÄMSTA funktion på din skola? (endast ett kort svar krävs).

3. Hur fungerar skolbiblioteket på din skola i detta avseende? (Sätt ett x efter det svar som passar bäst)

Mycket dåligt

Dåligt

Acceptabelt

Bra

Mycket bra

Vet inte

4. Vilka lärare samarbetar du med (inom vilka ämnen och/eller årskurser)?

Tack för din medverkan!

Enkät till skolledare

1. Vilken tycker du borde vara skolbibliotekets FRÄMSTA funktion på din skola? (endast ett kort svar krävs)
2. Hur fungerar skolbiblioteket på din skola i detta avseende? (Sätt ett x efter det svar som passar bäst)

Mycket dåligt

Dåligt

Acceptabelt

Bra

Mycket bra

Vet inte

Tack för din medverkan!

Bilaga 2

Intervjuplan - bibliotekarier

Ca 1 till 1½ timme

Styrdokumentens inverkan på biblioteksverksamheten

- Har du tagit del av Kristianstads/Lunds kommuns skolplan och Rönnowskolans/Gunnesboskolans arbetsplan?
 - Tycker du att det som står i dessa dokument påverkar förutsättningarna för biblioteksverksamheten? Hur då?
 - Finns det något du skulle önska att det stod i styrdokumenterna som inte står där idag?
- Har du känt dig delaktig i utformningen av skolans arbetsplan?

Informationskompetens

- Vad anser du att informationskompetens på grundskolenivå är?
- Hur försöker du bidra till att förbättra eleverna informationskompetens?
 - Arbetar du på olika sätt med olika årskurser?

Biblioteksverksamhetens integrering i undervisningen

- På enkäten vi skickade svarade du att ditt bibliotek är integrerat i undervisningen i stor utsträckning. Kan du beskriva hur integrationen ser ut?
- Upplever du att bibliotekets integration i undervisningen diskuteras på skolan?
- Kan du beskriva hur du tycker att en ultimata integrering av skolbiblioteket ser ut?
 - Hur tror du att man kan nå dit?

Skolledningens betydelse för biblioteksverksamheten

- Hur upplever du skolledningens attityd till skolbiblioteksverksamheten?
- Känner du att skolledningen vet vad du har för kompetens?
- Vilken betydelse har skolledningen/rektorn för skolbiblioteksverksamhetens integration i undervisningen vad gäller informationssökning och –användning?

Organisationens betydelse för biblioteksverksamheten

- Är du med i något arbetslag?
 - *Om ja:* Kan du berätta hur det fungerar?
 - *Om nej:* Är du på något sätt delaktig i planering av undervisning?
- Finns det andra formaliserade kanaler för samarbete?
- Vad betyder dessa formaliserade samarbetsformer för biblioteksverksamheten på skolan?
- Upplever du det som om biblioteket är en synlig del av organisationen?

Samarbetet med lärarna

- Tycker du att samarbetet med lärarna fungerar bra vad det gäller att utveckla elevernas informationskompetens?
 - Är det något som fungerar särskilt bra?
- Finns det något ämne eller någon årskurs inom de teoretiska ämnena vars lärare du samarbetar mindre eller inte alls med?
 - Vad beror det i så fall på?
- Vad skulle kunna göra samarbetet med lärare bättre över lag?
- Vad får du ut av samarbetet med lärarna?
- Vad tycker du är det viktigaste med samarbetet?
- Vad är nödvändiga förutsättningar för samarbetet?
- Vem tar initiativet till samarbetet?
 - Upplever du att lärarna tycker att ert samarbete är viktigt?
- Upplever du att lärarna vet vad du har för kompetens och vad biblioteksverksamheten har att erbjuda?
- Hur ser du på lärarnas eget ansvar vad gäller att förbättra elevernas informationskompetens?
- Känner du att du och lärarna har nytta av varandras kompetenser?
 - Har du ibland känt det som att du klampar in på lärarnas område eller tvärtom?

Intervjuplan - rektorer

Mellan 20 och 30 minuter

Informationskompetens

- Hur ser du på skolans ansvar för att förbättra elevernas informationskompetens?
 - Är det ett viktigt mål för undervisningen att förbättra elevernas informationskompetens?
 - Är det viktigt i alla årskurser?
 - Hur arbetar du/ni för att detta mål ska uppnås på skolan?
- Hur tycker du att man ska förbättra elevernas informationskompetens?
 - Borde undervisningen som syftar till att ge informationskompetens skilja sig åt i olika årskurser och ämnen?
 - Hur i så fall?
 - Vilken roll tycker du att bibliotekarien och biblioteket borde spela för elevernas informationskompetens?
 - Tycker du att det fungerar så på er skola?
 - Hur tycker du att ditt ansvar för elevernas informationskompetens ser ut?

Biblioteksverksamheten i organisationen

- Finns bibliotekets ansvarsuppgifter fastställda någonstans?
- Vi har hört att bibliotekarien inte är med i ett lärarlag. Hur har ni resonerat kring detta?
- Finns det andra fastställda samarbetsformer mellan lärare och bibliotekarier?

Bibliotekets integration i undervisningen

- Är det viktigt för undervisningskvaliteten att biblioteket är välintegrerat i undervisningen?
 - Varför?
- Upplever du att bibliotekets integration i undervisningen diskuteras på skolan?

Intervjuplan - lärare

Mellan 30 min och 1 timme

- Vilken tycker du/ni är bibliotekets viktigaste funktion?

Informationskompetens

- Informationskompetens – hur ser du/ni på begreppet i samband med undervisningen?
 - Är elevernas informationskompetens ett viktigt mål med din undervisning?
 - *Om ja:* Hur försöker du uppnå detta mål?
 - På vilket sätt tror du/ni att bibliotekarien kan hjälpa dig/er i din/er strävan att förbättra elevernas informationskompetens?

Samarbete med bibliotekarien

- På vilket sätt och hur mycket samarbetar du/ni med bibliotekarien (informellt och formellt)?
 - Var får du/ni ut av samarbetet?
 - Vad tycker du/ni är det viktigaste med samarbetet?
 - Vad önskar du/ni mer av samarbetet?
 - Vad är nödvändiga förutsättningar för samarbetet?
- Upplever du/ni det som att bibliotekarien tycker att det är viktigt att ni samarbetar?
- Har du/ni ibland känt det som om bibliotekarien klampar in på ditt/ert område?

Bibliotekets integration i undervisningen

- Vi har fått intrycket av att skolbiblioteket är välintegrerat i undervisningen. Skulle du/ni hålla med om det påståendet?
 - *Om ja:* Hur tror ni att det kommer sig att biblioteket är välintegrerat i undervisningen?
 - Är det viktigt för undervisningskvaliteten att biblioteket är välintegrerat i undervisningen?
 - *Om ja:* Varför?
- Upplever du att bibliotekets integration i undervisningen diskuteras på skolan?